

KÜLTÜR BAKANLIĞI
Ziya Gökalp Yayınları : 7
I. Seri : 7

ZİYA GÖKALP

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Hazırlayan : MEHMET KAPLAN

KÜLTÜR BAKANLIĞI
Ziya Gökalp Yayınları : 7
I. Seri : 7

ZİYA GÖKALP

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Hazırlayan
Mehmet KAPLAN

BİRİNCİ BASILIŞ

DEVLET KİTAPLARI

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ — İSTANBUL 1976

Doğumunun 100. yılında Ziya Gökalp'ın bütün eserlerini hazırlama kurulu :

Prof. Dr. Nihat Nirun (Başkan)
Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı

Prof. Dr. Hikmet Tanyu (Üye)
Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi

Rıza Kardaş (Üye)
Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı

Şevket Beysanoğlu (Üye)
Avukat-Ziya Gökalp Derneği Başkanı

Şevket Kutkan (İmlâ birliğini sağlamakla görevli)
Emekli Edebiyat Öğretmeni

Cemalettin Gülcan (Raportör)
Kültür Bakanlığı Şube Müdürü

Kültür Bakanlığının 27/I/1976 tarih ve 111 sayılı kararıyle birinci defa 30.000 adet basılmıştır.

1969'da yayınlanmasına başlanıp kısa zaman içerisinde 66 sayısı çıkarılan "1000 Temel Eser" serisine, kaldığı yerden aynı hız ve inançla yeniden başlıyoruz. Devlet eliyle tek "millî kültür serisi"ni teşkil eden "1000 Temel Eser"in, her köyde kurulacak bir kitaplığı meydana getirmesi esas alınmıştır. "1000 Temel Eser", çok kısa bir süre aydın çevrelerimizin fikrî ihtiyacını karşılamış, hemen her sayısı yayınından sonra tükenmiş, birçok sayısının yeniden basılmasına zaruret hâsıl olmuştur.

Bakanlığımız, bugünkü, fikir ve inanç buhranını yaratma gayretleri karşısında, millî ve fikrî ihtiyaçlarımıza cevap teşkil etmek üzere, "Millî Kültür Yayınları" işini, millî birlik ve yükselişimizin hayatî temel dâvası olarak daha ihatalı surette ele almağa karar vermiştir.

Çok zengin ve çok yönlü olan millî kültür ve san'atımızın geçmişini ve hâlini işleyip yaymak ve geleceğini hazırlamak; Türk halkını, Türk gençliğini, Türk çocuklarını her türlü bozguncu cereyanlardan, çeşitli zararlı yayınların tesirinden kurtarmak ve korumak üzere, her kitle ve seviyeye hitap eden değişik kitap serileri ve muhtelif dergiler yayınlanacaktır. Bu ciddî yayınlar, millî kültürümüzün ve aynı zamanda objektif ilmin mahsulü olan bilgileri ve fikirleri milletimize sunacak, umumî efkârımızın konular ve meseleler üzerinde kendi hüküm ve kanaatını hâsıl etmesine ve doğru yolu seçmesine yardımcı olacaklardır.

Medeniyet, çağımızın teknik icad ve gelişmeleri ve sür'atli yayılma imkânları muvacehesinde büsbütün beynelmilel bir mahiyet kazanırken, kültürler milletlere

hâs karakterlerini muhafaza etmektedirler ve daima edeceklerdir. Çünkü kültürler, milletlere şahsiyetlerini veren, onların benliğini yapan, diğer milletler arasındaki yerlerini tayin eden maddî ve manevî varlık ve değerlerin bütünü, muhassalası, özüdürler.

Millî kültürler ve milletlere has değerler bir milletin tarihi boyunca yavaş yavaş teşekkül ederler ve zaman içerisinde onları diğer milletlerden ayıran hususiyetler olarak belirir ve şuur halinde gelişirler. Edebiyatta, fikir hayatında, san'atın her dalında, folklorda, velhasıl millî kültürün her alanında bu böyledir.

Milletimizin derin bir mazisi ve bu geçmişe dayanan köklü ve çok zengin bir kültürü vardır. Hedefimiz, bütün imkânlarımız ve gücümüzle bu kültür unsurlarını her yönden araştıran, inceleyen, işleyen eserleri aziz milletimizin istifadesine sunmak, vatandaşlarımızı, güven ve iftiharla okuyacakları bir millî kültür kitaplığına sahip kılmaktır.

Rıfkı DANIŞMAN

Kültür Bakanı

ÖNSÖZ

Bir İmparatorluk coğrafyasının bir doğu (Diyarbakır) şehrinde (1876 yılının 23 Mart'ın da) doğup, bir batı ucunda (Selânik'de) fikir dünyasına (1911'de) Gökalp adıyla katılarak, Türkiye'yi ve bütün Türkleri "mefkûre" ateşiyle ısıtan büyük mürşidi, doğumunun 100. yılında bütün eserlerini yayımlamanın gururu ve titizliği içinde, minnet ve rahmetle anıyoruz.

Gökalp, 48 yıllık kısa süreli ömrü içinde çok renkli ve cepheli şahsiyeti ile mefkûreci bir şair olarak Türkü ve Türkçülüğü dile getiren, dürüst ve üst seviyede bir siyaset ve devlet adamı olarak milliyetçilik fikriyatını yapan, bir "içtimaiyat müderrisi" (sosyoloji profesörü) olarak ilgili ilk kürsüyü kurmak suretiyle metodolojisini batı ölçüleri içinde tanıtan, bir mütefekkir olarak da "Türkçülüğün Esasları"nı modern mânâsı içinde yorumlayarak geleceğe ışık tutan, bir fikir ve gönül adamımızdır.

Fazilet ve feragat abidesi olan hayatı ve şahsiyeti de, bizzat öğretiminde bulunduğu "mefkûre"si gibi, gelecek nesillere örnek olarak gösterilecek olan Gökalp, hazırlık ve tahlil devresini henüz bitirmiş, bir büyük terkipler devrine gelmiş bulunduğu bir çağda aramızdan ayrılmıştır (25 Ekim, 1924).

Bununla beraber, Ziya Gökalp'ın eserleri, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'te de başarıyla uygulanan bir çok inkılâpların prensip, ideal ve değerleriyle doludur. O, doruklarda tutuşup ufku baştan başa aydınlatan ateşler gibi, Türklüğün bağrında mefkure ateşini yakıp aydınlatan bir rehberdir.

Gökalp, hasta hayvanların tedavi usullerinin öğretiminin yapıldığı yerde öğrenim görmesine rağmen, "hasta adam"ın tedavisinde faydalı olacak metod ve düşüncelerle işe koyulmuş ve eserlerinde çağdaş Türkiye'nin sosyal değişmesi ilgili değer ve istikametleri bakımından çok şûmullu bir kültür sentezi taslağı hazırlayarak, tarihî tekâmül çizgisi içinde Türk cemiyetinin en tesirli düşünce mihraklarından biri olarak kalmayı başarmıştır.

Ziya Gökalp, gerçekten yakın tarihimizin en tesirli ve güçlü insanlarından biridir. Bu bakımdan Gökalp, Modern Türkiye'nin siyasî ve fikrî gelişmeler içerisinde bir nirengi noktası olarak değerini korumaktadır. Zira Gökalp'ın fikirleri ve düşüncesinin yapısı, aksettirdiği çeşitlilikler, Türkiye'nin gelişme istikametiyle ilgili hemen hemen her şeye ışık tutacak

mahiyettedir. Bu bakımdan, Gökalp'ın eserlerinde ağır basan mütefekkir hüviyeti, kendi çağının fikriyatına katkısı yönünden bir ışık olmuştur. Nitekim, "Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak" sentezi Gökalp'ın eseridir.

O'nun düşünceleri, Cumhuriyet devrinin yarım yüzyılı boyunca yaşar ve nesillerden nesillere intikal ederken, fikirlerinin ve fikriyatının bazı cepheleri, belki de tarihî şartlar müsait bulunmadığı için, fazla uzun ömürlü kalamamış veya vaktini tamamlamış görünümü içinde olabilir. Bununla beraber, O'nun sosyolog hüviyetiyle koymuş olduğu prensipler ve sosyal değer hükümleri, gerçekten, bugünün anlayışı içinde de kendine has kavi mantığının tutarlı sentezi olarak dikkati çekmekte ve tarihteki yerini heybetiyle doldurmaktadır.

Gerçi Gökalp'ın, millî devletin temeli saydığı halk kültürüne giderken, ayni cemiyetin eseri bulunan, o çağın şartlarının icabı bir çeşit "tehzip" edilmiş şekli demek olan yüksek Osmanlı kültürünün reddi zımnında tavır takınması, sisteminin bütünlüğü içinde çok büyük zaaf olarak değerlendirilmemelidir.

Ana fikirleriyle reddedilmez bir mütefekkir olan Ziya Gökalp'ı aşılmağa açık bir fikir adamımız olarak, doğumunun 100. yılında bütün eserleriyle, kendi çağdaşları arasında, onda Türk atalar ruhunun hususiyetlerini ortaya koyan, kahramanca metanet ve ruh kuvvetini ve Türk millî ruhunun hasletlerini görüyor ve böylece eserlerindeki terkibin sağlam ve tutarlı yapısı içinde, özlü bir muhtevanın temsilciliğini de yapmakta olan bu büyük insanın, elli yıldan beri hâlâ sahasında neden hem "ilk", hem de "tek" olduğunu daha iyi anlamış oluyoruz.

Doğumunun 100. yılında Ziya
Gökalp'ın Bütün Eserlerini
Hazırlama Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Nihat NİRUN

Not: Dört seri halinde tertiplenen "Ziya Gökalp Yayınları"nda, asıl metne mânâ ve ifade bakımından sadık kalınması prensip olarak benimsenmiş olup, hususiyle izafet ve sıfat terkiplerine giren kelimeler ile aruz vezniyle yazılmış şiirlerde geçen kelimelerdeki imlâ da, aslına uygun şekilde korunmuş, ancak alışılan kelimelerde buna uyulmamıştır.

"Ziya Gökalp Yayınları"nda, genellikle, her eserin sonunda yayındaki mânâya uygun bir sözlüğe yer verilmek suretiyle gerekli kavram açıklamaları yapılmıştır. Ancak belli bir sözlüğe gerek bulunmayan yayımlarda bu husus, dip notlarda gösterilmiştir.

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Bu kitap, (Nazarî kısım) ve (Amelî kısım) diye ayrılmıştır. Nazarî kısım, Türkçülüğün mahiyetini tetkik edecek, Amelî kısım, Türkçülüğün programını tespit etmeğe çalışacaktır.

BİRİNCİ KISIM

TÜRKÇÜLÜĞÜN MAHİYETİ

I

TÜRKÇÜLÜĞÜN TARİHÎ

Türkçülüğün memleketimizde zuhurundan evvel, Avrupa'da Türklüğe dair iki hareket vücuda geldi. Bunlardan birincisi Fransızcada (Turquerie) denilen (Türkpereslik) dir. Türkiye'de yapılan ipekli ve yün dokumalar, halılar, kilimler, çiniler, demirci ve marangoz işleri, mücellitlerin, tezhipcilerin yaptıkları teclitler ve tezhipler, mangallar, şamdanlar ilh. gibi Türk sanatının eserleri çoktan Avrupa'daki nefaisperestlerin dikkatini celbetmişti. Bunlar Türklerin eseri olan bu güzel eşyayı binlerce liralar sarfederek toplarlar ve evlerinde bir Türk salonu yahut Türk odası vücuda getirirlerdi. Bazıları da bunları başka milletlere ait bedialarla beraber, biblolan arasında teşhir ederlerdi.

Avrupalı ressamların Türk hayatına dair yaptıkları tablolarla, şairlerin ve feylesofların Türk ahlâkını tasvif yolunda yazdıkları kitaplar da (Turquerie) dahiline girerdi. Lamartine'in, Auguste Comte'un, Pierre Lafayette'in, Âli Paşa'nın kâtibi bulunan Mismer'in, Pierre Loti'nin, Farrère'in Türkler hakkındaki dostane yazıları bu kabildendir. Avrupa'daki bu hareket, tamamiyle Türkiye'deki Türklerin, bediî sanatlarda ve ahlâktaki yüksekliklerinin bir tecellisinden ibarettir.

Avrupa'da zuhur eden ikinci harekete de Türkiyat (Türkoloji) namı verilir. Rusya'da, Alman-

ya'da, Macaristan'da, Danimarka'da, Fransa'da, İngiltere'de birçok ilim adamları eski Türklere, Hunlara ve Moğollara dair tarihî ve atikiyatî taharriler yapmağa başladılar. Türklerin pek eski bir millet olduğunu, gayet geniş bir sahada yayılmış bulunduğunu ve muhtelif zamanlarda cihangirane devletler ve yüksek medeniyetler vücuda getirdiğini meydana koydular. Vâkıa, bu sonki tetkiklerin mevzuu, Türkiye Türkleri değil, kadîm şark Türkleriydi. Fakat, birinci hareket gibi, bu ikinci hareket de memleketimizdeki bazı mütefekkirlerin ruhuna tesirsiz kalmıyordu. Bilhassa, Fransız müverrihlerinden (Deguignes) nin Türklere, Hunlara ve Moğollara dair yazmış olduğu büyük tarihle İngiliz âlimlerinden (Sir Davids Lomley) in Sultan Selim-i Sâlis'e ithaf ettiği (Kitab-ı İlmü'n-Nâfi) ismindeki umumî Türk sarfı, mütefekkirlerimizin ruhunda büyük tesirler yaptı. Bu ikinci eser, müellifi tarafından İngilizce yazılmıştı. Bir müddet sonra, valdesi bu kitabı Fransızcaya tercüme ederek Sultan Mahmud'a ithaf etti. Bu eserde Türkçenin muhtelif şubelerinden başka, Türk medeniyetinden, Türk etnografyasından ve tarihinden bahsolunuyordu.

Sultan Abdülaziz'in son devirleri ile Sultan Abdülhamid'in ilk devirlerinde, İstanbul, büyük bir fikir hareketine tecelligâh olmuştu. Burada hem bir Encümen-i Dâniş teşekküle başlamış, hem de bir Darü'l-Fünun vücuda gelmişti. Bundan başka, askerî mektepler de yeni bir ruhla yükselmeğe başlamıştı.

O zaman bu Darü'l-Fünun'da (Hikmet-i Tarih) müderrisi bulunan Ahmed Vefik Paşa idi. Ahmed

Vefik Paşa, Şecere-i Türkî'yi, şark Türkçesinden İstanbul Türkçesine tercüme etti. Bundan başka (Lehçe-i Osmanî) isminde bir Türk kamusu vücuda getirerek, Türkiye'deki Türkçenin umumî ve büyük Türkçenin bir lehçesi olduğunu ve bundan başka Türk lehçeleri bulunduğunu aralarında da mukayeseler yaparak meydana koydu.

Ahmed Vefik Paşa'nın bu ilmî Türkçülüğünden başka, bir de bediî Türkçülüğü vardı. Evinin bütün mobilyaları, kendisinin ve ailesi fertlerinin elbiseleri umumiyetle Türk mamulatındandı. Hattâ, çok sevdiği kerimesi Avrupa tarzında bir terlik almak için çok israr gösterdiği halde, (evime Türk mamulatından başka birşey giremez) diyerek bu arzunun husulüne mümanaat göstermişti. Ahmed Vefik Paşa'nın başka bir orjinalitesi de Molière'in mudhikelerini Türk âdetlerine adapte etmesi ve şahısların isimlerini ve hüviyetlerini Türkleştirmek suretiyle Türkçeye nakletmesi ve millî bir sahnede oynatması idi.

Darü'l-Fünun'un bir müderrisi Türkçülüğün bu ilk esaslarını kurarken, askerî mekteplerin nazırlığında bulunan Şıpka kahramanı Süleyman Paşa da, Türkçülüğü askerî mekteplerine sokmağa çalışıyordu. Süleyman Paşa'nın Türkçülüğüne (Deguignes) nin tarihi müessir olmuştur diyebiliriz. Çünkü memleketimizde ilk defa olarak Çin menbalarına istinaden Türk tarihini yazan Süleyman Paşa, bu eserinde bilhassa Deguignes'yi mehaz edinmiştir. Süleyman Paşa, (Tarih-i Âlem) inin medhalinde, bu eseri niçin yazmağa teşebbüs ettiğini izah ederken diyor ki: "Askerî mekteplerinin nezaretine geçince, bu mek-

teplere lâzım olan kitapların tercümesini mutahassıslara havale ettim. Fakat, sıra tarihe gelince bunun tercüme tarikiyle yazdırılamayacağını düşündüm. Avrupa'da yazılan bütün tarih kitapları ya dinimize, yahut milletimize (Türklüğümüze) ait iftiralarla doludur. Bu kitaplardan hiç birisi tercüme edilip de mekteplerimizde okutturulamaz. Bu sebebe binaen mekteplerimizde okunacak tarih kitabının telifini ben üzerime aldım. Vücuda getirdiğim bu kitapta hakikate mugayir hiç bir söze tesadüf olunamayacağı gibi, dinimize ve milletimize muhalif hiç bir söze de rastgelmek imkânı yoktur".

Avrupa tarihlerindeki Hunların Çin tarihindeki Hiyong-Nular olduğunu ve bunların Türklerin ilk dedeleri bulunduğunu ve Oğuz Han'ın Hiyong-Nu devletinin müessisi (Mete) olması lâzım geldiğini bize ilk defa öğreten Süleyman Paşa'dır. Süleyman Paşa bundan başka Cevdet Paşa gibi lisanımızın sarfına dair bir kitap da yazdı. Fakat bu kitaba Cevdet Paşa gibi (Kavaid-i Osmaniye) adını vermedi, (Sarf-ı Türkî) namını verdi. Çünkü lisanımızın Türkçe olduğunu biliyordu. Ve Osmanlıca namıyle üç lisandan mürekkep bir dil olamayacağını anlamıştı. Süleyman Paşa, bu husustaki kanaatini, (Talim-i Edebiyat-ı Osmaniye) namıyle bir kitap neşreden Recaîzade Ekrem Bey'e yazdığı bir mektupta açıkça meydana koydu. Bu mektupta diyor ki "(Osmanlı edebiyatı) demek doğru değildir. Nasıl ki lisanımıza Osmanlı lisanı ve milletimize Osmanlı milleti demek de yanlıştır. Çünkü; (Osmanlı) tabiri yalnız devletimizin adıdır. Milletimizin unvanı ise yalnız

Türk'dür. Binaenaleyh, lisanımız da Türk lisanıdır, edebiyatımız da Türk edebiyatıdır".

Süleyman Paşa, askerî rüşdiyelerinde okunmak üzere, (Esma-yı Türkiye) adlı kitabı da, Osmanlıcanın tesiri altında Türkçe kelimelerin unutulmaması maksadıyle yazmıştı.

Görülüyor ki Türkçülüğün ilk babaları Ahmed Vefik Paşa ile Süleyman Paşa'dır. Türk Ocakları'nda vesair Türkçü müesseselerde bu iki Türkçülük kılavuzunun büyük kıtada resimlerini talik etmek kadirşinaslık icabındandır.

Türkiye'de Abdülhamid bu kudsî cereyanı durdurmağa çalışırken, Rusya'da iki büyük Türkçü yetişiyordu. Bunlardan birincisi (Mirza Fethali Ahundof) dur ki Azerî Türkçesinde yazdığı orijinal mudhikeler bütün Avrupa lisanlarına tercüme edilmiştir. İkincisi (Tercüman) gazetesini çıkaran (İsmail Gaspirinski) dir ki Türkçülükteki şiarı (dilde, fikirde ve işde birlik) idi. Tercüman gazetesini Şimal Türkleri anladığı kadar Şark Türkleriyle Garp Türkleri de anlardı. Bütün Türklerin aynı lisanda birleşmelerinin kabil olduğuna bu gazetenin vücudu canlı bir delildir.

Abdülhamid'in son devrinde, İstanbul'da Türkçülük cereyanı tekrar uyanmağa başladı.

Rusya'dan İstanbul'a gelen Hüseyinzade Ali Bey Tıbbıye'de Türkçülük esaslarını anlatıyordu. (Turan) ismindeki manzumesi, Pan-Turanizm mefkûresinin ilk tecellisi idi. Yunan harbi başladığı sırada, Türk şairi Mehmed Emin Bey :

Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur

mısraıyle başlayan ilk şiirini neşretti. Bu iki man-

zume Türk hayatında bir inkılâbın başlayacağını haber veriyordu. Hüseyinzade Ali Bey Rusya'daki milliyet cereyanlarının tesiriyle Türkçü olmuştu. Bilhassa, daha kolejde iken, Gürcü gençlerinden son derece milliyetperver olan bir arkadaşı ona, milliyet aşkını aşılamıştı.

Türk şairi Mehmed Emin Bey'e, Türkçülüğü aşılayan - mumaileyhin beyanatına göre - Şeyh Cemaleddin-i Efganî'dir. Mısır'da (Şeyh Muhammed Abduh) u, Şimal Türkleri arasında (Ziyaeddin bin Fahreddin) i yetiştiren bu büyük İslâm müceddidi, Türk vatanında Mehmed Emin Bey'i bularak halk lisanında, halk vezninde milliyetperverâne şiirler yazmasını tavsiye etmişti.

Türkçülüğün ilk devrinde (Deguignes) tarihinin müessir olduğunu görmüştük. İkinci devrinde de (Léon Cahun) ün (Asya Tarihine Medhal) unvanlı kitabının büyük tesiri oldu. Necip Asım Bey birçok ilâvelerle bu kitabın Türklere ait olan kısmını Türkçeye nakletti. Necip Asım Bey'in bu kitabı her tarafta Türkçülüğe dair temayüller uyandırdı. Ahmed Cevdet Bey (İkdam) gazetesini, Türkçülüğün bir organı haline koydu. Emrullah Efendi, Veled Çelebi ve Necip Asım Bey bu Türkçülüğün ilk mücahitleriydi.

Fakat, İkdam gazetesi etrafında toplanan bu Türkçülerden bilhassa, Fuad Raif Bey'in Türkçeyi sadeleştirmek hususunda yanlış bir nazariyeyi takip etmesi, Türkçülük cereyanının kıymetten düşmesine sebep oldu. Bu yanlış nazariye (Tasfiyecilik) fikriydi.

Tasfiyecilik, lisanımızdan Arap, Acem cezirlerinden gelmiş bütün kelimeleri çıkararak, bunların yerine Türk cezrinden doğmuş eski kelimeleri, yahut Türk cezrinden yeni edatlarla yapılacak yeni Türk kelimelerini ikame etmekten ibaretti. Bu nazariyenin fiilî tatbikatını göstermek üzere neşrolunan bazı makaleler ve mektuplar zevk sahibi olan okuyucuları tiksindirmeğe başladı. Halk lisanına geçmiş olan Arabî ve Farisî kelimeleri, Türkçeden çıkarmak, bu lisanı en canlı kelimelerinden, dinî, ahlâkî, felsefî tabirlerinden mahrum edecekti. Türk cezrinden yeni yapılan kelimeler, sarf kaidelerini herc ü merc edeceğinden başka, halk için ecnebi kelimelerden daha yabancı, daha meşhuldü. Binaenaleyh, bu hareket lisanımızı sadeliğe, vuzuha doğru götürecek yerde, muğlakiyete ve zulmete doğru götürüyordu. Bundan başka, tabiî kelimeleri atarak, onların yerine sun'i kelimeler ikamesine çalıştığı için, hakiki bir lisan yerine sun'i bir Türk Esperantosu vücuda getiriyordu. Memleketin ihtiyacı ise, böyle bir yapma Esperantoya değil, bildiği ve anladığı munis ve gayri sun'i kelimelerden mürekkep bir mufahhame vasıtasına idi. İşte, bu sebepten dolayı İkdam'daki tasfiyecilik cereyanından, fayda yerine mazarrat husule geldi.

Bu sırada Tıbbiye'de teşekkül eden gizli bir inkılâp cemiyetinde (Pan - Türkizm, Pan - Ottomanizm, Pan - İslâmizm) mefkûrelerinden hangisi daha ziyade şe'niyete muvafık olduğu münakaşa ediliyordu. Bu münakaşa, Avrupa'daki ve Mısır'daki genç Türklere de intikal ederek bazıları Pan - Türkizm mefkûresini, bazıları da Pan - Ottomanizm mef-

kûresini kabul etmişlerdi. O zaman Mısır'da çıkan (Türk) gazetesinde (Ali Kemal), (Osmanlı ittihadı) fikrini ileri sürerken, Akçuraoğlu Yusuf Bey'le Ferid Bey (Türk ittihadı) siyasetini tavsiye ediyorlardı.

Bu sırada Hüseyinzade Ali Bey İstanbul'dan ve Ağaoğlu Ahmed Bey Paris'ten Bakû'ya gelmişler ve orada mücahede için elele vermişlerdi. Topçubaşıyef de bunlara iltihak etti. Bu üç zat orada o zamana kadar hâkim bulunan Sünnîlik ve Şiîlik ihtilâflarını izale ederek Türklük ve İslâmlık camiaları etrafında bütün Azerbeycanlıları toplamağa çalıştılar.

24 Temmuz inkılâbından sonra Türkiye'de Osmanlılık fikri hâkim olmuştu. Bu esnada, intişara başlayan (Türk Derneği) mecmuası, gerek bu sebepten, gerek yine tasfiyecilik cereyanına kapılmasından dolayı hiç bir rağbet görmedi.

31 Mart'tan sonra, Osmanlıcılık fikri eski nüfuzunu kaybetmeğe başladı. Vaktiyle Abdülhamid'e İslâm ittihadı fikrini vermiş olan Alman kayseri bu fırsattan istifade ederek, Sultan Ahmed meydanında (İslâm ittihadı) namına bir miting yaptırdı. Bugünden itibaren, memleketimizde gizli (İttihad-ı İslâm) teşkilâtı yapılmağa başladı. Genç Türkler Osmanlıcı ve İttihad-ı İslâmcı olmak üzere iki muarız kısma ayrılmağa başladılar. Osmanlıcılar kozmopolit, İttihad-ı İslâmcılar ise ultramonten idiler.

Her iki cereyan da memleket için muzırdı. Ben, 1326 kongresinde Selânik'te merkez-i umumî azalığına intihap olunduğum sırada siyasî ahval bu merkezdeydi.

Bu sırada, Selânik'te (Genç Kalemler) isminde bir mecmua çıkıyordu. Mecmuanın sermuharriri Ali Canip Bey'le bir gece Beyaz Kule bahçesinde konuşuyorduk. Bu genç bana mecmuanın lisanda sadeliğe doğru bir inkılâp yapmağa çalıştığını, Ömer Seyfeddin'in bu mücahedede pişva olduğunu anlattı. Ömer Seyfeddin'in lisan hakkındaki bu fikirleri tamamiyle benim kanaatlerime tevafuk ediyordu. Gençliğimde Taşkışla'da mahpus olduğum sırada, neferlerin mülâzım-ı evvele (evvel mülâzım), mülâzım-ı sâniye (sâni mülâzım), Tırablus-ı Garb'a (Garb Trablusu), Tırablus-ı Şam'a (Şam Trablusu) demeleri bende şu kat'i kanaati uyandırmıştı:

Türkçeyi ıslah için bu lisandan bütün Arabî ve Farisî kelimeleri değil, umum Arabî ve Farisî kaideleri atmak. Arabî ve Farisî kelimelerden de Türkçesi olanları terkederek, Türkçe bulunmayanları lisanda ibka etmek.

Bu fikre dair bazı yazılar yazmış isem de, neşrine fırsat bulamamıştım. Nasıl ki Türkçülük hakkında yazı yazmağa da henüz bir fırsat elvermemişti. Daha on beş yaşında iken Ahmed Vefik Paşa'nın (Lehçe-i Osmanî) si ile Süleyman Paşa'nın (Tarih-i Âlem) i bende Türkçülük temayüllerini doğurmuştu. 312 de İstanbul'a geldiğim zaman ilk aldığım kitap Léon Cahun'ün Tarih'i olmuştu. Bu kitap âdeta Pan - Türkizm mefkûresini teşvik etmek üzere yazılmış gibidir. O zaman Hüseyinzade Ali Bey'le temas ederek, Türkçülük hakkındaki kanaatlerini öğreniyordum.

Hülâsa, on yedi-on sekiz seneden beri Türk milletinin sosyolojisini ve psikolojisini tetkik için sarf

ettiğim mesainin mahsulleri kafamın içinde istif edilmiş duruyordu. Bunları meydana atmak için yalnız bir vesilenin zuhuruna ihtiyaç vardı. İşte, Genç Kalemler'de Ömer Seyfeddin'in başlamış olduğu mücahede bu vesileyi ihzar etti. Fakat ben lisan meselesini kâfi görmeyerek Türkçülüğü bütün mefkûreleriyle, bütün programıyle ortaya atmak lâzım geldiğini düşündüm. Bütün bu fikirleri ihtiva eden (Turan) manzumesini yazarak Genç Kalemler'de neşrettim. Bu manzume, tam zamanında intişar etmişti.

Çünkü, Osmanlıcılıktan da, İslâm ittihatcılığından da memleket için tehlikeler doğduğunu gören genç ruhlar kurtarıcı bir mefkûre arıyorlardı. Turan manzumesi bu mefkûrenin ilk kıvılcımı idi. Ondan sonra, mütemadiyen bu manzumedeki esasları şerh ve tefsir etmeğe uğraştım.

Turan manzumesinden sonra, Ahmet Hikmet Bey (Altın Ordu) makalesini neşretti. İstanbul'da (Türk Yurdu) mecmuasıyle (Türk Ocağı) cemiyeti teşekkül etti. Halide Hanım (Yeni Turan) adlı romanıyle Türkçülüğe büyük bir kıymet verdi. Hamdullah Suphi Bey Türkçülüğün faal bir reisi oldu. İsimleri yukarıda geçen yahut geçmeyen bütün Türkçüler, gerek Türk Yurdu'nda, gerek Türk Ocağı'nda birleşerek beraber çalıştılar. Köprülüzade Fuad Bey (Türkiyat) sahasında büyük bir mütebahhir ve âlim oldu. İlmî eserleriyle Türkçülüğü tenvir etti.

Yakup Kadri, Yahya Kemal, Falih Rıfkı, Refik Halit, Reşat Nuri Beyler gibi nâsirler ve Orhan Sey-

fi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Hikmet Nazım, Vâlâ Nurettin Beyler gibi şâirler yeni Türkçeyi güzelleştirdiler. Müfide Ferid Hanım gerek kıymetli kitaplarıyle, gerek Paris'teki yüksek konferanslarıyle Türkçülüğün yükselmesine büyük himmetler sarfetti.

Türkçülük âlemi bugün o kadar genişlemiştir ki bu sahada çalışan sanatkârlarla ilim adamlarının hepsinin isimlerini saymak ciltlerle kitaplara muhtaçtır. Yalnız Türk mimarlığında mimar Kemal Bey'i unutmamak lâzımdır. Bütün genç mimarların Türkçü olmasında mumaileyhin büyük bir tesiri vardır.

Mamafih, Türkçülüğe dair bütün hareketler akîm kalacaktı, eğer Türkleri Türkçülük mefkûresi etrafında birleştirerek büyük bir inkıraz tehlikesinden kurtarmağa muvaffak olan büyük dâhi zuhur etmeseydi! Bu büyük dâhinin ismini söylemeğe hacet yok, bütün cihan bugün Gazi Mustafa Kemal Paşa ismini mukaddes bir kelime addederek her an hürmetle anmaktadır. Evvelce Türkiye'de, Türk milletinin hiç bir mevkii yoktu. Bugün, her hak Türkündür. Bu topraktaki hâkimiyet Türk hâkimiyetidir, siyasette, harsta, iktisatta hep Türk halkı hâkimdir. Bu kadar kat'i ve büyük inkılâbı yapan zat Türkçülüğün en büyük adamıdır. Çünkü; düşünmek ve söylemek kolaydır. Fakat, yapmak ve bilhassa muvaffakiyetle neticelendirmek çok güçtür.

2

TÜRKÇÜLÜK NEDİR?

Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir. O halde, Türkçülüğün mahiyetini anlamak için, evvel emirde (millet) adı verilen zümrenin mahiyetini tayin etmek lâzımdır. Millet hakkındaki muhtelif telâkkileri tetkik edelim:

1) Irkî Türkçülere göre millet (ırk) demektir. (Irk) kelimesi esasen mevaşi fenninin ıstılahlarındandır. Her hayvan nevi, teşrihî vasıfları itibariyle birtakım enmuzeçlere ayrılır. Bu enmuzeçlere (ırk) adı verilir. Meselâ, at nevinin Arap ırkı, İngiliz ırkı, Macar ırkı adlarını alan birtakım teşrihî enmuzeçleri vardır.

İnsanlar arasında da, eskiden beri, beyaz ırk, siyah ırk, sarı ırk, kırmızı ırk namlarıyle dört ırk mevcuttur. Bu tasnif, kaba bir tasnif olmakla beraber, hâlâ kıymetini muhafaza etmektedir.

Beşeriyat ilmi Avrupa'daki insanları kafalarının şekli ve saçlarıyle ve gözlerinin rengi itibariyle üç ırka ayırmıştır: Uzun kafalı kumral, uzun kafalı esmer, yassı kafalı.

Mamafih, Avrupa'da hiç bir millet, bu enmuzeçlerden yalnız birini muhtevi değildir. Her milletin içinde, muhtelif nispetlerde olmak üzere bu üç ırka mensup fertler mevcuttur. Hattâ, aynı ailenin içinde, bir kardeş uzun kafalı kumral, diğerleri uzun kafalı esmer ve yassı kafalı olabilirler.

Vâkıa bir zamanlar, beşeriyatçılar bu teşrihî enmuzeçlerle içtimaî hasletler arasında bir müna-

sebet bulunduğunu iddia ederlerdi. Fakat birçok ilmî tenkitlerle ve bilhassa bizzat beşeriyatçılar arasında en yüksek bir mevkide bulunan (Manouvrier) ismindeki âlimin, teşrihî vasıfların içtimaî seciyeler üzerinde hiç bir tesiri olmadığını ispat etmesi, bu eski iddiayı tamamiyle çürüttü. Irkın, bu suretle, içtimaî hasletlerle hiç bir münasebeti kalmayınca, içtimaî seciyelerin mecmuu olan milletle de hiç bir münasebeti kalmaması lâzım gelir. O halde milleti başka bir sahada aramak iktiza eder.

2) Kavmî Türkçüler de milleti (kavim) zümresiyle karıştırırlar.

Kavim, aynı anadan, aynı babadan üremiş, içine hiç yabancı karışmamış kandaş bir zümre demektir.

Eski cemiyetler, umumiyetle saf ve yabancılarla karışmamış birer kavim olduklarını iddia ederlerdi. Halbuki, cemiyetler kablettarih zamanlarda bile, kavmiyetçe halis değildiler. Muharebelerde esir alma, kız kaçırma, mücrimlerin kendi cemiyetinden kaçarak başka bir cemiyete girmesi, izdivaçlar, muhaceretler, temsil ve temessül gibi hadiseler daima milletleri karıştırmıştı. Fransız âlimlerinden (Camille Julian) ile (Meillet) en eski zamanlarda bile saf bir kavmin bulunmadığını iddia etmektedirler. Kablettarih zamanlarda bile saf bir kavim bulunmazsa tarihî devirlerdeki kavmî herc ü merclerden sonra, artık saf bir kavmiyet aramak ayıp olmaz mı? Bundan başka sosyoloji ilmine göre fertler dünyaya gelirken (lâ-içtimaî) olarak gelirler. Yani içtimaî vicdanlardan hiç birini beraberlerinde getirmezler. Meselâ lisanî, dinî, ahlâkî, bediî, siyasî, hu-

kukî, iktisadî vicdanlardan hiç birini beraber getirmezler. Bunların hepsini sonraları terbiye tarîkiyle cemiyetten alırlar. Demek ki içtimaî hasletler uzvî verasetle intikal etmez, yalnız terbiye tarîkiyle intikal eder. O halde, kavmiyetin millî seciye nokta-i nazarından hiç bir rolü yok demektir.

Kavmî safvet, hiç bir cemiyette bulunmamakla beraber, eski cemiyetler, kavmiyet mefkûresini takip ederlerdi. Bunun sebebi dinî idi. Çünkü, o cemiyetlerde, mabud, cemiyetin ilk ceddinden ibaretti. Bu mabud, yalnız kendi zürriyetinden bulunanlara mabudluk etmek isterdi. Yabancıların kendi mabedine girmesini, kendisine yapılacak ibadetlere iştirak etmesini, kendi mahkemelerinde kendi kanunlarına göre muhakeme olunmasını arzu etmezdi. Buna binaen, cemiyetin içine muhtelif (tebenni) yollarıyle girmiş birçok fertler bulunmakla beraber bütün cemiyet, yalnız mabudun zürriyetlerinden mürekkep itibar olunurdu. Eski Yunan medinelerinde, kablelislâm Araplarda, eski Türklerde, hülâsa henüz il devrinde bulunan bütün cemiyetlerde şu yalancı kavmiyeti görürüz.

Şurası da var ki içtimaî tekâmülün o merhalesinde yaşayan milletler için kavmiyet mefkûresini takip etmek normal bir hareket olduğu halde, bugün içinde bulunduğumuz merhaleye nisbetle marazîdir. Çünkü, o merhalede bulunan cemiyetlerde, içtimaî tesanüt yalnız dindaşlık râbıtasından ibaretti. Dindaşlık kandaşlığa istinat edince, tabiîdir ki, içtimaî tesanüdün istinatgâhı da kandaşlık olur.

Bugünkü içtimaî merhalemizde ise, içtimaî tesanüt, harstaki iştirake istinat ediyor. Harsın in-

tikal vasıtası terbiye olduğu için, kandaşlıkla hiç bir alâkası yoktur.

3) Coğrafî Türkçülere göre, millet, aynı ülkede oturan ahalilerin mecmuu demektir. Meselâ, onlara göre bir İran milleti, bir İsviçre milleti, bir Belçika milleti, bir Britanya milleti vardır. Halbuki İran'da Farisî, Kürt ve Türkten ibaret olmak üzere üç millet, İsviçre'de Alman, Fransız, İtalyandan ibaret olmak üzere yine üç millet, Belçika'da aslen Fransız olan Valonlarla aslen Cermen olan Flamanlar mevcuttur. Büyük Britanya adalarında ise, Anglo-Sakson, İskoçyalı, Galli, İrlandalı namlarıyle dört millet vardır. Bu muhtelif cemiyetlerin lisanları ve harsları biri birinden ayrı olduğu için, heyet-i mecmualarına (millet) adını vermek doğru değildir.

Bazen bir ülkede müteaddit milletler olduğu gibi, bazen de bir millet müteaddit ülkelere dağılmış bulunur. Meselâ, Oğuz Türklerine bugün Türkiye'de, Azerbeycan'da, İran'da, Harezm ülkesinde tesadüf ederiz.

Bu zümrelerin lisanları ve harsları müşterek olduğu halde, bunları ayrı milletler telâkki etmek doğru olabilir mi?

4) Osmanlıcılara nazaran, millet Osmanlı İmparatorluğunda bulunan bütün tebaaya şâmildir. Halbuki, bir imparatorluğun bütün tebaasını bir tek millet telâkki etmek büyük bir hatadan ibaretti. Çünkü, bu halitanın içinde müstakil harslara mâlik müteaddit milletler vardı.

5) İslâm ittihatçılarına göre, millet bütün Müslümanların mecmuu demektir. Aynı dinde bulunan

insanların mecmuuna (ümmet) adı verilir. O halde Müslümanların mecmuu da ümmettir. Yalnız lisanda ve harsta müşterek olan millet zümresi ise bundan ayrı bir şeydir.

6) Fertçilere göre, millet bir adamın kendisini mensup addettiği herhangi bir cemiyettir. Filhakika, bir fert, kendisini zâhiren şu yahut bu cemiyete nispet etmekte hür zanneder. Halbuki fertlerde böyle bir hürriyet ve istiklâl yoktur. Çünkü insandaki ruh duygularla fikirlerden mürekkeptir. Yeni ruhiyatçılara göre, hissî hayatımız asıldır, fikrî hayatımız ona aşılanmıştır. Binaenaleyh, ruhumuzun normal bir halde bulunabilmesi için, fikirlerimizin hislerimize tamamiyle uygun olması lâzımdır. Fikirleri hislerine tevafuk ve istinat etmeyen bir adam ruhen hastadır. Böyle bir adam hayatta mesut olamaz. Meselâ hissen dindar olan bir genç kendisini fikren dinsiz telâkki ederse, ruhu bir muvazeneye mâlik olabilir mi? Şüphesiz, hayır! Bunun gibi, her fert hisleri vasıtasıyle muayyen bir millete mensuptur. Bu millet, o ferdin içinde yaşadığı ve terbiyesini aldığı cemiyetten ibarettir. Çünkü, bu fert, içinde yaşadığı cemiyetin bütün duygularını terbiye vasıtasıyle almış, tamamiyle ona benzemiştir. O halde bu fert ancak bu cemiyetin içinde yaşarsa mesut olabilir. Başka bir cemiyetin içine girerse, daüssılaya uğrar, hastalanır, hissen müşterek bulunduğu cemiyetin içine gitmek için hasret çeker. O halde, bir ferdin, istediği zaman, milliyetini değiştirebilmesi, kendi elinde değildir. Çünkü, milliyet de, haricî bir şe'niyettir. İnsan milliyetini, cehaletle tanıyamamışken, sonradan taharri ve tahkik vası-

tasıyle keşfedebilir. Fakat, bir fırkaya girer gibi, sırf iradesiyle şu yahut bu millete intisap edemez.

O halde, millet nedir?Irkî, kavmî, coğrafî, siyasî, iradî kuvvetlere tefavvuk ve tahakküm edebilecek başka ne gibi bir râbıtamız var?

İçtimaiyat ilmi ispat ediyor ki, bu râbıta terbiyede, harsta, yani duygularda iştiraktir. İnsan en samimî, en derunî duygularını ilk terbiye zamanında alır. Daha beşikte iken, işittiği ninnilerle ana dilinin tesiri altında kalır. Bundan dolayıdır ki en çok sevdiğimiz lisan ana dilimizdir. Ruhumuza vücut veren bütün dinî, ahlâkî, bediî duygularımızı bu lisan vasıtasıyle alırız. Zaten ruhumuzun içtimaî hisleri, bu dinî, ahlâkî, bediî duygulardan ibaret değil midir? Bunları çocukluğumuzda hangi cemiyetten almışsak, daima o cemiyette yaşamak isteriz. Başka bir cemiyetin içinde daha büyük bir refahla yaşamamız mümkün iken, cemiyetimiz içindeki fakrı ona tercih ederiz. Çünkü, dostlar içindeki bu fakirlik, yabancılar arasındaki o refahtan ziyade bizi mesut kılar. Zevkimiz, vicdanımız, iştiyaklarımız, hep içinde yaşadığımız, terbiyesini aldığımız cemiyetindir. Bunların aksisadasını ancak o cemiyet içinde işitebiliriz.

Ondan ayrılıp da başka bir cemiyete intisap edebilmemiz için, büyük bir mâni vardır. Bu mâni, çocukluğumuzda o cemiyetten almış olduğumuz terbiyeyi ruhumuzdan çıkarıp atmanın mümkün olmamasıdır. Bu mümkün olmadığı için, eski cemiyet içinde kalmağa mecburuz.

Bu ifadelerden anlaşıldı ki millet, ne ırkî, ne kavmî, ne coğrafî, ne siyasî, ne de iradî bir züm-

re değildir. Millet, lisanca, dince, ahlâkça ve bediiyatça müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir. Türk köylüsü onu "dili dilime uyan, dini dinime uyan" diyerek tarif eder. Filhakika, bir adam kanca müşterek bulunduğu insanlardan ziyade, dilde ve dinde müşterek bulunduğu insanlarla beraber yaşamak ister. Çünkü, insanî şahsiyetimiz, bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddî meziyetlerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevî meziyetlerimiz de terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor. (Büyük İskender) diyordu ki "benim hakikî babam Filip değil, Aristo'dur. Çünkü, birincisi maddiyetimin, ikincisi maneviyetimin tekevvününe sebep olmuştur". İnsan için, maneviyet, maddiyetten mukaddemdir. Bu itibarla milliyette şecere aranmaz. Yalnız, terbiyenin ve mefkûrenin millî olması aranır. Normal bir insan hangi milletin terbiyesini almışsa, ancak onun mefkûresine çalışabilir. Çünkü, mefkûre bir vecd menbaı olduğu içindir ki aranır. (Halbuki, terbiyesiyle büyümüş bulunmadığımız bir cemiyetin mefkûresi, ruhumuza asla vecd veremez). Bilâkis, terbiyesini almış olduğumuz cemiyetin mefkûresi ruhumuzu vecdlere garkederek mesut yaşamamıza sebep olur. Bundan dolayıdır ki, insan terbiyesiyle büyüdüğü cemiyetin mefkûresi uğruna hayatını feda edebilir. Halbuki, zihnen kendisini nispet ettiği yabancı bir cemiyet uğruna ufak bir menfaatini bile feda edemez. Hülâsa, insan terbiyece müşterek bulunmadığı bir cemiyet içinde yaşarsa bedbaht olur. Bu mütalaalardan çıkaracağımız amelî netice şudur: Memleketimizde vaktiyle dedeleri Arnavutluk'tan yahut

Arabistan'dan gelmiş milletdaşlarımız vardır. Bunları Türk terbiyesiyle büyümüş ve Türk mefkûresine çalışmayı itiyat etmiş görürsek sair milletdaşlarımızdan hiç tefrik etmemeliyiz. Yalnız saadet zamanında değil, felâket zamanında da bizden ayrılmayanları nasıl milliyetimizden hariç telâkki edebiliriz. Hususiyle, bunlar arasında milletimize karşı büyük fedakârlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler ifa etmiş olanlar varsa, nasıl olur da bu fedakâr insanlara (siz Türk değilsiniz) diyebiliriz. Filhakika, atlarda şecere aramak lâzımdır, çünkü bütün meziyetleri sevk-i tabiîye müstenit ve irsî olan hayvanlarda da ırkın büyük bir ehemmiyeti vardır. İnsanlarda ırkın içtimaî hasletlere hiç bir tesiri olmadığı için, şecere aramak doğru değildir. Bunun aksini meslek ittihaz edersek, memleketimizdeki münevverlerin ve mücahitlerin birçoğunu feda etmek iktiza edecektir. Bu hal, câiz olmadığından (Türküm) diyen her ferdi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe hıyaneti görülenler varsa, cezalandırmaktan başka çare yoktur.

3

TÜRKÇÜLÜK VE TURANCILIK

Türkçülükle Turancılığın farklarını anlamak için, (Türk) ve (Turan) zümrelerinin hudutlarını tayin etmek lâzımdır. Türk bir milletin adıdır. Millet, kendisine mahsus bir harsa mâlik olan bir zümre demektir. O halde, Türkün yalnız bir lisanı, bir tek harsı olabilir.

Halbuki, Türkün bazı şubeleri Anadolu Türklerinden ayrı bir lisan, ayrı bir hars yapmağa çalışıyorlar. Meselâ, Şimal Türklerinden bir kısım gençler bir Tatar lisanı, Tatar harsı vücuda getirmekle meşguldürler. Bu hareket, Türklerin başka bir millet, Tatarların başka bir millet olması neticesini verecektir. Uzakta bulunduğumuz için, Kırgızların ve Özbeklerin nasıl bir şiar takip edeceklerini bilmiyoruz. Bunlar da birer ayrı lisan ve edebiyat, birer ayrı hars vücuda getirmeğe çalışırlarsa, Türk milletinin hududu daha daralmış olur. Yakutlarla Altay Türkleri daha uzakta bulundukları için, bunları Türkiye Türklerinin harsî dairesine almak daha güç görünüyor.

Bugün, harsça birleşmesi kolay olan Türkler, bilhassa Oğuz Türkleri yani Türkmenlerdir. Türkiye Türkleri gibi, Azerbeycan, İran, Harezm ülkelerinin Türkmenleri de Oğuz uruğuna mensupturlar. Binaenaleyh, Türkçülükteki yakın mefkûremiz (Oğuz ittihadı) yahut (Türkmen ittihadı) olmalıdır. Bu ittihattan maksat nedir? Siyasî bir ittihat mı? Şimdilik, hayır! İstikbal hakkında bugünden bir hüküm veremeyiz. Fakat, bugünkü mefkûremiz, Oğuzların yalnız harsça birleşmesidir.

Oğuz Türkleri, bugün dört ülkede yayılmış olmakla beraber, hepsi biri birine yakın akrabadırlar. Dört ülkedeki Türkmen illerinin adlarını karşılaştırırsak, görürüz ki, birinde bulunan bir (il)in yahut (boy)un diğerlerinde de şubeleri var.

Meselâ, Harezm'de Tekelerle Sarıları ve Karakalpakları görüyoruz. Memleketimizde Tekeler bir

sancak teşkil edecek kadar çoktur; hattâ, bir kısmı vaktiyle Rumeli'ye nakledilmiştir. Türkiye'deki (Sarılar) bilhassa (Rumkale) de otururlar. Karakalpaklar ise, (Karapapak) ve (Terekeme) adlarını alarak Sıvas, Kars ve Azerbeycan cihetlerinde yerleşmişlerdir. Harezm'de Oğuzun (Salur) ve (İmrali) boylarıyle (Çavda) ve (Göklen - Karluklardan Kealin) illeri vardır. Bu isimlere Anadolu'nun muhtelif noktalarında tesadüf edilir. Göklen, kendi adını Van'da bir köye (Gök oğlan) şeklinde vermiştir.

Oğuz'un Bayat ve Afşar boyları da gerek Türkiye'de, gerek İran'da ve Azerbeycan'da mevcutturlar. Akkoyunlularla Karakoyunlular da bu üç ülkede yayılmışlardır. O halde, Harezm, İran, Azerbeycan ve Türkiye ülkeleri Türk etnoğrafyası itibariyle aynı uruğun yurtlarıdır. Bu dört ülkenin mecmuuna (Oğuzistan) adını verebiliriz. Türkçülüğün yakın hedefi bu büyük kıtada yalnız bir tek harsın hâkim olmasıdır.

Oğuz Türkleri umumiyetle Oğuz Han'ın torunlarıdır. Oğuz Türkleri birkaç asır evveline gelinceye kadar mütesanit bir aile halinde yaşarlardı. Meselâ Fuzulî bütün Oğuz şubeleri içinde okunan bir Oğuz şairidir. Korkut Ata Kitabı Oğuzların resmî Oğuznâmesi olduğu gibi, Şah İsmail, Âşık Kerem, Köroğlu kitapları gibi halk eserleri de bütün Oğuzistan'a yayılmıştır.

Türkçülüğün uzak mefkûresi ise (Turan) dır. Turan bazılarının zannettiği gibi, Türklerden başka, Moğolları, Tunguzları, Finuvalıları, Macarları da ihtiva eden bir (kavimler halitası) değildir. Bu

zümreye, ilim lisanında (Ural - Altay) zümresi denilir. Mamafih bu sonki zümreye mensup kavimlerin lisanları arasında bir akrabalık bulunduğu da henüz ispat edilememiştir. Hattâ, bazı müellifler, Ural kavimleriyle Altay kavimlerinin biri birinden ayrı iki zümre teşkil ettiğini ve Türklerin Moğollar ve Tunguzlarla beraber Altay zümresine, Finuvalılarla Macarların da Ural zümresine mensup olduklarını iddia ediyorlar. Türklerin Moğollarla ve Tunguzlarla lisanî bir karabeti olduğu da henüz ispat edilememiştir. Bugün ilmen sâbit olan bir hakikat varsa, o da Türkçe konuşan Yakut, Kırgız, Özbek, Kıpçak (Tatar), Oğuz gibi Türk şubelerinin lisanca ve an'anece bir vahdete mâlik bulunduğudur. Turan kelimesi, Turlar yani Türkler demek olduğu için, münhasıran Türkleri ihtiva eden camiavî bir isimdir. O halde, (Turan) kelimesini bütün Türk şubelerini ihtiva eden büyük Türkistan'a hasretmemiz lâzım gelir. Çünkü, (Türk) kelimesi bugün yalnız Türkiye Türklerine verilen bir unvan hükmüne geçmiştir. Türkistan'daki Türk harsına dahil olanlar, tabiî yine bu ismi alacaklardır. Benim itikadımca, bütün Oğuzlar yakın bir zamanda bu isimde birleşeceklerdir. Fakat, Yakutlar, Özbekler, Kırgızlar ayrı harslar vücuda getirdikleri takdirde, ayrı milletler halini alacaklarından, yalnız kendi isimleriyle anılacaklardır. O zaman bütün bu eski akrabaları kavmî bir camia halinde birleştiren müşterek bir unvana lüzum hissedilecek. İşte, bu müşterek unvan (Turan) kelimesidir.

Türkçülerin uzak mefkûresi (Turan) namı altında birleşen Oğuzları, Tatarları, Kırgızları, Öz-

bekleri, Yakutları lisanda, edebiyatta, harsta birleştirmektir. Bu mefkûrenin bir şe'niyet haline geçmesi mümkün mü, yoksa değil mi? Yakın mefkûreler için bu cihet aranırsa da, uzak mefkûreler için aranmaz. Çünkü, uzak mefkûre, ruhlardaki vecdi nâmütenahi bir dereceye yükseltmek için, istihdaf edilen çok cazibeli bir hayaldir. Meselâ, Lenin, Bolşeviklik için, yakın mefkûre olarak Kollektivizmi, uzak mefkûre suretinde de Komünizmi ileri sürmüştür. Komünizmin ne zaman husule geleceğini soranlara şu cevabı veriyor: "Komünizmin ne zaman tatbik olunacağını şimdiden kestirmek mümkün değildir. Bu, Hazret-i Muhammed'in cenneti gibi ne zaman ve nerede görüneceği malûm olmayan bir şeydir".

İşte, Turan mefkûresi de bunun gibidir. Yüz milyon Türkün bir millet halinde birleşmesi Türkçüler için en kuvvetli bir vecd menbaıdır. Turan mefkûresi olmasaydı, Türkçülük bu kadar süratle intişar etmeyecekti. Mamafih kim bilir? Belki, istikbalde (Turan) mefkûresinin husulü de mümkün olacaktır. Mefkûre, istikbalin hâlikidir. Dün Türkler için hayalî bir mefkûre halinde bulunan (millî devlet), bugün Türkiye'de bir şe'niyet halini almıştır.

O halde, Türkçülüğü mefkûresinin büyüklüğü noktasından üç dereceye ayırabiliriz:

1) Türkiyecilik.

2) Oğuzculuk yahut Türkmencilik.

3) Turancılık.

Bugün şe'niyet sahasında yalnız Türkiyecilik vardır. Fakat, ruhların büyük bir iştiyakla aradığı

(Kızıl Elma), şe'niyet sahasında değil, hayâl sahasındadır. Türk köylüsü Kızıl Elma'yı tahayyül ederken, gözünün önüne eski Türk ilhanlıkları gelir. Filhakika, Turan mefkûresi mazide bir hayâl değil, bir şe'niyetti. Milâttan 210 sene evvel, Kun hükümdarı (Mete) Kunlar (Hunlar) namı altında bütün Türkleri birleştirdiği zaman (Turan) mefkûreşi bir şe'niyet haline girmişti. Hunlardan sonra Avarlar, Avarlardan sonra Gök Türkler, Gök Türklerden sonra Oğuzlar, bunlardan sonra Kırgız Kazaklar, daha sonra Kür Han, Cengiz Han ve sonuncu olmak üzere Timurlenk Turan mefkûresini şe'niyet haline getirmediler mi?

(Turan) kelimesinin mânası şu suretle tahdit olunduktan sonra, artık, Macarların, Finuvalıların, Moğolların Turan ile bir alâkaları kalmamak icap eder. Turan, bütün Türklerin mazide ve belki de istikbalde bir şe'niyet olan büyük vatanıdır.

Turanîler, yalnız Türkçe konuşan milletlerdir. Eğer Ural ve Altay ailesi gerçekten varsa, bunun kendisine mahsus bir ismi olduğundan (Turan) adına ihtiyacı yoktur.

Bir de bazı Avrupalı müellifler, Garbî Asya'da aslen Sâmilere yahut Ârîlere mensup olmayan bütün kavimlere (Turanî) adını veriyorlar. Bunların maksadı, bu kavimlerin Türklerle akraba olduğunu tasdik etmek değildir. Yalnız Sâmilerle Ârîlerden hariç kavimler olduğunu anlatmak içindir.

Bundan başka, bazı müellifler de Şehnâme'ye nazaran (Tur) ile (İreç) in kardeş olduğuna bakarak Turan'ı eski İran'ın bir kısmı addetmektedirler.

Halbuki, Şehnâme'ye göre, Tur ile İreç'in üçüncü bir kardeşleri daha vardır ki adı (Selem) dir. (Selem) ise İran'dan bir şubenin dedesi değil, bütün Sâmilerin müşterek ceddidir. O halde, Feridun'un oğulları olan bu üç kardeş, Nuh'un oğulları gibi eski etnografik taksimatın adlarından doğmuştur. Bundan anlaşılıyor ki (Turan) İran'ın bir cüzü değil, bütün Türk illerinin mecmuu olan Türk camiasından ibarettir.

4

HARS VE MEDENİYET

Hars ile medeniyet arasında hem iştirak noktası, hem de ayrılık noktaları vardır. Hars ile medeniyet arasındaki iştirak noktası, ikisinin de bütün içtimaî hayatları câmi olmasıdır. İçtimaî hayatlar şunlardır: Dinî hayat, ahlâkî hayat, hukukî hayat, muakalevî hayat, bediî hayat, iktisadî hayat, lisanî hayat, fennî hayat. Bu sekiz türlü içtimaî hayatların mecmuuna (hars) adı verildiği gibi (medeniyet) de denilir. İşte, hars ile medeniyet arasında iştirak ve müşabehet noktası budur. Şimdi de hars ile medeniyet arasındaki ayrılıkları, farkları arayalım:

Evvelâ, (hars) millî olduğu halde, (medeniyet) beynelmileldir. Hars, yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, muakelevî, bediî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenkdar bir mecmuasıdır. Medeniyetse, aynı (mamure) ye dahil birçok milletlerin içtimaî hayatlarının müşterek bir mecmuudur. Meselâ Avrupa ve Amerika mamuresinde bütün Avrupalı mil-

letler arasında müşterek bir (garp medeniyeti) vardır. Bu medeniyetin içinde biri birinden ayrı ve müstakil olmak üzere bir İngiliz harsı, bir Fransız harsı, bir Alman harsı ilh. mevcuttur.

Sâniyen, medeniyet usul vasıtasıyle ve ferdî iradelerle vücuda gelen içtimaî hâdiselerin mecmuudur. Meselâ dine dair bilgiler ve ilimler, usul ve irade ile vücuda geldiği gibi, ahlâka, hukuka, güzel sanatlara, iktisada, muakaleye, lisana ve fenlere dair bilgiler ve nazariyeler de hep fertler tarafından usul ve irade ile vücuda getirilmişlerdir. Binaenaleyh, aynı mamure dahilinde bulunan bütün bu mefhumların, bilgilerin ve ilimlerin mecmuu (medeniyet) dediğimiz şeyi vücuda getirir.

Harsa dahil olan şeylerse, usul ile, fertlerin iradesiyle vücuda gelmemişlerdir, sun'i değillerdir. Nebatların, hayvanların uzvî hayatı nasıl kendiliğinden ve tabiî bir surette inkişaf ediyorsa, harsa dahil olan şeylerin teşekkül ve tekâmülü de tıpkı öyledir. Meselâ, lisan fertler tarafından usulle yapılmış bir şey değildir. Lisanın bir kelimesini değiştiremeyiz. Onun yerine başka bir kelime icat edip koyamayız. Lisanın, kendi tabiatından doğan bir kaidesini de değiştiremeyiz. Lisanın kelimeleri ve kaideleri ancak kendiliklerinden değişirler. Biz bu değişmeye seyirci kalırız. Fertler tarafından lisana yalnız birtakım ıstılahlar yani yeni lafızlar ilâve olunabilir. Fakat, bu lafızlar mensup olduğu meslekî zümre tarafından kabul edilmedikçe, lafız mahiyetinde kalarak, kelime mahiyetini alamaz. Yeni bir lafız, bir meslekî zümre tarafından kabul edildikten sonra da, zümrevî bir kelime mahiyetini alır.

Ancak, bütün halk tarafından kabul edildikten sonradır ki müşterek kelimeler arasına girebilir.

Fakat, yeni lafızların bir zümre yahut bütün halk tarafından kabul edilip edilmemesi mucitlerinin elinde değildir. Eski Osmanlı lisanında Şinasi'den beri milyonlarca yeni lafızlar icat olunduğu halde, bunlardan cüz'î bir kısmı zümrevî kelimeler sırasına geçebilmiştir, müşterek kelimeler sırasına geçenlerse beş - on kelimeye münhasırdır.

Demek ki harsın ilk nümunesini lisanın kelimelerinde, medeniyetin ilk nümunesini de yeni lafızlar suretinde icat olunan ıstılahlarında görüyoruz. Kelimeler içtimaî müesseselerdir, yeni lafızlarsa ferdî tesislerdir. Bir ferdin icat ettiği bir lafız bazen, ani bir intişarla halk arasında yayılabilir. Fakat, bu intişar kuvvetini o lafza veren, onu icat eden adam değildir; cemiyetin fertlerce meçhul olan gizli bir cereyanıdır.

Bundan onbeş sene evvel, memleketimizde yan-yana iki lisan yaşıyordu: Bunlardan birincisi, resmî bir kıymete mâlikti ve yazıyı inhisar altına almış gibiydi. Buna (Osmanlıca) adı veriliyordu.

İkincisi, yalnız halk arasında konuşmağa münhasır kalmış gibiydi. Buna da istihfafla (Türkçe) adı veriliyordu. Ve umuma mahsus bir (argo) zannediliyordu. Halbuki asıl tabiî ve hakiki lisanımız bu idi. (Osmanlıca) ise, Türkçe, Arapça ve Acemceden ibaret olan üç lisanın sarfını, nahvini, kamusunu birleştirmekle husule gelmiş sun'i bir halitadan ibaretti. Bu iki lisandan birincisi tabiî bir teşekkül ve teamülle kendiliğinden vücuda gelmişti.

Binaenaleyh, harsımızın lisanı idi. İkincisi ise fertler tarafından usulle ve irade ile yapılmıştı. Bu lisanî aşurenin içine yalnız bazı Türkçe kelimeler ve edatlar karışabilirdi. Demek ki Osmanlıcanın harsımızdan pek az bir hissesi vardı. Bundan dolayı ona medeniyetimizin lisanı idi diyebiliriz.

Memleketimizde bu iki lisan gibi, iki vezin de yanyana yaşıyordu. Türk halkının kullandığı Türk vezni, usul ile yapılmıyordu. Halk şairleri vezinli olduğunu bilmeden gayet lirik şiirler yazıyorlardı. Tabiî bu ilham ile, ibda ile oluyordu. Usulle ve taklitle yapılmıyordu. O halde, bu vezin de Türk harsına dahildi. Osmanlı veznine gelince, bu Acem şairlerinden alınmıştı. Bu vezinde şiir yazanlar taklitle ve usulle yazıyorlardı. Bundan dolayıdır ki (Aruz vezni) denilen bu vezin halk arasına nüfuz edememişti. Bu vezinde şiir yazanlar, Acem edebiyatını tedris tarîkiyle öğreniyorlar, usul vasıtasıyle aruzu tatbik ediyorlardı. Binaenaleyh, aruz vezni millî harsımıza dahil olamadı. Acemlerde ise köylüler bile aruz vezninde şiirler söylerler. Binaenaleyh, aruz vezni İran'ın millî harsına dahil demektir.

Memleketimizde bunlardan başka, yanyana yaşayan iki musiki vardır. Bunlardan birisi halk arasında kendi kendine doğmuş olan (Türk musikisi), diğeri (Farabî) tarafından Bizans'tan tercüme ve iktibas olunan (Osmanlı musikisi) dir. Türk musikisi ilham ile vücuda gelmiş, taklitle hariçten alınmamıştır. Osmanlı musikisi ise, taklit vasıtasıyle hariçten alınmış ve ancak usulle devam ettirilmiştir. Bunlardan birincisi harsımızın, ikincisi ise, me-

deniyetimizin musikisidir. Medeniyet usulle yapılan ve taklit vasıtasıyle bir milletten diğer millete geçen mefhumların ve tekniklerin mecmuudur. Hars ise hem usulle yapılmayan, hem de taklitle başka milletlerden alınamayan duygulardır. Bu sebeple, Osmanlı musikisi kaidelerden mürekkep bir fen şeklinde olduğu halde, Türk musikisi, kaidesiz, usulsüz, fensiz melodilerden, Türkün bağrından kopan samimi nağmelerden ibarettir. Halbuki Bizans musikisinin menşeine çıkarsak bunu da eski Yunanlıların harsı dahilinde görürüz.

Edebiyatımızda da aynı ikilik mevcuttur. Türk edebiyatı halkın darbımeselleriyle bilmecelerinden, halk masallarıyle halk koşmalarından, destanlarından, halk cengnâmeleriyle menkıbelerinden, tekkelerin ilâhîleriyle nefeslerinden, halkın nekregûyâne fıkralarından ve halk temâşâsından ibarettir. Darbımeseller doğrudan doğruya halkın hikmetleridir. Bilmeceleri de vücuda getiren halktır. Halk masalları da fertler tarafından düzülmemiştir. Bunlar Türkün esatir devrelerinden başlayarak an'anevî bir surette zamanımıza kadar gelen peri masallarıyle dev masallarıdır. Dede Korkut Kitabı'ndaki masallar da ozandan ozana şifahî bir surette intikal ederek ancak birkaç asır evvel yazılmıştır. Şah İsmail, Âşık Kerem, Âşık Garib, Köroğlu kitapları da vaktiyle halk tarafından yazılmış halk masallarıdır. Türk tarihinde ve etnografyasındaki ustureler, légende'lar, efsaneler de, Türk edebiyatının unsurlarıdır. Cengnâmeler ve dinî menkıbelere gelince bunlar halk edebiyatının İslâmî devresine mahsus mahsulleridir. Halk şairlerinin koşmalarıyle destanları, mânileriy-

le türküleri de, yukarıda saydığımız eserler gibi, Türk halkının samimî eserleridir. Bunlar da usulle, taklitle yapılmamışlardır. Âşık Ömer, Derdli, Karacaoğlan'lar gibi şairler halkın sevgili şairleridir. Tekkeler de birer halk mabedi olduğu için, buralarda doğan ilâhîlerle nefesler de Halk edebiyatına, binaenaleyh Türk edebiyatına dahildir. Yunus Emre ve Kaygusuz'la Bektaşî şairleri bu zümreye dahildir. Osmanlı edebiyatı ise, masal yerine ferdî hikâyelerle romanlardan, koşma ve destan yerine taklitle yapılmış gazellerle alafranga manzumelerden mürekkeptir. Osmanlı şairlerinden her biri, mutlaka, Acem devrinde bir Acem şairiyle, Fransız devrinde bir Fransız şairiyle mütenazırdır. Fuzulî ile Nedim bile bu hususta müstesna değillerdir. Bu cihetle, Osmanlı edibleriyle şairlerinden hiç biri orijinal değildir, hepsi mukallittir, hepsinin eserleri bediî ilhamdan değil, zihnî hünerverlikten doğmuştur. Meselâ nekregûluk (humour) nokta-i nazarından bu iki zümreyi mukayese edelim: Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Bektaşî babaları halkın nekregûlarıdır, Kâni ile Süruri ise Osmanlı divanının mizahcılarıdır. Tabiî nekrelikle sun'i mizah arasındaki fark bu karşılaştırma ile meydana çıkar.

Karagöz'le Ortaoyununa gelince, bunlar da halk temâşası yani, an'anevî Türk tiyatrosudur. Karagöz'le Hacivat'ın muarazaları, Türkle Osmanlının yani o zamanki harsımızla medeniyetimizin mücadelelerinden ibarettir.

Ahlâkta da aynı ikiliği görürüz. (Türk ahlâkı) ile (Osmanlı ahlâkı) biri birine zıt gibidir. Mahmud-ı Kaşgarî Divan-ı Lugati't-Türk maddesinde,

Türkleri muhtasaran tarif ediyor. Diyor ki Türkte tasallüf ve tefahür yoktur. Türk büyük kahramanlıklar ve fedakârlıklar yaptığı zaman, bir fevkalâdelik yaptığından habersiz gibi görünür. (Cahiz) de Türkleri aynen bu suretle tefsir ediyor. Osmanlı enmuzecine bakarsak eski şairlerinde fahriyelerin, yeni ediblerinden tasallüf ve tefahürlerin hâkim olduğunu görürüz. Servet-i Fünun mektebi Osmanlı edebiyatının en parlak bir devridir. Bu mektebe mensup olan ediblerle şairler ekseriyetle reybî, bedbin, ümitsiz, hasta ruhlar suretinde tecelli etmişlerdir. Hakikî Türk ise yakînli, nikbin, ümitli ve sağlamdır.

Hattâ, ulemâmız arasında da bu ikiliği görürüz. Osmanlı ulemâsının an'anevî unvanı (ulemâ-yı rüsum) idi. Anadolu'daki ulemâ ise (halk ulemâsı) idi. Birinciler rütbeli, fakat cahil idiler. İkinciler ilimli, fakat rütbesiz idiler. Siyaset ve askerlik sahasında büyük bir dâhi olan Afşarlı Nadir Şah bütün Müslümanları sünnîlik dairesinde birleştirmek ve umum sultanları Osmanlı padişahının riyaseti altına sokmak için, müzakerede bulunmak üzere, İstanbul'a dinî ve siyasî bir heyet göndermişti. İstanbul'da bu heyetle müzakereye ulemâ-yı rüsumu memur ettiler. İranlı ulemâ heyeti, bunlara söz anlatmaktan âciz kalınca sadrazama müracaat ederek dediler ki "Bizim siyasî hiç bir rütbemiz, ilimden başka payemiz yoktur. Halbuki müzakerede bulunduğumuz zatlar büyük rütbeli zevat olduklarından, huzurlarında serbestçe söz söyleyemiyoruz. Bizi taşradaki rütbesiz ulemâ ile görüştürürseniz çok memnun oluruz." Ragıb Paşa'nın (Tahkik-i Tevfik) adlı

kitabında naklettiği bu mevsuk vâkıa gösteriyor ki Nadir Şah'ın ilmî heyeti, Osmanlı ulemâsına değil, Türk ulemâsına kıymet veriyorlardı.

Eski devirlerin hattâ siyasî ve askerî muvaffakiyetleri de halk arasından çıkmış cahil ve ümmî paşalara aittir. Bilâhare Ragıb Paşa ve Sefih İbrahim Paşa gibi Osmanlı maarifinde yüksek bir mevki ihraz edenler hükûmetin başına geçince, işler bozulmağa başladı.

Mamafih, bu içtimaî ikilikler yalnız fikrî faaliyetlere mahsustu. O zamanlar, elişi avama mahsus sayıldığından, havas sınıfı tekniklerin bütün nevilerinden uzak duruyordu. Bu sebeple, mimarlık, hattatlık, hakkâklık, mücellitlik, tezhipçilik, marangozluk, demircilik, boyacılık, halıcılık, çulhalık, ressamlık, nakkaşlık gibi amelî tekniklerin yalnız bir şekli vardı. O da halk tekniği idi. Demek ki umumiyetle yüksek bir bediîliği haiz olan bu sanatlara münhasıran Türk sanatı namını verebiliriz. Bunlar Osmanlı medeniyetinin unsurları değil, Türk harsının unsurlarıydı. Bugün Avrupa, bu eski sanatlarımızın mahsullerini milyonlar sarfederek parça parça topluyor. Avrupa'nın, Amerika'nın müzeleri, salonları hep Türk eserleriyle dolmaktadır. Avrupa'da bu Türkperestliğe (Turquerie) namı verilir. Avrupa'nın hakiki mütefekkir ve sanatkârları meselâ Lamartine'leri, Auguste Comte'ları, Pierre Laffite'leri, Mismer'leri, Pierre Loti'leri, Farrère'leri Türkün samimî sanatına, mahviyetli, gösterişsiz ahlâkına, derin ve taassupsuz diyanetine, hülâsa, kanaat ve teslimiyetle beraber daimî bir nikbinlik ve mefkûrelilikten ibaret olan fakirâne, fakat

mesudâne hayatına meftundurlar. Lâkin, bunların âşık oldukları şeyler, Osmanlı medeniyetine dahil olan usulî ve taklidî eserler değil, Türk harsına mensup olan ilhâmî ve orijinal eserlerdir.

Yalnız memleketimize mahsus olan bu garip vaziyetin sebebi nedir? Niçin bu ülkede yaşayan bu iki enmuzeç, Türk enmuzeci ile Osmanlı enmuzeci biri birine bu kadar zıttır. Niçin Türk enmuzecinin her şeyi güzel, Osmanlı enmuzecinin her şeyi çirkindir. Çünkü, Osmanlı enmuzeci Türkün harsına ve hayatına muzır olan emperyalizm sahasına atıldı, kozmopolit oldu, sınıf menfaatini millî menfaatin fevkinde gördü. Filhakika, Osmanlı imparatorluğu genişledikçe, yüzlerce milletleri siyasî dairesine aldıkça, idare edenlerle idare olunanlar ayrı iki sınıf haline giriyorlardı. İdare eden bütün kozmopolitler (Osmanlı sınıfı) nı, idare olunan Türkler de (Türk sınıfı) nı teşkil ediyorlardı. Bu iki sınıf biri birini sevmezdi. Osmanlı sınıfı, kendini millet-i hâkime suretinde görür, idare ettiği Türklere millet-i mahkûme nazarıyle bakardı. Osmanlı daima, Türke (eşek Türk) derdi. Türk köylerine resmî bir şahıs geldiği zaman, (Osmanlı geliyor) diye herkes kaçardı. Türkler arasında Kızılbaşlığın zuhuru bile bu ayrılıkla izah olunabilir.

Şah İsmail'in dedesi olan (Şeyh Cüneyd) Oğuz boyları arasında "evlât mı akdemdir yoksa ashab mı?" diyerek propaganda yapıyordu. Oğuz boyları Oğuz Han'ın evlâdı ve Kayılar'ın amcazadeleri değil miydiler? Nasıl oluyordu da padişahın Enderun'dan çıkan devşirmelerden mürekkep olan ashabı bunlara takdim ediliyordu. O tarihteki halk şeyh-

leri, Türklerin o zamanki mazlumiyetini vaktiyle ehl-i beytin uğramış olduğu mazlumiyete benzetiyorlardı. O zaman Türkmenlerin büyük bir kısmı bu müşabehete aldanarak baba ocağından ayrıldılar. Kendi kendilerine ayrı bir edebiyat, ayrı bir felsefe, ayrı bir mabed yaptılar.

Mamafih, dinen Osmanlılardan ayrılmamış olan sünnî Türkler de, harsen Osmanlı imparatorluğuna tâbi olmadılar. Bunlar da kendi kendilerine millî bir hars yaparak, Osmanlı medeniyetine karşı tamamiyle lâkayd kaldılar. Osmanlı medeniyetinin güzidelerine (havas) denildiği gibi, Türk harsının da ozanları, âşıkları, babaları ve ustaları vardı. Demek ki memleketimizde iki türlü güzideler mevcuttu. Bunlardan birincisi sarayı temsil ediyordu. Bu zümrenin maişetini temin eden de saraydı. Meselâ Osmanlı şairleri saraydan câize almakla geçindikleri gibi, Osmanlı musikişinasları da sarayın verdiği ihsanlarla, maaşlarla geçinirlerdi. Halkın saz ve söz şairleri ise, halkın hediyeleriyle yaşarlardı. Ulemâ-yı rüsum namını alan Osmanlı ulemâsı kazaskerlikte, kadılıklarda yüksek maaşlar ve arpalıklar alırlardı. Halk hocalarından ve şeyhlerinden ibaret olan Türk diniyatçılarını ise yalnız halk beslerdi. Bu sebeple, güzel sanatlarda vesair sanayide rehberlik eden ustalar, yiğitbaşılar ve Ahi babalar yalnız halk sınıfından yetişirler ve daima halk ve Türk kalırlardı.

Görülüyor ki hars ile medeniyeti biri birinden ayıran, harsın bilhassa duygulardan, medeniyetin bilhassa bilgilerden mürekkep olmasıdır. İnsanda duygular usule ve iradeye tâbi değildir. Bir millet diğer milletin dinî, ahlâkî, bedîî duygularını taklit

edemez. Meselâ Türklerin İslâmiyet'ten evvelki dininde Gök - Tanrı mükâfat tanrısıdır. Mücazata karışmaz. Mücazat ilâhı (Erlik Han) isminde başka bir üsturevî şahsiyettir. Tanrı yalnız cemal sıfatıyle tecelli ettiği için, eski Türkler onu yalnız severlerdi; Tanrı'ya karşı korku hissiyle mütehassis olmazlardı. İslâmiyet'ten sonra, Türklerde muhabbetullahın galip olması bu eski an'anenin devamından ibarettir. Türklerde mahafetullah pek enderdir. İstanbul'da ve Anadolu'daki vâizlerin tecrübeleri gösteriyor ki güzelliğe, iyiliğe dair vaaz eden vâizlerin müdavimleri artıyor; cehennemden, zebanilerden bahseden vâizlerin sâmiileriyse daima azalıyor. Türklerin eski dinlerinde zühdî ibadetler yoktu, bediî ve ahlâkî ayinler çoktu. Bunun neticesi olarak İslâmiyet'ten sonra da, Türkler en kuvvetli bir imana, en samimi bir diyanete mâlik oldukları halde, zâhidane ve mutaassıbane duygulardan âzade kaldılar. Bu hususta Yunus Emre'yi okumak kâfidir. Türklerin câmilerde ilâhîlere ve Mevlid-i Şerif kıraatine; tekkelerde ise, şiire ve musikiye büyük bir mevki vermeleri bediî diyanet enmuzecine mensup bulunmalarındandır.

Eski Türk dininde, Türk tanrısı sulh ve müsâlemet ilâhı idi. Türk dininin mahiyetini gösteren (il) kelimesi, sulh mânasına idi (Mahmud-ı Kaşgarî). İlci (sulhcü) demek olduğu gibi, ilhan (sulh hakanı) demekti. Türk ilhanları, Mançurya'dan Macaristan'a kadar daimî bir sulh vücuda getiren sulhperest müceddidlerden başka bir şey değildiler.

En eski Türk devletinin müessisi olan Mete'nin yüksek ahlâkını, sulhperverliğini, emperyalizm-

den ictinabını (Yeni Mecmua) da yazmıştım. Türk sulhperverliğinin müessisi Mete'dir.

Türklerin bu eski sulh an'anesi sayesindedir ki Türk hükümdarları İslâm devrinde de daima mağlûplara şefkatle muamele etmiş, daima kendilerini beynelmilel bir sulh âmili tanımışlardır. Türk tarihi baştan başa bu davaya şahittir. Avrupalıların o kadar itham ettikleri, (Attila) bile yine onların rivayetince mağlûp milletler ne zaman sulh istemişlerse derhal kabul etmiştir. Çünkü, Attila da bir ilhan, yani, cihan sulhünü temine çalışan bir müceddittir. Avrupalılar Attila'nın (Tanrı Kutu) unvanını, (Allahın belâsı) suretinde tercüme etmekle tarihî bir günah işlemişlerdir. Türklerin bütün sanat şubelerinde aşikâr olan bediî hususiyetleri de tabiîlik, sadelik, zerafet ve orijinalliktir. Türkün halılarında, çinilerinde, mimarîsinde, hüsnühattında tecelli eden hep bu bediî meziyetlerdir. Türkün güzel sanatlarında olduğu gibi diyanet ve ahlâkında da hep bu meziyetlerin hâkim olduğu görülür.

Bu misalden de anlaşılır ki bir harsı teşkil eden müteaddit içtimaî hayatlar arasında samimî bir tesanüt, derunî bir ahenk vardır. Türkün lisanı nasıl sade ise, dinî, ahlâkî, bediî, siyasî, iktisadî, ailevî hayatları da hep sade ve samimidir. Türkün hayatındaki sevimlilik ve orijinallik bu merkezî seciyesinin bir tecellisinden ibarettir. Fakat, harsın unsurları arasındaki bu ahenge bakıp da medeniyetin de ahenkdar unsurlardan mürekkep olduğunu zannetmek doğru değildir. Osmanlı medeniyeti Türk, Acem, Arap harslarıyle İslâm dinine, şark medeniyetine ve son zamanlarda da garp medeni-

yetine mensup müesseselerden mürekkep bir halitadır. Bu müessese hiç bir zaman kaynaşarak, imtizaç ederek ahenkdar bir manzume haline giremedi. Bir medeniyet ancak millî bir harsa aşılanırsa, ahenkdar bir vahdet halini alır. Meselâ, İngiliz medeniyeti İngiliz harsına aşılanmıştır. Bu sebeple İngiliz harsı gibi, İngiliz medeniyetinin unsurları arasında da bir ahenk vardır.

Hars ile medeniyet arasındaki bir münasebet de şudur: Her kavmin ibtida yalnız harsı vardır. Bir kavim, harsen yükseldikçe siyasetçe de yükselerek kuvvetli bir devlet vücuda getirir. Diğer taraftan da harsın yükselmesinden medeniyet de doğmaya başlar. Medeniyet, ibtida millî harstan doğduğu halde, bilâhare komşu milletlerin medeniyetinden de birçok müesseseler alır. Fakat, bir cemiyetin medeniyetinde fazla bir inkişafın süratle husulü muzırdır. (Ribot) diyor ki: "Zihin fazla bir inkişafa mazhar olunca seciyeyi bozar". Fertte zihin ne ise, cemiyette de medeniyet odur. Fertte seciye ne ise cemiyette de hars odur. Binaenaleyh, zihnin fazla inkişafı ferdî seciyeyi bozduğu gibi, medeniyetin fazla bir inkişafı da millî harsı bozar. Millî harsı bozulmuş olan milletlere (dejenere milletler) namı verilir.

Hars ile medeniyetin sonuncu bir münasebeti de şudur: Harsı kuvvetli, fakat medeniyeti zayıf bir milletle, harsı bozulmuş, fakat, medeniyeti yüksek olan diğer bir millet, siyasî mücadeleye girince, harsı kuvvetli olan millet daima galip gelmiştir. Meselâ eski Mısırlılar, medeniyette yükselince hars-

ları bozulmağa başladı. O zaman yeni doğan Fars devleti ise, medeniyette henüz geri olmakla beraber, kuvvetli bir harsa malikti. Bu sebeple, Mısırîleri mağlup ettiler. Birkaç asır sonra, İran'da da medeniyet yükseldi. Tabiîdir ki hars zayıflamağa başladı. Bu kere de ibtida harsları henüz bozulmamış olan Yunanîlere mağlup oldular. Bir müddet sonra, Yunan harsı da bozulmağa başladığından, gerek Yunanîler, gerek İranîler, kuvvetli bir harsla meydana çıkan medeniyetsiz Makedonyalılara mağlup oldular. Şarkta Eşkâniyan ve Sasaniyan sülâlelerinin, garpta Romalıların, harsı bozulmağa başlayan Makedonyalılara galebesi de aynı suretle izah olunabilir. Nihayet, medeniyetten hiç bir nasibi olmayan, fakat, harsta son derece kuvvetli olan Araplar meydana çıkarak hem Sasanîlere, hem de Romalılara galip geldiler. Fakat, çok zaman geçmeden Arap milleti de medenîleşmeğe başladığından, harsını kaybederek siyasî hakimiyeti Türkistan'dan yeni gelmiş olan töreli Selçuk Türklerine teslim ettiler. Töre, Türklerin millî harsından başka bir şey değildi. Türklerin şimdiye kadar müstakil kalması, Çanakkale'den İngilizlerle Fransızları koğması ve Mütareke'den sonra İngiliz silâhlarıyle ve parasıyle techiz edilmiş bulunan Yunanlılarla Ermenileri mağlup ederek manen İngilizleri yenmesi, hep bu millî harsın kuvveti sayesindedir.

Hars ile medeniyet arasındaki bu münasebetler anlaşıldıktan sonra, artık Türkçülüğün ne demek olduğunu ve bu memlekette ne gibi vazifelerin ifasına memur bulunduğunu tayin edebiliriz. Osmanlı medeniyeti iki sebeple yıkılmağa mahkûmdu: Bi-

rincisi Osmanlı imparatorluğunun bütün imparatorluklar gibi muvakkat bir câmiadan ibaret olmasıydı. Ebedî hayata mâlik olan zümrelerse, câmialar değil, cemiyetlerdir. Cemiyetlere gelince, bunlar yalnız milletlerden ibarettir. Mahkûm milletler, millî benliklerini imparatorlukların kozmopolit idaresi altında, ancak muvakkaten unutabilirlerdi. Bir gün, mutlaka, milletlerden ibaret olan hakiki cemiyetler, râiyyelik uykusundan uyanacaklar, harsî istiklâllerini ve siyasî hâkimiyetlerini isteyeceklerdi. Avrupa'da beş asırdan beri bu ameliye devam ediyordu. Binaenaleyh, bu ameliyeden âzâde kalmış olan Avusturya, Rusya ve Osmanlı imparatorlukları da, selefleri gibi, inhilâle duçar olacaklardı. İkinci sebep, garp medeniyeti yükseldikçe şark medeniyetini büsbütün ortadan kaldırmak hassasını haiz bulunmasıdır. Rusya'da ve Balkan milletlerinde garp medeniyeti, şark medeniyetinin yerine kaim olduğu gibi, Osmanlı imparatorluğunda da aynı hal vukua gelecekti. Şark medeniyeti bazılarının zannettiği gibi gerçekten İslâm medeniyeti değildi. Menşe itibariyle Şarkî Roma medeniyetinden ibaretti. Nasıl ki garp medeniyeti de Hıristiyan medeniyeti değil, Garbî Roma medeniyetinin bir devamından ibaretti. Osmanlılar, Şarkî Roma medeniyetini, doğrudan doğruya Bizans'tan aldılar: Kendilerinden evvel, Müslüman Araplarla Acemler bu medeniyeti almış olduklarından, Osmanlılar onu bu dindaş milletlerden aldılar. Bundan dolayıdır ki bu medeniyeti, bazı mütefekkirler İslâm medeniyeti zannettiler. Yukarıdaki (Medeniyetimiz) unvanlı mebhasde, şark medeniyetinin Şarkî Roma medeniyeti olduğunu tari-

hî delillerle isbata çalıştım. Bu husustaki deliller o kadar çoktur ki bir iki makalede değil, birkaç ciltlik bir kitapta ancak cem edilebilir.

Garp medeniyetinin her yerde şark medeniyetinin yerine kaim olması, tabiî bir kanun olunca, Türkiye'de de bu ikame hâdisesinin vukuu zarurî demekti. O halde, şark medeniyeti dairesinde bulunan Osmanlı medeniyeti, behemahal ortadan kalkacak, onun yerine bir taraftan İslâm diniyle beraber bir Türk harsı, diğer taraftan da garp medeniyeti kaim olacaktır. İşte Türkçülüğün vazifesi, bir taraftan yalnız halk arasında kalmış olan Türk harsını arayıp bulmak, diğer cihetten garp medeniyetini tam ve canlı bir surette alarak millî harsa aşılamaktır.

Tanzimatçılar, Osmanlı medeniyetini garp medeniyetiyle telife çalışmışlardı. Halbuki iki zıt medeniyet yanyana yaşayamazlar; sistemleri biri birine muhalif bulunduğu için ikisi de biri birini bozmağa sebep olur. Meselâ, garbın musiki fenniyle şarkın musiki fenni biri biriyle itilâf edemez. Garbın tecrübî mantığıyle şarkın iskolastik mantığı yekdiğerleriyle barışamaz. Bir millet ya şarklı olur, ya garplı olur. İki dinli bir fert olamadığı gibi, iki medeniyetli bir millet de olamaz. Tanzimatçılar, bu noktayı bilmedikleri için, yaptıkları teceddütte muvaffak olamadılar.

Türkçülere gelince, bunlar, esasen Bizanslı olan şark medeniyetini büsbütün terk ederek garp medeniyetini tam bir surette almak istediklerinden azimlerinde muvaffak olacaklardır. Türkçüler, tamamiyle Türk ve Müslüman kalmak şartiyle garp

medeniyetine tam ve kati bir surette girmek isteyenlerdir. Fakat, garp medeniyetine girmeden evvel, millî harsımızı arayıp bularak millî harsımızı meydana çıkarmamız icap eder.

5

HALKA DOĞRU

Türkçülüğün ilk esaslarından biri de şu (halka doğru) umdesidir. Vaktiyle, bu umdeyi tatbik etmek üzere, İstanbul'da (Halka Doğru) unvanlı bir mecmua çıkarıyorduk. Sonraları İzmir'de de aynı isimde bir mecmua neşrolundu.

(Halka doğru gitmek) ne demektir? Halka doğru gidecek olanlar kimlerdir? Bir milletin münevverlerine, mütefekkirlerine o milletin (güzideler) i adı verilir. Güzideler yüksek bir tahsil ve terbiye görmüş olmakla halktan ayrılmış olanlardır. İşte halka doğru gitmesi lâzım gelenler bunlardır.

Güzideler halka doğru niçin gidecekler? Bu suale bazıları şöyle cevap veriyor: Güzideler halka hars götürmek için gitmelidirler. Halbuki geçen mebhasde gösterdiğimiz vechiyle, memleketimizde hars denilen şey yalnız halkta mevcuttur. Güzideler henüz harstan nasiplerini almamışlardır. O halde harstan mahrum bulunan güzideler, harsın canlı bir müzesi olan halka, ne suretle hars götürebilecekler? Meseleyi halledebilmek için evvelâ şu noktalara cevap verelim: Güzideler neye mâliktir? Halkta ne vardır? Güzideler medeniyete mâliktir. Halkta hars vardır. O halde, güzidelerin halka doğru git-

mesi şu iki maksat için olabilir: 1) Halktan harsî bir terbiye almak için, halka doğru gitmek 2) Halka medeniyet götürmek için, halka doğru gitmek.

Filhakika, güzidelerin halka doğru gitmesi bu iki maksat içindir. Güzideler harsı yalnız halkta bulabilirler, başka bir yerde bulamazlar. Demek ki halka doğru gitmek, harsa doğru gitmek mahiyetindedir. Çünkü, halk, millî harsın canlı bir müzesidir.

Güzidelerin çocukken aldıkları terbiyede millî hars yoktu. Çünkü, içinde okudukları mektepler (halk mektebi) değildi. (Millî mektep) değildi. Bu sebeple memleketimizin güzideleri millî harstan mahrum olarak yetiştiler, gayri millîleşerek yetiştiler. Şimdi bu eksikliği tamamlamak istiyorlar? Ne yapmalıdırlar? Bir taraftan halkın içine girmek, halkla beraber yaşamak. Halkın kullandığı kelimelere, yaptığı cümlelere dikkat etmek. Söylediği darb-ı meselleri, an'anevî hikmetleri işitmek. Düşünüşündeki tarzı, duyuşundaki üslûbu zaptetmek. Şiirini, musikisini dinleyerek, raksını, oyunlarını seyretmek. Dinî hayatına, ahlâkî duygularına nüfuz etmek. Giyinişinde, evinin mimarîsinde, mobilyalarının sadeliğindeki güzellikleri tadabilmek. Bundan başka halkın masallarını, fıkralarını, menkıbelerini, tandırnâme adı verilen eski töreden kalma akidelerini öğrenmek. Halk kitaplarını okumak. Korkut Ata'dan başlayarak Âşık kitaplarını, Yunus Emre'den başlayarak Tekke ilâhîlerini, Nasreddin Hoca'dan başlayarak halk nekreciliğini, çocukluğumuzda seyrettiğimiz Karagöz'le Ortaoyununu aramak bulmak lâzımdır. Halkın cengnâmeler okunan eski

kahvelerini, Ramazan gecelerini, cuma ârifânelerini, çocukların her sene sabırsızlıkla bekledikleri coşkun bayramlarını yeniden diriltmek, canlandırmak lâzım. Halkın sanat eserlerini toplayarak millî müzeler vücuda getirmek lâzım. İşte, Türk milletinin güzideleri, ancak uzun müddet halkın bu millî hars müzeleri ve mektepleri içinde yaşadıktan ve ruhları tamamiyle Türk harsıyle meşbu olduktan sonradır ki (millîleşmek) imkânına nail olabilirler. Rusların en büyük şâiri Puşkin, bu suretle millîleştiği içindir ki gerçekten bir millî şair oldu. Dante, Petrark, Jean Jacques Rousseau, Goethe, Schiller, D'Annunzio gibi millî şairler hep, halktan aldıkları feyizler sayesinde sanat dâhileri oldular.

İçtimaiyat ilmi de bize gösteriyor ki (deha) esasen halktadır. Bir sanatkâr, ancak halktaki bediî zevkin tecelligâhı olduğundan dolayı dâhi olabilir. Bizde dâhi sanatkârların yetişmemesi, sanatkârlarımızın bediî zevklerini halkın canlı müzesinden almamaları dolayısıyledir. Bizde şimdiye kadar halk bediîyatına kim kıymet verdi? Eski Osmanlı güzideleri, köylüleri (eşek Türk) diye tahkir ederdi. Anadolu şehirlileri de (taşralı) tabiriyle tezyif olunurdu. Umum halka verilen unvan (avam) kelimesinden ibaretti.

Havas, yalnız sarayın bendelerinden mürekkep bulunan Osmanlı güzideleriydi. Halka kıymet vermedikleri içindir ki bugün bu eski güzideler sanatının ne lisanı, ne vezinleri, ne edebiyatı, ne musikisi, ne felsefesi, ne ahlâkıyatı, ne siyasiyatı, ne iktisadiyatı hâsılı hiç bir şeyi kalmadı. Türk milleti, bütün bu şeylere yeniden her birinin elifbasından

başlamak mecburiyetinde kaldı. Bu milletin yakın bir zamana kadar kendisine mahsus bir adı bile yoktu. Tanzimatçılar ona "sen yalnız Osmanlısın, Sakın başka milletlere bakarak sen de bir ad isteme! Millî bir ad istediğin dakikada Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasına sebep olursun" demişlerdi. Zavallı Türk, vatanımı kaybederim korkusuyle "vallahi Türk değilim, Osmanlıdan başka hiç bir içtimaî zümreye mensup değilim" demeğe mecbur edilmişti. (Boşo)ya karşı bu sözü her gün söyleyen mebuslarımız vardı.

Fakat, bu Osmanlıcılar hiç düşünemiyorlardı ki her ne yapsalar, bu yabancı millet Osmanlı câmiasından ayrılmağa çalışacaklardır. Çünkü, artık yüzlerce milletlerden mürekkep olan sun'i câmiaların devamına imkân kalmamıştır. Bundan sonra, her millet ayrı bir devlet olacak, mütecanis, samimî, tabiî bir cemiyet hayatı yaşayacaktır. Şüphesiz, Avrupa'nın garbında beş yüz seneden beri başlayan bu içtimaî tekâmül hareketi, mutlaka şarkında da başlayacaktı. Cihan harbinde Rusya, Avusturya, Osmanlı imparatorluklarının yıkılması da gösterdi ki, bu içtimaî kıyamet pek yakınmış. Acaba Türkler, bu içtimaî mahşer meydanına kendilerinin de (Türk) adlı bir millet olduklarını, Osmanlı imparatorluğu içinde kendilerinin de hususî bir vatanları ve millî hakları bulunduğunu bilmeyerek, anlamayarak çıkmış olsaydılar, şaşkınlıktan ne yapacaklardı. Yoksa "mademki Osmanlılık yıkıldı, bizim artık hiç bir millî ümidimiz, hiç bir siyasî emelimiz kalmadı" mı diyeceklerdi? Evvelce Türkçülüğe lâkayd kalan bazı insaf sahibi Osmanlıcılar, Wilson prensipleri ortaya

atıldıktan sonra, "Türkçülük bize, Osmanlı imparatorluğundan müstakil, hususî ve millî bir hayatımız, hudutları etnografi ilmi tarafından çizilmiş millî bir vatanımız, bu vatanda kendimizi tam bir istiklâlle idare etmekten ibaret olan millî bir hakkımız olduğunu vaktiyle bir çoğumuzun zihnine ve ruhuna yerleştirmiş olmasaydı, bugün halimiz ne olacaktı?" demeğe başladılar. Demek ki, yalnız bir tek kelime, mukaddes ve mübarek (Türk) kelimesidir ki, bu herc ü merc içinde doğru yolu görmemize sebep oldu.

Türkçüler, güzidelere yalnız milletlerinin adını öğretmekle kalmadılar, onlara, milletin güzel lisanını da öğrettiler. Fakat, verdikleri ad gibi, bu öğrettikleri güzel lisan da halktan alınmıştı. Çünkü, bunlar yalnız halkta kalmıştı. Güzideler zümresi ise, şimdiye kadar bir (sâir-fi'l-menam) hayatı yaşıyordu. Sâir-fi'l-menamlar gibi iki şahsiyet sahibi olmuştu. Hakiki şahsiyeti (Türk) olduğu halde sâir-fi-l-menamlık vehmi içinde kendini (Osmanlı) tanıyordu. Öz lisanı Türkçe olduğu halde, sâir-fi'l-menamlar gibi hastalık neticesi olarak sun'i bir dil kullanıyordu. Şiirde de kendi samimî vezinlerini bırakarak Acemden aldığı taklit vezinlerle terennüm ediyordu. Türkçülük, tedavi-bi'l-ruh mütahassısı bir tabib gibi bu sâir-fi'l-menama Osmanlı olmayıp Türk olduğunu, lisanının Türkçe ve vezinlerinin halk vezinleri bulunduğunu telkin etti. Hayır, telkin değil, hakikî tabiriyle, onu ilmî delillerle ikna etti. Bu suretledir ki, güzideler sun'i somnanbul halinden kurtularak normal bir surette düşünmeğe ve duymağa başladı.

Fakat, bugün itiraf etmeliyiz ki bu güzideler, halka doğru yalnız bir tek adım atabilmişlerdir. Tamamiyle halka doğru gitmiş olmak için halkın içinde yaşayarak, ondan millî harsı tamamiyle almaları lâzımdır. Bunun için yalnız bir çare vardır ki o da Türkçü gençlerin muallimlikle köylere gitmesidir. Yaşlı olanlar da hiç olmazsa Anadolu'nun iç şehirlerine gitmelidirler. Osmanlı güzideleri, ancak tamamiyle halk harsını aldıktan sonradır ki millî güzideler mahiyetini alacaklardır.

Halka doğru gitmenin ikinci vazifesi de halka medeniyet götürmektir. Çünkü halkta medeniyet yoktur. Güzidelerse, medeniyetin anahtarlarına mâliktir. Fakat, halka değerli bir armağan olarak aşağıda gösterdiğimiz vechiyle, şark medeniyetini yahut onun bir şubesi olan Osmanlı medeniyetini değil, garp medeniyetini götürmelidirler.

6

GARBA DOĞRU

Bir eski atalar sözü bize şöyle diyor: "İşini bil, aşını bil, eşini bil". Bu düstura nazire yaparak, sosyoloji de bize böyle hitap edebilir: "Milletini tanı, ümmetini tanı, medeniyetini tanı!"

Türkçülük matbuatı ve millî felâketler bize az çok milletimizin, ümmetimizin nelerden ibaret olduğunu anlattı. Bu noktalarda artık herkesin aynı suretle düşündüğü görülüyor. Fakat, hangi medeniyet zümresine mensup bulunduğumuz meselesine gelince, bu noktada hâlâ aramızda nokta-i nazar farkları, belki de hakikî ihtilâflar vardır. Bu sebeple, millî

meselelerin tedkikine başlarken, bu meseleyi de halle çalışmamız lâzımdır.

Medeniyet meselesinin müphem kalmasına bâis olan sebeplerden birincisi "medeniyet" mefhumuyle "medenîlik" mefhumunun biri birine karıştırılmasıdır. Eski zamanlarda cemiyetler şu üç hâletten birine mensup sayılırdı: Vahşet, bedavet, medeniyet. Bugün, "vahşet" kelimesi ilim âleminden büsbütün dışarı atıldı. Çünkü, eskiden "vahşi" denilen iptidaî cemiyetlerin de kendilerine mahsus birer medeniyeti olduğu meydana çıktı. Hattâ, bu cemiyetlerin bazı tekâmül merhalelerinden geçtikleri anlaşıldığından, bunlar hakkında "iptidaî cemiyetler" tabirinin kullanılmasında bile ihtiyat edenler var.

Medeniyetin bütün insan cemiyetlerinde mevcut bulunduğu görülünce, bunun hayvan cemiyetlerine de şâmil olup olmadığı meselesi meydana çıkar. Medeniyet, birtakım müesseselerin yani düşünüş ve icra tarzlarının heyet-i mecmuasıdır. Hayvan cemiyetleri ise, uzvî verasetle intikal eden sevk-i tabiîlerle idare olunurlar. Bunlarda hattâ taksim-i âmâl ve meslekî ihtisas bile irsîdir. Hükümdar, amele, asker gibi sınıflar, vazifelerine lâzım olan uzuvları hâmil olarak dünyaya gelirler. Hayvan cemiyetlerinde an'ane ve terbiye tarîkleriyle intikal eden müesseselere benzer hiç bir şey yoktur. Binaenaleyh, bunlarda medeniyetin vücudunu kabul etmemek lâzım gelir. O halde, "medeniyet" hakkında aşağıdaki iki esası hakikat olarak ileri sürebiliriz: 1) Medeniyet bütün insan cemiyetlerinde mevcuttur. 2) Medeniyet, yalnız insan cemiyetlerine mahsustur.

Medeniyet, birtakım müesseselerin heyet-i mecmuasıdır demiştik. Halbuki yalnız bir millete mahsus olan müesseselerin mecmuuna "hars" denilir. Yalnız bir ümmete mahsus bulunan müesseselerin mecmuuna da (din) adı verildiği gibi bu iki mefhumun karşısında "medeniyet" mefhumunun mevkii ne olabilir? Sosyolojiye göre, harsları ve dinleri ayrı olan müteaddit cemiyetler arasındaki müşterek müesseselerin mecmuuna da "medeniyet" adını vermemiz muvafıktır. Demek ki harsça ve dince biri birine yabancı bulunan cemiyetler, medeniyette müşterek olabilirler. Harstaki ihtilâflar nasıl dindeki müşarekete mâni değilse, harsın ve dinin ayrı olması da medeniyetteki iştirake mâni olamaz. Meselâ Yahudilerle Japonlar, gerek hars, gerek din itibariyle Avrupalılara yabancı oldukları halde, medeniyetçe Avrupa milletleriyle müşterektirler.

Medeniyet meselesinin müphem kalmasının bir sebebi de, medeniyetin yalnız bir türlü olduğunu zannetmektir. Halbuki medeniyet de müteaddittir. Meselâ, bugün Avustralya aşiretleri başka bir medeniyet dairesi, Şimalî Amerika Hinduları başka bir medeniyet dairesi, Afrika aşiretleri ve Okyanusya aşiretleri de başka medeniyet daireleri teşkil ederler. Kurun-ı ulâ'da Akdeniz sahilinde yaşayan milletler arasında müşterek bulunan bir (Akdeniz medeniyeti) vardı. Bundan eski Yunan medeniyeti, Yunan medeniyetinden de eski Roma medeniyeti doğdu. Bu son medeniyetten de (Şark) ve (Garp) medeniyetleri doğdu. Asya'nın şarkında da bir aksâ-yı şark medeniyeti vardı. Çinliler, Moğollar, Tunguz-

lar, Tibetliler, Hind-i Çinî kavimleri hâlâ o medeniyete mensupturlar.

Atik kavmiyat âlimleri yer altındaki insanî eserlerden, kablettarih devirlerin medeniyet dairelerini bile bulup meydana çıkarabiliyorlar. Halkıyatçılar da, masalların, usture ve menkıbelerin, darb-ı mesellerin birtakım medeniyet daireleri vücuda getirdiğini keşfetmektedirler.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki medeniyet dairelerinin de kendilerine mahsus coğrafî sahaları ve bu sahaların muayyen hudutları var. Meselâ bir (masal) yahut bir (âlet) muayyen bir noktaya kadar intişar ediyor, ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme mensuptur. Âdeta her medeniyetin başka bir mantığı, başka bir bedii, başka bir hayat telâkkisi vardır. Bundan dolayıdır ki medeniyetler biri birine karışmıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmeyenler, onun bazı kısımlarını alamıyorlar. Alsalar bile hazım ve temsil edemiyorlar. Medeniyeti de din gibi dışından değil, içinden almak iktiza eder. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da iptida inanmak ve kalben bağlanmak lâzım! Bu noktayı iyi anlamamış olan Tanzimatçıların bizi Avrupa medeniyetine zevahiri taklit etmek tarîkiyle sokmak teşebbüsleri, bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafî hudutları ayrı olduğu gibi tarihî tekâmülleri de biri birinden müstakildir. Bu tekâmüllerin de bir başlangıcı ve bir nihayeti vardır. Fakat, medeniyet zümreleri, harsî zümrelerden daha geniş oldukları için, ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başka, bir millet tekâmülünün yüksek merhalelerine çıktıkça, medeniyetini de değiştirmek mecburiyetinde kalır. Meselâ, Japonlar, son asırda aksa-yı şark medeniyetini terk ederek garp medeniyetine girdiler.

Bu hususta, en bâriz misali Türklerde görürüz. Çünkü, Türkler içtimaî tekâmüllerinin üç ayrı merhalesinde biri birine benzemeyen üç muhtelif medeniyet zümresine girmek mecburiyetinde kaldılar. Türkler, kavmî devlet hayatı yaşarken, aksâ-yı şark medeniyetine mensuptular. Sultanî devlet devrine geçince, şark medeniyetine girmeğe mecbur kaldılar. Bugün millî devlet devrine geçtikleri sırada da, içlerinde garp medeniyetine dahil olmağa azmeden kuvvetli bir cereyan vücuda geldiğini görüyoruz.

Aksâ-yı şark medeniyetinin izlerine bilhassa şifahî an'anelerden ayrılamayan cahil tabakada tesadüf edebiliriz. Bu tabakanın hâlâ inanmakta bulunduğu "Tandırnâme" ahkâmı, aksâ-yı şark medeniyetinde esas olan itikatlarla ameliyelerin devamından ibarettir. Masallar eski menkıbelerle usturelerin bakiyeleridir. Bir taraftan eski Türk diniyle aksâ-yı şark milletlerine mahsus dinlerin mukayesesi, diğer taraftan bunların mecmuuyla el'an cahil halk arasında yaşamakta bulunan Tandırnâme ahkâmı ve masallar arasındaki mukayeseler, bu hakikati meydana çıkarmağa kâfidir.

Bu mukayese bize Türklerin (Altay ırkı) yahut (Moğol ırkı) namları verilen zümrelere nisbetinin de hakiki mahiyetini izhar edebilir. Ariyenlerden daha beyaz ve güzel olan Türklerin sarı ırka nisbet

edilmesi ilmî bir esasa istinat etmediği gibi, Altay ırkı denilen kavimler zümresinde de lisanî bir vahdetin vücudu henüz isbat edilememiştir. O halde, müphem bir surette "ırk" namı verilen bu zümrelerin de aksâ-yı şark medeniyeti zümresinden ibaret olması muhtemeldir. Bu ihtimale göre, bizim gerek Fino - Ugriyenlerle, gerek Tunguz ve Moğollarla yegâne rabıtamız, vaktiyle aksâ-yı şark medeniyetinde onlarla müşterek bulunmamızdan ve uzun müddet onları siyasî hâkimiyetimiz altında yaşatmamızdan ibarettir. Bu müşterek hayatlar dolayısıyle lisanlarımız arasında bazı müşterek kelimeler vücuda gelmiş olabilir.

Türklerin İslâm dinine girmesiyle, şark medeniyetine dahil olması aynı zamanda vuku buldu. Bu sebeple birçoklarının nazarında, şark medeniyetine İslâm medeniyeti demek daha doğru görünüyor. Halbuki, yukarıda beyan ettiğimiz vechle, dinleri ayrı bulunan cemiyetler aynı medeniyete mensup olabilirler. Demek ki medeniyet dinden ayrı bir şeydir. Böyle olmasaydı, dinleri ayrı olan zümreler arasında müşterek olarak hiç bir müessesenin mevcut olmaması lâzım gelirdi. Din, yalnız mukaddes müesseselerden, yalnız itikatlardan ibaret olduğu için, bunların haricinde kalan lâ-mukaddes müesseseler, meselâ ilmî mefhumlarla fennî âletler, bediî kaideler dinin haricinde ayrı bir manzume teşkil ederler. Riyaziyat, tabiiyat, hayatiyat, ruhiyat, içtimaîyat gibi müsbet ilimler, sanayie ve güzel sanatlara mahsus fenniyeler, dinlere merbut değildir. Binaenaleyh, hiç bir medeniyet hiç bir dine nisbet edilemez. Bir Hıristiyan medeniyeti olmadığı gibi,

bir İslâm medeniyeti de yoktur. Garp medeniyetini Hıristiyan medeniyeti saymak doğru olmadığı gibi Şark medeniyetine de İslâm medeniyeti adını vermek yanlıştır. Şark medeniyetiyle garp medeniyetinin menbalarını İslâm ve Hıristiyan dinlerinde değil, başka cihetlerde aramak lâzımdır.

Akdeniz medeniyeti Kurun-ı ulâda eski Mısırlıların, Sümerlerin, Hititlerin, Asurîlerin, Fenikelilerin ilh... yardımıyle teşekkül etmişti. Bu medeniyet, eski Yunanlılarda kemalini bulduktan sonra Romalılara geçti. Romalılar bu medeniyeti, tâbiyetleri altına aldıkları yüzlerce milletlere aşıladıktan sonra, "Şarkî Roma" ve "Garbî Roma" namlarıyle iki müstakil devlete ayrıldılar. Lâkin, bu siyasî ayrılık yalnız siyaset sahasında kalmadı. Akdeniz medeniyetinin de şark ve garp namlarıyle ikiye ayrılmasına sebep oldu. Avrupalılar, Garbî Roma'ya vâris oldukları için, Garbî Roma medeniyetini benimseyerek ilerlettirdiler. Bundan şimdiki garp medeniyeti vücuda geldi. Müslüman Araplarsa, Şarkî Roma'nın siyasî vârisleri oldukları gibi medenî halefleri de oldular. Şarkî Roma medeniyeti, Müslümanların eline geçince, (şark medeniyeti) namını aldı. Bu müddeamızı isbat için, şark medeniyetinin unsurlarına biraz göz gezdirelim.

Arap mimarîsinin ilk modelleri Bizans mimarîsidir. Türk mimarîsi de, bu iki mimarînin mezcinden doğmuştur. Vâkıa, Araplarla Türkler hariçten aldıkları modelleri aynen taklit etmekle kalmadılar. Bu modellere dinî imanlarının, ahlâkî mefkûrelerinin ilhamıyle ibdaî tekemmüller ilâve ederek

gayet şahsî mimarîlere malik oldular. Bu şahsileştirme ameliyesi, Araplarla Türklerin dinî seciyelerinin ve millî harslarının tesiriyle vukua geldi. Bununla beraber, bu mimarîlerin modellerini, Şarkî Roma medeniyetinde aramak hususunda güzel sanatlar müverrihleri müttefiktir.

Şarkta havasa mahsus olmak üzere bir (dümtek) musikisi vardır. Farabî bu musiki fennini Bizans'tan alarak Arapçaya nakletti. Bu musiki Arabın, Acemin, Türkün havas sınıfına girmekle beraber, halkın derin tabakalarına inemedi. Yalnız, havas tabakasına münhasır kaldı. Bundan dolayıdır ki Müslüman milletler mimarîde olduğu kadar bu şark musikisinde de orijinal bir şahsiyet gösteremediler. Türkün halk tabakası eski aksâ-yı şark medeniyetinde ibdâ ettiği melodileri devam ettirerek millî bir halk musikisi vücuda getirdi. Arapların,Acemlerin halk kısmı da eski melodilerinde devam ettiler. Bu sebeple, şark musikisi, şarkın hiç bir milletinde millî musiki mahiyetini alamadı. Bu musikiye İslâm musikisi denilememesine başka bir sebep daha vardır. Bu musiki, Müslüman milletlerden başka, Ortodoks milletlerin, Ermenilerin, Yahudilerin de mabedlerinde terennüm edilmektedir.

Araplar mantığı, felsefeyi, tabiiyat ve riyaziyatı, Bizans'tan tercüme ettikleri gibi,belâgat, aruz, sarf ve nahiv gibi bediî, lisanî ilimlerde de oradaki usulleri nümune ittihaz ettiler. Tababet de İpokrat ve Galien'in tilmizlerinden iktibas edildi. Hülâsa, Araplar ilim, fen, felsefe namına aklıyattan ve tecrübiyattan her ne varsa Bizans'tan aldılar. Sonraları Acemler gibi Türkler de bu marifetleri Araplardan

iktibas ettiler. Müstakil Arap feylesofları Meşaî ve İşrâkî namlarıyle ikiye ayrılmışlardı. Meşaîler Aristo'nun, İşrâkîler Eflâtun'un tilmizleriydi. Dine temessük eden İslâm hakîmleri de mütekellim ve mutasavvıf namlarıyle ikiye ayrılmıştı. Mütekellimler cüz-i lâyetecezza'yı kabul ederek Demokrit ve Epikür felsefelerine, mutasavvıflar da İskenderiye filozofu (Plotin) in nev-Felâtunluk sistemine vâris olmuşlardı. Pisagor'un, Zenon'un mütercimleri, tilmizleri de vardı. Bu sonuncu feylezofun tilmizlerine (Revâkiyûn) adı verilirdi. Muhiddin-i Arabî'nin âyan-ı sabitesi Eflâtun'un enmuzecî fikirlerinden başka bir şey değildi. Mâ'ba'd-et-tabiiyyeden başka, ahlâk, siyaset, tedbir-i menzil ilimleri de Aristo'dan iktibas edildi. Ahlâk-ı Nâsirî, Ahlâk-ı Celâlî, Ahlâk-ı Alâî gibi kitaplar umumiyetle (ahlâk, siyaset, tedbir-i menzil) kısımlarını muhteviydi ve hepsi Aristo'yu takliden yazılmıştır.

Şarkî Roma medeniyetiyle Garbî Roma medeniyeti Kurun-ı vusta devam ettiği müddetçe biri birinden o kadar ayrılmadılar. Müslümanlar, şark medeniyetini büyük istihalelere uğratamadıkları gibi, Hıristiyanlar da Kurun-ı vusta devrinde garp medeniyetini büyük tekemmüllere mazhar edemediler.

Kurun-ı vusta'da Avrupa'da yalnız iki yeniliğin meydana çıktığını görüyoruz: Feodal şatolarda "opera" zuhur etti. Garbî Avrupa'nın cenup cihetlerinde ihtiramkâr aşk "şövalye aşkı", "salon" ve "kadın bediiyatı" vücuda geldi. Birinci yenilik musiki-

nin tekemmülüyle garp musikisinin teşekkülüne sebep oldu. Çünkü eski Yunanîlerin tesis ettikleri musiki fennindeki çeyrek sesler, operaya uymadığından terk olundu. Aynı zamanda, operanın tesiriyle yeknesak melodiler terk edilerek musikiye "armoni" unsuru ilâve edildi. İkinci yenilik de kadınların ismet ve kudsiyetlerini kaybetmeksizin cemiyet hayatına karışmasını temin etti. Müslümanlar harem, selâmlık, çarşaf, peçe gibi âdetleri Hıristiyan Bizans'la Mecusî İran'dan almakta iken, Garbî Avrupa'da kadınlar içtimaî hayata giriyorlardı. İşte Kurun-ı vusta devrinde şark medeniyetiyle garp medeniyeti arasında bu gibi küçük farklar müstesna olmak üzere, büyük bir tenazur görülür. Meselâ, Kurun-ı vustanın İslâm mimarîsine mukabil, Avrupa'da Gotik namıyle dinî bir mimarî görürüz. İslâm âleminin "hikemiyat" ına mukabil, Avrupa medreselerinde teessüs eden "iskolâstik" felsefesini buluruz.

Hür felsefeye göre hakikat meçhuldür. Feylesofun vazifesi, bu meşhul olan hakikati, an'anelere tâbi olmaksızın arayıp bulmaktır. Bulacağı hakikat içtimaî an'anelere mugayir olsa da umurunda değildir. Çünkü, ona göre hakikat her şeyden daha faidelidir ve daha kıymetlidir.

Halbuki hakîmlere göre bütün hakikatler malûmdur, çünkü an'aneler nakil ile sâbit olmuş hakikatlerdir. Hakîmin vazifesi, esasen malûm bulunan bu hakikatleri aklî delillerle isbat ve teyit eylemektir. Usullerindeki bu farktan dolayıdır ki hakîmler, feylesof namıyle telkıb olunmalarını istemezlerdi. Zira, feylesofları münkir görürlerdi.

Avrupa'nın Kurun-ı vusta'daki kilise feylesofları da hep bu kanaatte idiler. Felsefe tarihinde bu sisteme "iskolâstik" adı verildi. İslâm hükeması gibi, Avrupa iskolâstikleri de Aristo'yu muallîm-i evvel ittihaz etmişlerdi. Bu zümrelerin her ikisine göre, hikmetin gayesi, din ile Aristo felsefesinin telifinden ibaretti.

Avrupa'da Rönesans, röform, felsefî teceddüt, romantizm gibi ahlâkî, dinî, ilmî, bediî inkılâplar Kurun-ı vusta hayatına nihayet verdi. İslâm âleminde bu inkılâplar vücuda gelmediği için, biz hâlâ Kurun-ı vusta'dan kurtulamamışızdır. Bu cihetle, Avrupa iskolâstiğe nihayet verdiği halde biz henüz onun tesiri altındayız. Birçok asırlar muvazi gittikleri halde şark ile garbın bu ayrılışına sebep nedir? Bu hususta müverrihler birçok sebepler sayarlarsa da biz sosyolojinin gösterdiği sebebi daha doğru gördüğümüzden onu ileri süreceğiz: Avrupa'nın büyük şehirlerinde içtimaî kesafetin artması içtimaî işlerin inkısamını mucip oldu. İhtisas meslekleri ve mütehassıslar vücuda geldi. İhtisasla beraber, fertlerde, ferdî şahsiyet teşekkül etti. Ruhların esas bünyesi değişti. Bu esaslı inkılâptan yeni ruha mâlik, mantıkça, mefkûrece eski insanlara benzemeyen yeni insanlar doğdu. Bunların ruhundan fışkıran yeni hayatı eski çerçeveler istiap edemezdi. Bu sebeple eski çerçeveler kırıldı, parçalandı. Serbest kalan yeni hayat ibdakâr kudretini her tarafa tevcih ederek her sahada teâliler, tekemmüller vücuda getirdi; bilhassa büyük sanayii tekvin ederek, asrî medeniyetin alâmet-i fârikasını meydana koydu.

Şarkta ise, içtimaî kesafette ileri gitmiş büyük şehirler vücuda gelememişti. Mevcut büyük şehirler ise, nüfusça mütecanis olmadıkları gibi, ihtilât vasıtalarından, binaenaleyh manevî kesafetten mahrumdular. Bu mahrumiyetler dolayısıyle şarkta ne işbölümü, ne ihtisas, ne ferdî şahsiyet, ne de büyük sanayi vücuda gelemedi. Yeni bir ruha, yeni bir hayata mazhar olmadıkları için, şark milletleri zarurî olarak medeniyetlerini Kurun-ı vusta'daki şeklinden daha ileri götüremediler. Çünkü, atalet kanunu mucibince bir sebep onu değiştirmedikçe her şey olduğu gibi kalır.

Mamafih, garbî ve merkezî Avrupa Kurun-ı vusta medeniyetinden kurtulduğu halde, şarkî Avrupa'da yaşayan Ortodoks milletler hâlâ bu medeniyetten kurtulamamışlardır. Ruslar, tâ Deli Petro zamanına kadar şark medeniyetinde kaldılar. Deli Petro, Rusları şark medeniyetinden çıkararak, garp medeniyetine idhal etmek için çok zahmetler çekti. Bir milletin şark medeniyetinden garp medeniyetine geçmesi için ne gibi usuller takip etmek lâzım geldiğini anlamak için, Deli Petro'nun teceddüt tarihini tedkik etmek kâfidir. Ruslar istidatsız görünürken, bu cebrî teceddütten sonra, sür'atle terakkiye başladılar. Şark medeniyetinin terakkiye mâni, garp medeniyetinin teâliye sâik olduğuna bu tarihî vaka da bir delil değil midir?

Avrupa medeniyetinin temeli "taksim-i âmâl" dir demiştik. Taksim-i âmâl, Avrupa'da yalnız hırfetleri, yalnız iktisadî meslekleri biri birinden ayırmakla kalmadı. İlimler sahasında da, taksim-i âmâl

husule gelerek, her ilmin ayrı mütehassısları yetişmeğe başladı.

Güzel sanatlar sahasında da taksim-i âmâl kendisini göstererek evvelce aynı şahısta birleşebilen sanatları birbirinden müstakil ihtisaslara ayırdı. İçtimaî hayatın muhtelif şubeleri de taksim-i âmâl vasıtasıyle biri birinden ayrıldılar.

Siyasî kuvvetler "teşriî, kazaî, icraî" namlarıyle üçe ayrıldığı gibi siyasî teşkilâtla dinî teşkilât da biri birinden tefrik edildiler. Taksim-i âmâlin bu tecellilerinden adalet teşkilâtı kuvvet bulduğu gibi, iktisadî, ilmî, bediî faaliyetler de son derece mükemmelleşti. Bu sebeple, Müslüman milletler, evvelce Avrupalılara askerî ve siyasî kuvvetçe müsavi, hattâ bazen fâik iken Avrupa'da taksim-i âmâlin husule getirdiği terakkiler neticesi olarak, onlara nisbetle gittikçe zayıf bir mevkide kalmağa başladılar.

Gerek askerlikte, gerek siyasette iki cemiyetin biri biriyle mücadele edebilmeleri için, iki tarafın aynı silâhlarla mücehhez olması lâzımdır. Avrupalılar sanayideki fevkalhad terakkileri sayesinde tank gibi, zırhlı otomobil gibi, tayyare, dretnot, tahtelbahir gibi müthiş harb âletleri yapabildikleri halde, biz bunlara mukabil yalnız adi top ve tüfenk kullanmak mecburiyetindeyiz. Bu surette, İslâm âlemi Avrupa'ya karşı sonuna kadar nasıl mukavemet edebilecek? Gerek dinimizin, gerek vatanımızın istiklâlini nasıl müdafaa edebileceğiz?

Bu dinî ve vatanî tehlikeler karşısında yalnız bir kurtuluş çaresi vardır ki o da ilimlerde, sanayide, askerî ve hukukî teşkilâtlarda Avrupalılar ka-

dar ilerlemektir, yani medeniyette onlara müsavi olmaktır. Bunun için de tek bir çare vardır: Avrupa medeniyetine tam bir surette girmek.

Vaktiyle, Tanzimatçılar da bu lüzumu idrak ederek, Avrupa medeniyetini almağa teşebbüs etmişlerdi: Fakat onlar aldıkları şeyleri yarım alıyorlar, tam almıyorlardı. Bundan dolayıdır ki ne bir hakiki darülfünun yapabildiler, ne mütecanis bir adliye teşkilâtı vücuda getirebildiler. Tanzimatçılar, millî istihsali asrîleştirmeden evvel istihlâk tarzlarını, yani telebbüs, tagaddi, bina ve mobilya sistemlerini değiştirdikleri için, millî sanatlarımız tamamiyle münkarız oldu, buna karşı yeni tarzda Avrupaî bir sanayiin cürsumesi bile vücuda gelemedi. Buna sebep, kâfi derecede ilmî tedkikat yapmadan, esaslı bir mefkûre ve kati bir program vücuda getirmeden işe başlamak ve her işte yarım tedbirli olmaktı.

Tanzimatçıların büyük bir hatası da bize şark medeniyetiyle garp medeniyetinin terkibinden bir irfan halitası yapmak istemeleriydi. Sistemleri büsbütün ayrı umdelere istinat eden iki makûs medeniyetin imtizaç edemeyeceğini düşünememişlerdi. Hâlâ, siyasî bünyemizde mevcut olan ikilikler, hep bu yanlış hareketin neticeleridir: İki türlü mahkeme, iki türlü darü't-tedris, iki türlü vergi, iki türlü bütçe, iki türlü kanun.

Hâsılı bu ikilikler saymakla tükenmez. Medrese ile mektep bir ikilik teşkil ettiği halde, her mektebin dahilinde de yine bu neviden ikilikler vardı. Yalnız, Harbiye ile Tıbbiye'de münhasıran Avrupaî

bir tedris usulü takip olunuyordu. Bu sayededir ki bugün millî hayatımızı kurtaran büyük kumandanlarla ferdî hayatlarımızı kurtarabilecek âlim tabiplere malikiz. Bu iki meslek erbabı içinde Avrupa'daki meslekdaşlarına muadil mütehassıslar yetişmesi, bilhassa Harbiye ve Tıbbiye mekteplerinin ikilikten âzâde kalması sayesindedir. Yeniçerinin fenn-i harbiyle hekimbaşılarının fenn-i tıbbı bu mekteplere girmiş olsaydı, bugünkü şanlı kumandanlarımızla şöhretli doktorlarımıza mâlik olabilecek miydik?

İşte bu iki darü't-tedrisin hali, bizim için yapacağımız maarif inkılâbında bir nümune olmalıdır.

Şark medeniyetini garp medeniyetiyle telife çalışmak, Kurun-ı vusta'yı Kurun-ı ahirede yaşatmak demekti. Yeniçerilikle nizamiye askerliği nasıl imtizaç edemezse, hekimbaşılıkla ilme müstenit tababet nasıl uyuşamazsa, eski hukukla yeni hukuk, eski ilimle yeni ilim ,eski ahlâkla yeni ahlâk da öyle imtizaç edemez. Yazık ki yalnız askerlikle tababetteki yeniçerilik ilga olunabildi. Diğer mesleklerdeki yeniçerilikler, Kurun-ı vusta hortlakları suretinde hâlâ yaşamaktadırlar.

Birkaç ay evvel, Türkiye'yi Milletler Cemiyeti'ne idhal için İstanbul'da bir cemiyet teşekkül etmişti. Halbuki Avrupa medeniyetine kati bir surette girmedikçe, Milletler Cemiyeti'ne girmemizden ne fayda hasıl olabilecekti? Kapitülasyonlarla siyasî müdahalelere mahkûm edilmek istenilen bir millet, Avrupa medeniyetinin haricinde telâkki olunan bir millet demektir, Japonlar Avrupaî bir millet sayıldıkları halde, biz hâlâ Asyaî bir millet addolunmak-

tayız. Bunun sebebi de Avrupa medeniyetine tam bir surette giremeyişimizden başka ne olabilir? Japonlar dinlerini ve milliyetlerini muhafaza etmek şartıyle garp medeniyetine girdiler. Bu sayede, her hususta Avrupalılara yetiştiler.

Japonlar, böyle yapmakla dinlerinden, millî harslarından hiç bir şey kaybettiler mi? Asla! O halde, biz niçin tereddüt ediyoruz? Biz de Türklüğümüzü ve Müslümanlığımızı muhafaza etmek şartıyle garp medeniyetine kati olarak giremez miyiz? Garp medeniyetine girmeğe başladığımız günden beri değiştirdiğimiz şeyleri tedkik edelim. Bakalım bunlar arasında dinimize, milliyetimize taallûk eden şeyler var mı? Meselâ, rumî takvimi bırakarak bunun yerine garp takvimini aldık. Rumî takvim bizim için mukaddes bir şey miydi? Rumî takvim Rumlara yani Bizanslılara aittir. Bunu takdis etmek lâzımsa onlar takdis etmelidirler. Rumî saati bırakıp garp saatini kabul etmemiz de aynı şeydir.

Aristo'nun istidlâl mantığını bırakarak Descartes'la Bacon'un istikraî mantığını ve bu mantıktan doğan "usuliyat" ı almanın dinimize ve harsımıza ne zararı olabilir?

Eski hey'et yerine yeni hey'eti, eski hikmete mukabil yeni hikmeti, eski kimyaya bedel yeni kimyayı almakla ne kaybederiz? Hayvanat, nebatat, arziyata dair eski kitaplarımızda ne kadar malûmat bulabilmek imkânı var? Şarkta bulunmayan hayvanatı, ruhiyatı, içtimaiyatı garptan almağa mecbur değil miyiz? Evvelce, eski ilimlerimizin cümlesini Bizans'tan almıştık. Şimdi Rumların ilimlerini Avrupa ilimleriyle mübadele edersek, dinen ve harsen

ne kaybederiz? Bu misaller ilânihaye uzatılırsa görülür ki şark medeniyeti namına terkedeceğimiz şeyler hep Bizans'tan aldığımız şeylerdir. Bu cihetler vâzıh bir surette meydana konulursa, şark medeniyetini bırakarak garp medeniyetine girmemize artık kimse samimi olarak itiraz edemez.

Medeniyet meselesinin halli başka bir cihetten de, memleketimizde âcil bir mahiyet almıştır. Öteden beri memleketimizde bir "maarif meselesi", bir "terbiye meselesi" var. Bu mesele - birçok ikdamlara ve ihtimamlara rağmen - bir türlü halledilemiyor. Bu meselenin mahiyeti ta'mik edilirse, görülür ki terbiye meselesi de medeniyet meselesinin bir fer'îdir. Esas mesele halledilince, maarif meselesi de kendiliğinden halledilmiş olacaktır.

Filhakika, memleketimizde, gerek medeniyetçe, gerek pedagojice biri birine benzemeyen üç tabaka vardır: Halk, medreseliler, mektepliler. Bu üç sınıftan birincisi hâlâ aksâ-yı şark medeniyetinden tamamiyle ayrılamamış olduğu gibi ikincisi de henüz şark medeniyetinde yaşıyor. Yalnız üçüncü sınıftır ki garp medeniyetinden bazı feyizlere mazhar olabilmiştir. Demek ki milletimizin bir kısmı Kurun-ı ulâda, bir kısmı Kurun-i vustada, bir kısmı Kurun-ı âhirede yaşamaktadır. Bir milletin böyle üç yüzlü bir hayat yaşaması "normal" olabilir mi?

Bu üç tabakanın medeniyetleri ayrı olduğu gibi, pedagojileri de ayrıdır. Bu üç terbiye usulünü tevhid etmedikçe, hakiki bir millet olmamız mümkün müdür? Maarifimizi halkıyat, medresiyat, mektebiyat diye üç kısma ayırabiliriz. Âşık kitaplarıyle

halk masalları, koşmaları, darb-ı meselleri, Tandırnâme ahkâmı birinci kısmı, Arabî ve Farisî'den tercüme edilen kitaplar ikinci kısmı, Avrupa lisanlarından nakledilenler de üçüncü kısmı teşkil eder. Medeniyetlerimizi tevhid edersek, maarifimizi ve pedagojimizi de birleştirmiş, ruhen, fikren mütecanis bir millet olmuş olacağız. O halde, bu işte daha bir müddet ihmal göstermek asla câiz değildir.

Hülâsa; Yukarıdaki teşrihata göre, içtimaî ilm-i halimizin birinci düsturu şu cümle olmalıdır: Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim, garp medeniyetindenim.

7

TARİHÎ MADDECİLİK VE İÇTİMAÎ MEFKÛRECİLİK

İçtimaî hâdiselerin tefsir ve izahında biri birine hem yakın, hem de uzak olan iki sosyoloji sistemi vardır. Bunlar, tarihî maddecilik ve içtimaî mefkûrecilik sistemleridir. Bu sistemlerden birincisi Karl Marx tarafından, ikincisi Emil Durkheim tarafından meydana atıldı.

İlk nazarda bu iki sistemin biri birine yakın olduğunu görürüz. Çünkü, ikisi de, içtimaî hâdiselerin, tabiî sebeplerin neticeleri olduğunu maddî, hayatî ve ruhî hâdiseler gibi tabiî kanunlara tâbi bulunduğunu esas olarak kabul ediyor. Bu telâkkiye ilim lisanında "muayyeniyet" (Fransızcası determinisme) adı verilir.

Fakat, bu noktadan sonra, bu iki içtimaîyat sistemi biri birinden uzaklaşmağa başlar. Karl Marx determinizmde bir nevi inhisar iddia eder: İçtimaî hâdiseler arasında sebep olabilmek imtiyazı, yalnız iktisadî hâdiselere münhasırdır. Diğer içtimaî hâdiseler meselâ dinî, ahlâkî, bediî, siyasî, lisanî, muakalevî hâdiseler asla sebep olamazlar, yalnız netice olabilirler. Binaenaleyh, Karl Marx'a göre, iktisadî hâdiselerin gayrı olan bütün içtimaî hâdiseler "gölge hâdiseler" (epifenomenler) mahiyetindedir. Bir şeyin gölge hâdise olması, başka şeyler üzerinde hiç bir tesiri hâiz olmaması demektir. İnsanın gölgesi, yaptığı işlere bir tesir icra edebilir mi? Şüphesiz edemez. İşte gölge hâdiseler de bizim arkamızdan gelen şu tesirsiz gölgeler gibidir. Demek ki, Marx'a göre yalnız iktisadî hâdiseler şe'niyettir, diğer içtimaî müesseseler, şe'niyet olmadıkları gibi, hâdise bile değildirler. Bunlar, ancak iktisadî hâdiselerin neticeleri ve gölgeleridirler.

Meselâ, Karl Marx, dinlerin zuhurunu, muhtelif sektlere ayrılmasını, zâhidane zâviyelerle mutasavvıfane tekkelerin teşekkül etmesini, reform yapılmasını, dinle devletin ayrılmasını, yalnız istihsal tekniklerinin değişmesiyle izah ettiği gibi ahlâkî, hukukî, siyasî, bediî, lisanî, muakalevî bütün mefkûrelerin doğmasını, büyümesini de yine aynı iktisadî hâdiselerin sebebiyetiyle izaha çalışmıştır.

Durkheim'ın tesis ettiği sosyolojiye göre, böyle bir inhisar doğru değildir. İktisadî hâdiselerin sâir içtimaî hâdiselerden hiç bir imtiyazı yoktur. İktisadî müesseseler nasıl bir hâdise ve bir şe'niyetse, dinî, ahlâkî, bediî ilh... gibi diğer içtimaî

müesseseler de birer tabiî hâdisedir, birer şe'niyettir. Bu sonkileri, eşyanın gölgelerine benzeterek, "gölge hâdiseler" suretinde adlandırmak objektif şe'niyetten ayrılmak demektir.

Hikmette, kimyada, hayatiyatta gölge hâdiseler olmadığı halde, içtimaîyatta neden bulunsun? Filvâki vaktiyle, Maudsley gibi bazı ruhiyatçılar "şuur" a "gölge hâdise" nâmını veriyor ve şuurun ruhî hâdiseler üzerinde hiç bir tesiri bulunmadığını iddia ediyorlardı. Fakat, Alfred Fouillé, Ribot, James, Höffding, Bergson, Pierre Janet, Binet, Paulhan gibi yeni ruhiyatçılar bu nazariyeyi ilmî delillerle kat'i bir surette yıktılar. Artık ruhiyat sahasında "gölge hâdise" tabiri kalmadı.

Bundan başka, içtimaî hâdiseler arasında yalnız iktisadî müesseseleri şe'niyet telâkki etmek, meselâ fizyolojik hâdiseler arasında yalnız mideye ve hazım enbubesine ait hâdiseleri şe'niyet telâkki edip diğer hayatî ufuleleri bunların şe'niyetsiz ve tesirsiz gölgeleri addetmek gibidir. Böyle bir nazariyeyi hiç bir fizyolojist kabul edebilir mi?

Karl Marx bu inhisarcılığı, nazariye sahasında bırakmayarak, ameliye sahasına da nakletmekle ikinci bir hataya düşmüştür. Marx'a göre, halk yalnız amele sınıfından ibarettir. Binaenaleyh, amele sınıfı, diğer sınıfları ortadan kaldırmağa mecburdur. Halbuki, halk "umum" mânasına olduğundan, hukukça biri birine müsavi olmayı kabul eden bütün sınıfların mecmuu demektir. Filhakika umumla müsavi olmayı kabul etmeyen emperyalist, aristokrat, feodal sınıfları halkın haricinde görmek doğru-

dur. Burjuvalarla münevverler arasında da hukukça herkese müsavi olmayı kabul etmeyen sınıflar varsa, halk dairesinin haricinde kalmalıdırlar. Fakat hukukça umumun müsavi olduğunu kabul edenler, - hangi zümreye mensup bulunurlarsa bulunsunlar - halkdandırlar.

Durkheim'ın sosyolojisinde, diğer içtimaî hâdiseler iktisadî hâdiselere sebep olabildiği gibi, iktisadî hâdiseler de diğer içtimaî hâdiselere sebep olabilirler. Görülüyor ki, Durkheim sosyolojisi hâdiselerin ehemmiyetini inkâr etmiyor. Gittikçe iktisadî hâdiselerin cemiyet içindeki kıymetinin arttığını hattâ, asrî cemiyetlerde iktisadî hayatın içtimaî bünyeye esas olduğunu ortaya atan Durkheim'dır. Durkheim'a göre iptidaî cemiyetlerdeki tesanüt yalnız ma'şerî vicdandan husule gelen mihanikî tesanüttür. Bunlar biri birine benzeyen, "oba, oymak, boy, il" gibi bölmelerden mürekkep olduğu için Durkheim tarafından kıt'avî (segmentaire) cemiyetler tesmiye olunmuşlardır.

Mütekâmil cemiyetlerde ise, birinci nevi tesanütten başka, bir de içtimaî işbölümünden doğan uzvî tesanüt vardır. Durkheim, bunlara da müteazzi (organize) cemiyetler adını vermiştir.

Malûmdur ki (işbölümü) iktisadî hayatın da temelidir. Asrî cemiyetlerde dinî, siyasî, ilmî, bediî, iktisadî zümreler, işbölümünden doğmuş olan ihtisas ve meslek heyetleridir. O halde Durkheim'ın, iktisadî hayata da lâyık olduğu mevki ve ehemmiyeti tamamiyle vermiş olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Bununla beraber, Durkheim da, bütün içtimaî hâdiseleri bir tek asla irca ediyor: Bu yegâne asıl "ma'şerî ter'îler" dir. Bu ıstılahın tariften ziyade misallerle tavzihi mümkündür. Binaenaleyh, birkaç misal iradıyle maşerî ter'îlerin ne demek olduğunu anlatmağa çalışacağım:

Meselâ Meşrutiyet'ten evvel de memleketimizde ameleler vardı. Fakat, bu amelelerin müşterek vicdanında "biz amele sınıfını teşkil ediyoruz" fikri yoktu. Bu fikir bulunmadığı için, o zaman memleketimizde bir amele sınıfı da yoktu. Yine Meşrutiyet'ten evvel memleketimizde birçok Türkler vardı. Fakat bunların ma'şerî vicdanında "biz Türk milletiyiz" mefhumu bulunmadığı için, o zaman Türk milleti de yoktu. Çünkü, bir zümre, fertlerinin müşterek vicdanında şuurlu bir surette idrak olunmadıkça, içtimaî bir zümre mahiyetini hâiz olamaz. Bunun gibi aslen Türkçeye mensup bulunan bir kelime, Türk halkının lisanı ve vicdanında artık yaşamıyorsa, Türkçe bir kelime olmak meziyetini de, içtimaî bir hâdise olmak kıymetini de kaybetmiş demektir. Bunun gibi, esasen Türk töresine dahil bulunan bir âdet de, Türk halkının ahlâkî vicdanında artık bilinmiyor ve duyulmuyorsa, o da gerek içtimaî bir hâdise olmak, gerek Türk ahlâkında bir unsur bulunmak mahiyetlerini kaybetmiş demektir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki içtimaî hâdiseler, mutlaka mensup bulundukları zümrenin ma'şerî vicdanında şuurlu idrakler halinde bulunmalıdırlar. İşte ma'şeri vicdandaki bu şuurlu idraklere "maşerî ter'îler" namı verilir.

Ma'şerî ter'îler, Marx'ın zannettiği gibi, içtimaî hayatta gayr-ı müessir gölge hâdiselerden ibaret değildir. Bilâkis, bütün içtimaî hayatlarımız, bu ter'îlerin tesirlerine göre şekillerini alır. Meselâ, biz Türkiyelilerin müşterek vicdanlarımızda "Türk milletindeniz, İslâm ümmetindeniz, garp medeniyetindeniz" ter'îleri vâzıh görünüşler gibi mer'î olmağa başlayınca, bütün içtimaî hayatlarımız değişmeğe başlayacaktır. "Türk milletindeniz" dediğimiz için, lisanda, bediiyatta, ahlâkta, hukukta, hattâ diniyatta ve felsefede Türk harsına "Türk zevkine, Türk vicdanına göre" bir orijinallik, bir şahsîlik göstermeğe çalışacağız. "İslâm ümmetindeniz" dediğimiz için, nazarımızda en mukaddes kitap Kur'an-ı Kerim, en mukaddes insan Hazret-i Muhammed, en mukaddes mabed Kâ'be, en mukaddes din İslâmiyet olacaktır. "Garp medeniyetindeniz" dediğimiz için de, ilimde, felsefede, fenlerde vesâir medenî sistemlerde tam bir Avrupalı gibi hareket edeceğiz.

Ma'şerî ter'îler, yalnız zümre mefhumlarına mahsus değildir. Ustureler, menkıbeler, masallar, efsaneler, fıkralar, akideler, ahlâkî, hukukî, iktisadî, fennî kaideler; ilmî ve felsefî görüşler de birer ma'şerî ter'îden ibarettir. İtikadın ve nazariyenin zıddı addolunan âyinler ve ameliyeler bile, evvelâ zihinde tasavvur olunup sonra yapıldıkları için, esasen birer ma'şerî ter'îden ibarettirler.

Ferdî fikirler her ferdin kendine mahsus olan fikirleri demektir. Ma'şerî ter'îler ise, her cemiyetin bütün fertleri arasında müşterek bulunan daha doğrusu ma'şerî vicdanında meş'ur ve müdrik bulunan suver-i zihniyeden ibarettir. Ferdî fikirler esa-

sen cemiyet üzerinde hiç bir tesire mâlik değildir. Fakat ferdî fikirler, içtimaî bir kuvvete istinat edip, ma'şerî bir ter'î mâhiyetini aldığı zaman, içtimaî hayatta büyük bir âmil olur, meselâ, büyük bir manevî nüfuza mâlik bulunan bir münci, ne düşünürse, fikirleri biraz sonra, umumun müşterek düşünüşleri sırasına geçer. Tabiî, ferdî fikirler bu mahiyette bulunursa içtimaî hayatta her an müessirdir. Bir millet, büyük muvaffakiyetleriyle dehâsını, fedakârlığını fiilen isbat etmiş, büyük bir şahsiyete mâlik olduğu zaman, onun ma'şerî ter'îler yaratmak iktidarı sayesinde her türlü teceddütleri kolayca icra edebilir. İşte biz bugün böyle bir deha hazinesine mâlikiz. Alelâde fertlerin hattâ, ilimde büyük bizaeleri ve amelde yüksek kudret ve faaliyetleri olsa bile, asla muvaffak olamayacakları teceddüt ve terakkileri, umumun vicdanında münci ve dâhi tanılan böyle bir şahsiyet bir sözle, bir nutukla, bir beyanname ile vücuda getirebilir.

Ma'şerî ter'îler, galeyanlı buhranlar esnasında gayet şiddetli vecdlerle hâlelenerek son derece büyük bir kudret ve kuvvet iktisab ederler. Ma'şerî ter'îlerin bu haline (mefkûre) namı verilir. Ma'şerî ter'îler, asıl mefkûre halini aldıktan sonradır ki hakikî inkılâpların âmili olurlar. Meselâ Türkçülerin ortaya attıkları Türkçülük fikri, gençliğe münhasır zümrevî bir ter'îden ibaretti. Bu zümrevî ter'îyi umum Türk milletine teşmil ederek onu bir mefkûre haline getiren Trablus Garb, Balkan harbleriyle Cihan Harbindeki felâketler olmakla beraber, bu mefkûreye resmiyet veren ve onu fiilen tatbik eden de ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleridir.

Bu misallerden de anlaşılıyor ki Durkheim, mefkûreciliği galeyanlı içtimalarla yani sosyoloji ile izah ediyor. Ona göre bütün içtimaî hâdiseler mefkûrelerden yahut onların hafif dereceleri olan ma'şerî ter'îlerden ibarettir.

Filvâki, her ma'şerî ter'î az çok bir kıymet duygusuyle karışıktır. İçtimaî müesseselerin bazısını mukaddes, bazısını iyi, bazısını güzel, bazısını doğru telâkki ederiz. Müesseselerin bu sıfatlarla tevsim edilmeleri, onların duygulardan, heyecanlardan, ihtiraslardan âri olmadığını gösterir. Zaten, biz, hangi şeye karşı dinî heyecan duyarsak ona (mukaddes), hangi şeye karşı ahlâkî bir heyecan duyarsak ona (iyi), hangi şeye karşı bediî bir heyecan duyarsak ona (güzel), hangi şeye karşı muakalevî bir heyecan duyarsak ona (doğru) kıymetlerini tevcih ederiz. Demek ki bütün ma'şerî ter'îlerde mefkûre mahiyeti mevcuttur.

Ma'şerî ter'îler yani mefkûreler bütün içtimaî hâdiselerin sebepleri olmakla beraber, kendilerinin de doğması, kuvvetlenmesi, zayıflanması, ölmesi birtakım içtimaî sebeplere tâbidir. Bu sebepler içtimaî bünyede husule gelen değişmelerdir. Durkheim'a nazaran, içtimaî hâdiselerin ilk sebepleri cemiyetin nüfusunun, kesafetinin, ihtilâtının, tecanüsünün, işbölümünün artıp eksilmesi gibi içtimaî maneviyata (morfoloji sosyale) ait hâdiselerdir.

Türkçülük cereyanının zuhuru da içtimaî bir hâdisedir. Bu hâdisenin izahında da, (tarihî maddecilik) ve (içtimaî mefkûrecilik) mezheplerine ait iki muhalif nazariye karşısındayız. Birinci nazari-

yeye göre Türkçülük yalnız iktisadî sebeplerden doğdu. İkinci nazariyeye göre, Türkçülük cereyanının doğması içtimaî mefkûrelerin değişmesinden ve bunların değişmesi de, içtimaî bünyenin tahavvüle uğramasından ileri geldi.

Eskiden memleketimizde başlıca iki dinî câmia vardı. Birincisi hilâfetin etrafında toplanan Müslüman ümmeti, ikincisi Rum Patrikhanesinin etrafında toplanan Hıristiyan ümmeti idi. Eğer dinler, eski kuvvetini, aynı şiddette muhafaza edebilseydi, bu câmialar dağılmayacaktı.

Fakat, şehirlerde içtimaî kesafetin çoğalması yüzünden içtimaî işbölümü ibtida doğmağa, sonra da gittikçe derinleşmeğe başladı. İşbölümü meslekî zümreleri ve meslekî zümreler de meslekî vicdanları doğurduğundan, eski zamanlarda gerek Müslümanlar câmiasında, gerek Hıristiyanlar câmiasında yegâne hâkim bulunan bu iki ma'şerî vicdan zayıflamağa başladılar. Ma'şerî vicdanların zayıflaması, onlara istinat eden câmiaların umumî tesanütlerini de bozdu. Yeni doğan gazete ile mektep, edebiyatla şiirde, mânası anlaşılmayan câmia lisanı yerine, cemiyet lisanını ikame etti.

Bu suretle gerek Müslümanların, gerek Hıristiyanların zümrevî vicdanları, zümrevî ter'ileri ve telâkkileri değişti. Evvelce, her fert dinî câmialarını bir içtimaî uzviyet ve kendisini onun ayrılmaz bir uzvu görürken, şimdi içtimaî uzviyet olarak yalnız kendi lisanî cemiyetini görmeğe ve kendisini yalnız onun ayrılmaz bir uzvu telâkki etmeğe başladı. İşte, dinî câmiaların inhilâliyle onların yerine lisanî cemiyetlerin kaim olması şu suretle vukua geldi.

Rum Patrikhanesi câmiasından ibtida Ermenilerin, sonra Ulahların, Sırbların, Bulgarların, hattâ istiklâl kazanan Yunanlıların ayrılmaları ve bir kısmının (Eksarhlık) namıyle bu ayrılışa daha bâriz bir şekil vermeleri bu iddiamıza canlı bir delildir.

Bu lisanî cemiyetlerin Osmanlılık namı verilen siyasî câmiadan ayrılmaları, dinî câmialarından ayrılmalarından sonra olması da, ilk sebebin siyasî olmayıp sırf harsî olduğunu gösterir.

Zaten, lisanî ve harsî zümrelerden ibaret bulunan milletler eski zamanlarda da mevcuttu. Lâkin, iki türlü emperyalizm, dinî ve siyasî emperyalizmler, onları iki câmianın içinde yani saltanat ve ümmet çenberleri arasında hapsetmişti. Bu câmiaların çenberleri kuvvetten düştükçe, mahbus zümrelerin serbest olmak için mücadele etmeye girişmeleri tabiîydi. İşte, memleketimizde ibtida dinî eksarhlıklar, sonra da siyasî muhtariyetler ve istiklâller suretinde tezahür eden milliyet cereyanları bu suretle inkişaf etti.

Müslüman kavimler arasındaki milliyet cereyanları da aynı surette tezahür etti. Misal olarak Arnavutları alalım. Başkımcılığın merkezi olan Toskalar, eski zamanlardan beri, Bektaşîliğe sapmakla, dinî câmiadan uzaklaşmışlardı. Bunlar, ibtida asrın ihtiyaçları sırasına geçen mektep, matbuat, şiir ve edebiyattan nasiplerini almak için hususî lisanlarını kullanmak istediler. Bunun için evvelâ bir yazı kabul etmek icap etti. Kabul ettikleri yazının (Latince) olması da gösteriyor ki, Toskalar evvel emirde dinî câmiadan ayrılmışlardı. Bir zamandan beri zayıflamağa başlayan dinî tesanütleri

yerine, harsî bir tesanüt ikame etmeğe çalışıyorlardı. Araplarda ve Kürtlerde de milliyet cereyanı ibtida harsî bir şekilde başladı. Bu cereyanların siyasî bir mahiyet almaları ikinci merhaleleri, iktisadî bir mahiyet almaları da üçüncü merhaleleridir.

Türkçülüğe gelince bunun da harsî bir surette başladığını biliyoruz. Türkçülüğün ilk babalarından birisi en eski Darülfünunumuzun, ikincisi de mekâtib-i askeriyemizin müessisidir. Medrese kuvvetli olsaydı Darülfünun teessüs edemeyecekti. Asırlarca medresenin müsellah kuvveti mahiyetini muhafaza eden Yeniçerilik var iken de askerî mektepleri teessüs edemezdi. Demek ki içtimaî işbölümünün bir neticesi olarak Türklerde de ümmet câmiasının tesanüt kuvveti artık zayıflamağa başlamıştı. Sultan Abdülaziz devrinin nihayetlerinde Encümen-i Dâniş'le Darülfünunun teşekkülü ve mekâtib-i askeriyeye yeni bir nizam ve intizam verilmesine teşebbüs olunması, bu zayıflamanın neticeleridir. Bu yeni müesseselerin başında bulunan Ahmed Vefik Paşa ile Süleyman Paşa, inhilâle başlayan ümmet ve saltanat câmiaları içinde pusulasız kalan milletlerini lisanî, harsî, tarihî tesanütlerle yeniden kuvvetlendirmek ve gençleri bu yeni mefkûrelere göre terbiye etmek ihtiyacını duydular. Bundan sonra, yirmişer sene fâsıla ile doğan tasfiyecilik ve yeni lisan cereyanları da, Türkçülük mefkûresinde bilhassa lisanla harsın âmil olduklarını gösterir. Filhakika, Türkçülüğün nihayetlerine doğru (millî iktisat) mefkûresi de doğdu. Fakat, bu nazariyeyi ortaya atanlar, ne iktisatçılar, ne de tarihle uğraşanlardı. Milliyetin millî hukuk, millî ahlâk, millî terbiye,

hattâ millî felsefe gibi muhtelif tecellilerini arayan harscı Türkçülerdi. Millî iktisat da Türklerde ibtida bî-menfaat bir mefkûre suretinde doğdu ve sırf nazarî olarak memleketimizin iktisadî şe'niyetini yani ziraatimizin, sanayiimizin ,ticaretimizin muhtelif sahalarında cârî bulunan hukukî rejimlerle teknik şekilleri aramağa başladı. Millî iktisadiyatımız ancak iktisadî şe'niyetimizi tedkik ettikten sonradır ki iktisadî hâdiselerimizden normal ve marazî olanlarını tefrik edebilecek ve ancak o zaman, iktisadî hastalıklarımızın tedavisi için rapor yahut reçete verebilecekti. Fakat, maatteessüf, Cihan Harbi, nazarî tedkikleri durdurarak, muhtelif tarzlarda, amelî tatbiklerin zuhura gelmesine sebep oldu. Millî iktisadiyat, ticarî bir spekülasyon vasıtası değil, ilmî bir mekteptir. Almanya'da bu mektebin müessisi Friedrich List'tir. Durkheim, List'in millî iktisat hakkındaki eserine "objektif usulde yazılmış, şe'niyete müstenit ilk iktisadiyat kitabı budur" diyor. Fakat, bu millî iktisadiyat ilmi, her yerde millî mefkûreden evvel değil, sonra doğar.

8

MİLLÎ VİCDANI KUVVETLENDİRMEK

İçtimaî zümreler başlıca üç kısma ayrılır: Ailevî zümreler, siyasî zümreler, meslekî zümreler. Bunlar arasında en ehemmiyetli olan siyasî zümrelerdir. Çünkü, siyasî bir zümre kendi başına yaşayan müstakil, yahut yarım müstakil bir heyettir. Ailevî zümrelerle meslekî zümrelerse, bu heyetlerin

cüz'üleri, kısımları mahiyetindedir. Yani, siyasî zümreler birer içtimaî uzviyettir; ailevî zümreler, bu uzviyetin hüceyreleri, meslekî zümreler de uzuvları mesâbesindedir. Bundan dolayıdır ki, ailevî ve meslekî zümrelere (tâlî zümreler) adı verilir.

Siyasî zümreler de başlıca üçe ayrılır: Cemia, câmia, cemiyet.

Cemia, bir kavimden yalnız küçük bir kısmın siyasî bir heyet halini almasıyle teşekkül eder. Meselâ, bir kavim müstakil aşiretlere ayrılınca, bu aşiretlerden her biri bir cemiadır. İptidaî kavimler, hep bu cemia hayatını yaşarlar. Bir zaman gelir ki, cemialardan biri, diğerlerini feth ve teshir ederek hâkimiyeti altına alır. Fakat, içine aldığı cemialar, umumiyetle kendi kavmine mensup aşiretler değildir. Başka kavimlere, yahut başka dinlere mensup cemiaları da mağlûp ederek kendine tâbi kıldığından, teşekkül eden yeni heyet, mütecanisliğini kaybeder; muhtelif kavimlere ve dinlere mensup cemialardan mürekkep bir halita şeklini alır. Bu halitaya (câmia) adı verilir. O halde, bütün feodal beyliklerle umum imparatorluklar (câmia) mahiyetindedirler. Çünkü, bu siyasî heyetlerde başka başka kavimlere ve dinlere mensup cemialar mevcuttur.

Yine bir zaman gelir ki, bu câmialar da inhilâl etmeğe başlar. İmparatorlukların içinde, lisanca ve harsça müşterek bulunan cemialar içtimaî bir surette birleşerek müşterek vicdana, müşterek mefkûreye mâlik bir milliyet halini alır. Bu milliyet, millî vicdana mâlik olduktan sonra, artık uzun müddet, tâbilik halinde kalamaz. Ergeç, siyasî istiklâlini elde ederek istiklâline mâlik siyasî bir heyet ha-

line girer. İşte, ancak bu mütecanis, müttehit ve müstakil heyete (cemiyet) adı verilebilir. Bu cemiyetlere aynı zamanda (millet) adı da verilir. Demek ki hakiki cemiyetler ancak milletlerdir, lâkin kavimler birdenbire millet haline giremezler. İbtida, cemialar halinde içtimaî hayatın âdeta çocukluk devresini geçirirler, sonra, bir câmianın içine girerek, orada da içtimaî hayatın uzun bir çıraklık devresini geçirirler. Nihayet imparatorluğun zulmünden bîzar olarak müstakil hayatlar yaşamak üzere câmiadan ayrılırlar.

Câmia hayatı,mahkûm kavimler için muzır olduğu derecede hâkim kavim için de zararlıdır. Buna kendi kavmimizden daha beliğ bir misal olamaz: Türkler, Osmanlı imparatorluğunun müessesi iken, bu câmianın vücuda getirdiği feodalizm içinde (reaya) halini aldılar. Aynı zamanda, hayatlarını câmiaya asker ve jandarma vazifelerini ifa etmekle geçirdiklerinden, irfanca ve iktisatça yükselmeğe vakit bulamadılar. Diğer kavimler, Osmanlı câmiasından irfanlı, medeniyetli, ve zengin bir halde ayrılırken, zavallı Türkler ellerinde kırık bir kılıçla eski bir sapandan başka bir mirasa nâil olamadılar.

Mamafih, bir insan için, çocukluk ve çıraklık devirlerinden geçmek nasıl mecburî ise, bir kavim için de cemia ve câmia stajlarını yapmak öylece zarurîdir. Her kavim, ancak bu merhalelerden geçtikten sonradır ki cemiyet ve millet haline gelebilmiştir.

Şu kadar var ki cemiyet hayatına çabuk ulaşan hâkim bir millet, câmia devrini daha az zararlı olarak geçirebilir. Meselâ İngiliz kavmi, henüz İs-

koçya, Gal ve İrlanda ülkelerini fethetmeden evvel, cemiyet halini almıştı. Halkın intihap ettiği meb'uslar, lordlarla birleşerek memleketi idare ediyorlardı. Saray bir gölgeden ibaret kalmıştı. Binaenaleyh, bütün meseleler sarayın menfaatine değil, halkın faydasına uygun bir surette hal olunuyordu. İngiliz kavmi bundan beş yüz sene evvel, işte bu suretle kendi işlerini mümessilleri vasıtasıyle düşünüp karar veren uyanık bir millet haline girmişti. Asırlarca İngiliz parlementosu münhasıran Anglo - Saksonlardan mürekkep olmak üzere müzakere etti. İçlerinde millî siyasete mâni olacak hiç bir yabancı unsur, gayr-ı millî cereyanlara sürükleyecek hiç bir yabancı fert mevcut değildi.

İngilizler, tam dört yüz sene bu samimi ve mahremane meşrutiyet hayatını yaşadıktan, millî harslarını ve millî seciyelerini artık bozulmaz ve değişmez bir salâbet haline getirdikten sonradır ki İskoçya, Gal ve İrlanda ülkelerini fethederek İngiltere'ye ilhak eylediler. Fakat, bu ilhak, yalnız siyasî bir ilhaktan ibaretti. Hiç bir vakit, İngilizler, bu üç yabancı kavmin İngiliz cemiyetine, Anglo - Sakson milletine iltihak etmesine meydan vermediler. Memleket, sanki yine eskisi gibi yalnız İngilizlerden mürekkepmiş gibi, münhasıran İngiliz menfaati ve İngiliz mefkûresi nokta-i nazarından idare olundu. Daha sonraları Amerika gibi, Hindistan gibi, Cenubî Afrika gibi, Mısır gibi, Avustralya gibi müstemlekelere ve müsta'merelere mâlik oldular. Fakat, yine daima, parlemento İngiliz parlementosu halinde, kabine Anglo - Sakson kabinesi halinde kaldı. İngiliz milleti, gittikçe büyüyen bu siyasî câmia

içinde kendi benliğini bir an için olsun hiç unutmadı. İşte, İngiliz milletinin, asırlardan beri cihan siyasetinde hükümran olmasının sebebi budur.

Görülüyor ki bir kavim ancak kendi kendini millî bir parlemento ile idare eden hakiki bir millet haline geldikten sonra, yüksek ve samimî bir cemiyet hayatı yaşayabilir. Avrupa'nın diğer kavimleri bu hakikati pek geç anlayabildiler. Çünkü, iki asır evvele kadar, Avrupa'nın diğer sahalarında, halklar ve ülkeler hükümran ailelerinin esirleri ve mâlikâneleri hükmünde idiler. Bir hükümdar, kızını evlendirirken, memleketin bir kısmını ona cihaz verebilirdi. Bir hükümdar, vilâyetlerinden birini başka bir hükümdara hediye edebilir, yahut satabilirdi. Miras tarîkiyle, memleketin bir kısmı yabancı bir hükümdarın eline geçebilirdi. Hülâsa, halkların, kavimlerin hiç bir mevcudiyeti, irâbda hiç bir yeri yoktu. Devlet demek, hükümdar demekti: Bu düstur yalnız XIV üncü Louis'ye mahsus değildi, İngiltere'den gayrı bütün Avrupa devletlerinin siyasî şiarı bundan ibaretti.

Fakat, milliyet devresi nihayet, diğer Avrupa kavimleri için de hulul etti. Hollandalılar, Fransızlar ilh... kendi kendini idare eden birer millet halini almağa başladılar. Tarih, umumî bir kaide olarak gösteriyor ki her nereye milliyet ruhu girdiyse, orada büyük bir terakki ve tekâmül cereyanı doğdu. Siyasî, dinî, ahlâkî, hukukî, bediî, ilmî, felsefî, iktisadî, lisanî hayatların hepsine gençlik, samimilik ve taravet geldi. Her şey yükselmeğe başladı. Fakat, bütün bu terakkilerin fevkinde olarak yeni bir seciyenin husul bulduğunu da yine bize

mukayeseli tarih haber veriyor. Millî vicdan nerede teşekkül etmişse, artık orası müstemleke olmak tehlikesinden ebediyen kurtulmuştur.

Filhakika, bugün milletler cemiyeti, Almanya'yı bir müstemleke halinde Fransa'ya takdim etse, acaba Fransızlar bu hediyeyi kabule cesaret edebilirler mi? Macaristan'ı Romanya'nın, Bulgaristan'ı Yunanlıların mandası altına koymak istese bu iki devlet şu mandaları kabule yanaşabilir mi? Şüphesiz hayır! Çünkü mandater olmak isteyen bir devlet mandası altına girecek memlekette kolayca hâkim olmak ister. Halbuki millî vicdanı uyanmış bir ülkeye kocaman ordular gönderilse bile, orada en küçük bir nüfuz kazanmak mümkün değildir. İngilizlerin Trakya ile İzmir'i Yunanlıların, Adana ve havalisini Fransızların, Antalya'yı İtalyanların mandası altına vermesi, İstanbul'u kendi eline geçirmek içindi. Bütün bu devletler, Anadolu millî vicdanın uyandığını, Yunan ordularının millî kıyam karşısında buz gibi eridiğini görünce bu ham sevdalardan vazgeçmeğe başladılar. Amerika'nın ne Ermenistan'da, ne de Türkiye'de manda kabulüne yanaşmaması da buralardaki millî vicdanın şiddetini görmesinden dolayıdır. Halbuki, İngilizlerle Fransızlar Arabistan'ı aralarında taksim etmekte hiç bir mahzur görmediler. Çünkü, bütün aşiretleri cemia hayatı yaşayan, şehirleri henüz cemiyet devresine gelmemiş olan Arabistan'da millî vicdanın henüz uyanmamış olduğunu biliyorlardı.

Görülüyor ki, son asırlarda millî vicdanın uyandığı yerlerde, artık imparatorluk kalamıyor, müstemleke hayatı devam edemiyor. Rusya, Avusturya

ve Türkiye imparatorluklarının inhilâli, Cihan Harbinin bir neticesi değildi. Cihan Harbi, daha evvelden esaslı sebeplerin hazırlamış olduğu bir neticenin zuhuruna tesadüfî bir vesile olmaktan başka bir rol oynamadı. Eğer bu imparatorlukların içinde yaşayan kavimler arasında, millî vicdana mâlik ve artık mahkûm olarak yaşaması mümkün olmayan mefkûreli milletler bulunmasaydı, Cihan Harbi bu imparatorlukları deviremezdi. Nasıl ki, Alman devleti, mütecanis bir milletten mürekkep olduğu için - Fransızların bu kadar tahripkârlığına rağmen - bir türlü yıkılamıyor. Hattâ, ileride Avusturya câmiasından ayrılan Avusturya Almanlarıyle birleşebileceği için, Cihan Harbinden daha kuvvetli çıkmıştır da denilebilir.

Bir taraftan Avrupa'da bu netice doğarken, diğer taraftan Asya'da başka neticeler doğuyordu. Suriye, Irak, Filistin, Hicaz ülkeleri, Türkiye câmiasından ayrılmakla beraber, istiklâle nâil olamadılar. Çünkü, buralarda oturan cemaatlerin millî vicdanı tamamiyle uyanmamıştı. Şüphesiz, buralarda da millî vicdan uyandığı gün, artık Fransız ve İngiliz mandaları bir saniye bile duramayacaklardır. Nasıl ki, İngiltere devleti, Cihan Harbinden galip çıkmakla beraber, İrlanda'nın, Malta'nın, Mısır'ın muhtariyetlerini yani istiklâle doğru ilk adımlarını kabule mecbur oldu. Avusturya, Kap, Kanada, Yeni-Zelanda gibi Anglo - Saksonlarla meskûn ülkelerde tam muhtariyetler kabulüne mecburiyet hissetti. Tarihin ve hal-i hâzırın bu şehadetleri bize gösteriyor ki bugün Avrupa'da millî vicdana mâlik olmayan hiç bir kavim kalmamıştır. Binaenaleyh Avru-

pa'nın hiç bir ülkesinde müstemleke tesisine imkân yoktur.

İslâm âleminde de artık müstemleke hayatına nihayet vermek için, Müslüman kavimlerde millî vicdanı kuvvetlendirmekten başka çare yoktur.

Bir zamanlar, İttihad-ı İslâm mefkûresi Müslüman kavimlerin istiklâle nâil olmasını, ülkelerinin müstemleke halinden kurtulmasını temin eder zannolunuyordu. Halbuki amelî tecrübeler gösterdi ki İslâm ittihadı bir taraftan teokrasi ve klerikalizm gibi irticaî cereyanları doğurduğundan, diğer cihetten de İslâm âleminde milliyet mefkûrelerinin ve millî vicdanların uyanmasına aleyhdar bulunduğundan Müslüman kavimlerin terakkisine mâni olduğu gibi, istiklâline de hâildir. Çünkü, İslâm âleminde millî vicdanın inkişafına hâil olmak, Müslüman milletlerin istiklâline mâni olmak demektir. Teokrasi ve klerikalizm cereyanları ise, cemiyetlerin geride kalmasına, hattâ gittikçe gerilemesine en büyük bir sebeptir.

O halde, ne yapmalı? Her şeyden evvel gerek memleketimizde, gerek sâir İslâm ülkelerinde daima millî vicdanı uyandırmağa ve kuvvetlendirmeğe çalışmalı. Çünkü bütün terakkilerin menbaı millî vicdan olduğu gibi, millî istiklâlin masdarı ve istinatgâhı da yalnız odur.

9

MİLLÎ TESANÜDÜ KUVVETLENDİRMEK

Mütarekeden sonra, İngilizleri, Fransızları yakından görmeğe, tanımağa başladık. Bunlarda ilk gözümüze çarpan cihet, medenî ahlâkın bozukluğudur. Bilhassa, memleketimize gelen veya Malta'da hâkim bulunan İngilizlerin medenî ahlâklarını çok düşük bulduk. Müstemleke ahalisini soymak, mağlûplara kul, köle muamelesi yapmak, harb esirlerinin ve hattâ sulh esirlerinin parasını, eşyasını çalmak onlarca tamamiyle helâldir.

İngiliz milletinin medenî ahlâkında gördüğümüz bu düşüklüğe karşı, itiraf edelim ki vatanî ahlâkını pek yüksek bulduk. Türkiye'de yüzlerce, hattâ binlerce vatan haininin zuhur etmesine mukabil, bütün İngiltere'de tek bir vatan haini zuhur etmedi. O halde, bizde medenî ahlâkın daha yüksek olması neye yaradı? Keşki bizde de bunların yerine yalnız vatanî ahlâk yüksek olsaydı!

Vatanî ahlâkın yüksek olması millî tesanüdün temelidir. Çünkü, vatan, üstünde oturduğumuz toprak demek değildir. Vatan (millî hars) dediğimiz şeydir ki üstünde oturduğumuz toprak onun, ancak zarfından ibarettir. Ve ona zarf olduğu içindir ki mukaddestir. O halde, vatanî ahlâk, millî mefkûrelerden, millî vazifelerden mürekkep olan bir ahlâk demektir.

O halde, millî tesanüdü kuvvetlendirmek için her şeyden evvel, vatanî ahlâkı yükseltmek lâzım geliyor. Fakat, vatanî ahlâkı yükseltmek için ne yapmalıyız?

(Vatan millî harstır) demiştik. Demek ki vatan dinî, ahlâkî, bediî güzelliklerin bir müzesidir, bir sergisidir. Vatanımızı derunî bir aşkla sevmemiz bu samimî güzelliklerin mecmuu olduğu içindir. O halde, millî harsımızı bütün güzellikleriyle ne zaman meydana çıkarırsak, vatanımızı en çok o zaman seveceğiz ve bu kadar şiddetle seveceğimiz o sevimli vatan uğruna şimdiye kadar yaptığımız gibi yalnız tehlike zamanlarında hayatımızı değil, sulh ve sükûn anlarında da bütün şahsî ve zümrevî ihtiraslarımızı feda edebileceğiz. Görülüyor ki millî tesanüdü kuvvetlendirmek için, ilk ibtida, millî harsı yükseltmekle mükellef olan münevverlerin bu işi çabuk başarmaları lâzım.

Millî tesanüdün birinci temeli (vatanî ahlâk) olduğu gibi, ikinci temeli de (medenî ahlâk) tır. Vatanî ahlâk, kendi milliyetimizi mukaddes tanımaktan ibaret olduğu gibi, medenî ahlâk da milletimizin fertleriyle onlara benzeyen sâir fertleri muhterem tanımaktan ibarettir. Cemiyet, mukaddes olunca, onun fertleri de mukaddes olmaz mı?

O halde vatanımızı, milletimizi nasıl seviyorsak, milletdaşlarımızı da öylece sevmeliyiz. Bütün milletdaşlarını sevmeyen bir adam, milletini de sevmiyor demektir.

Şimdiye kadar münevverlerin halkı ve halkın münevverleri sevmesi mümkün değildi. Çünkü, terbiyelerini münevverler Osmanlı medeniyetinden, halksa Türk harsından almışlardı. Ayrı terbiyelerle yetişen iki sınıf birbirini nasıl sevebilir? Bundan başka, münevverler sarayın bendeleri idiler, memur oldukları zaman halkı soyarak sarayın israf ve

sefahatine hizmet etmekten başka bir şey düşünmezler. Tabiî, bu cihetten de mazlum halk onları sevemezdi.

Aralarında rekabet, haset, çekememezlik gibi ihtiraslar bulunduğu için bizzat münevverler de birbirlerini de sevemezlerdi. Memleketimizde birbirini seven yalnız halktan olan fertlerdi ve eski devirde millî tesanüt yalnız bu öz Türklerin samimî sevişmesine istinat ediyordu.

Şurası da var ki medenî ahlâk yalnız milletimize mensup fertlerin muhterem tanılmasından ve samimî bir muhabbetle sevilmesinden ibaret değildir. Filhakika, ibtida muhterem tanılan ve sevilen fertler milletdaşlarımızdır. Çünkü bizi onlarla birleştiren müşterek bir hars, müşterek bir yurt, müşterek bir dil, müşterek bir din vardır. Fakat, biz bir millî harsa mensup olduğumuz gibi, bir de beynelmilel medeniyetine mensubuz. Harsımızı sevdiğimiz gibi, medeniyetimizi de severiz. O halde medeniyetdaşlarımızı sevmemiz ve muhterem saymamız iktiza etmez mi?

Medeniyet zümresi ibtida, dinî bir ümmet halinde başlar. Müslümanlık, Hıristiyanlık, Budistlik gibi cihanî dinler birçok milletleri içlerine alarak onları, bitişik kaplardaki mâyiler haline koymuşlardır. Hikmet tecrübelerinde muttasıl kaplardan birine konulan suyun derhal diğerlerine taksim olunduğunu ve hepsinde su seviyesinin derhal aynı irtifaa çıktığını görmüyor muyuz? Aynı ümmete mensup bir milletin husule getirdiği terakkilerin yahut duçar olduğu inhitatların derhal diğerlerine in-

tikal etmesi tıpkı bunun gibidir. Çünkü dindeki birlik, onları muttasıl kaplar haline getirmiştir.

Beynelmileliyet ibtida böyle dinî olarak başlarsa da, uzun terakkilerden sonra, yalnız ilmî ve fennî bir medeniyette müşterek bulunan lâ-dinî bir beynelmileliyet de husule gelebilir. Bugünkü Avrupa medeniyeti, Avrupa beynelmileliyeti bu iki enmuzecin intikal devresinde bulunuyor. Avrupa beynelmileliyeti Japonlarla Yahudileri müsavî şeraitle kendi medeniyetine mensup saydığı için, dinî bir medeniyetten ve dinî bir beynelmileliyetten çıkmak istediğini ima ediyor. Fakat, diğer taraftan Müslüman ülkelerinin manda altında kalmasında hâlâ ısrar göstermesi, eski ehl-i salîb taassubundan henüz kurtulmadığını gösteriyor. Bu taassubun kalkması ve bizim de müsavî şerait dahilinde Avrupa medeniyetine girmemiz bizim için bir gaye olmalıdır. Hülâsa, medenî ahlâk, evvelâ milletdaşlarımızı, en sonra da bütün insanları sevmekten ve muhterem görmekten ibarettir. Bütün bu fertlerin hayatına, mülkiyetine, hürriyetine, haysiyetine tecavüz etmemek medenî ahlâkın teklif ettiği vazifelerdendir.

Görülüyor ki vatanî ahlâk ilelmerkez olduğu halde, medenî ahlâk anilmerkezdir. Vatanî ahlâk sevgilerimizin, vatan dairesinde tekâsüf ve temerküz etmesini istediği halde medenî ahlâk bunların yavaş yavaş millet hudutlarını aşarak ümmet hudutlarına ve ümmet hudutlarını aşarak beynelmilel mamure hudutlarını da aşarak bütün insanlık âlemine ittisâ ve inbisat eylememesini arzu eder. Bazen, bu iki ahlâk arasında ihtilâf bile zuhur edebilir. Meselâ, harb zamanlarında vatanî ahlâk son

derece şiddetlenerek, medenî ahlâkı sönük bir hale getirir. Uzun sulh devreleri de yalnız medenî ahlâkı kuvvetlendirerek, vatanî ahlâkı zayıflatır. Harbin birçok maddî ve manevî hasarlarıyle beraber, içtimaî bir faydası da bulunduğunu iddia edenler, bilhassa bu noktaya istinat ediyorlar.

Görülüyor ki millî tesanüdü kuvvetlendirmek için, vatanî ahlâkı medenî ahlâka takdim etmek ve insanî kıymetin medenî ahlâkın dairelerinde merkezden muhite doğru gittikçe eksildiğini, muhitten merkeze doğru geldikçe arttığını düstur ittihaz eylemek lâzımdır. Yani yukarıda söylediğimiz vechile, kıymetin birinci derecesinde milletdaşlarımızı, ikinci derecesinde ümmetdaşlarımızı, üçüncü derecesinde medeniyetdaşlarımızı, dördüncü derecesinde bütün insanları görmemiz ve onları derecelerine göre sevmemiz lâzım gelir.

Millî tesanüdü kuvvetlendirmek için vatanî ve medenî ahlâklardan sonra, bir de meslekî ahlâkı yükseltmek lâzımdır.

Her millet, içtimaî taksim-i âmâl neticesi olarak birtakım meslek ve ihtisas zümrelerine ayrılır. Mühendisler, tabibler, musikîşinaslar, ressamlar, mimarlar, muharrirler, askerler, avukatlar, tüccarlar, çiftçiler, fabrikatörler, demirciler, marangozlar, çulhalar, terziler, değirmenciler, fırıncılar, kasaplar, bakkalar ilh... bu zümreler birbirinin lâzım ve mülzemidirler, yekdiğerinin yaptıkları hizmetler, bu mütekabil muhtaçlıklar da bir nevi tesanüt değil midir?

Bu nevi tesanüdün kuvvetlenmesi için, evvelâ, taksim-i âmâlin, ancak müşterek vicdana mâlik bir

cemiyet dahilinde vukua gelmesi şarttır. Başka başka milletlere mensup olup da aralarında müşterek vicdan bulunmayan zümrelerin iş bölümü, hakiki taksim-i âmâl mahiyetinde değildir. Durkheim bu nevi hizmetlerin mübadelesine (mütekabil tufeylîlik) adını veriyor. Meselâ, eski Türkiye'de Türklerle gayrı Müslümanlar müşterek bir iktisadî hayat yaşıyorlardı. Fakat aralarındaki iş bölümü, hakiki bir taksim-i âmâl değildi; mütekabil bir tufeylîlikten ibaretti. Çünkü Türklerle bu gayrı Türk unsurlar arasında müşterek bir vicdan yoktu. Türkler, gayrı Müslümanların siyasî tufeylîleri idiler, gayrı Müslümanlar da Türklerin iktisadî tufeylîleri idiler. Beynelmilel iktisadî münasebetler de hep bu tarzdadır.

Bu nevi tesanüdün kuvvetlenmesi için, ikinci şart da meslek zümrelerinin bütün memlekete şâmil millî teşkilâtlar halinde taazzîsinden sonra, her meslek zümresinde meslekî bir ahlâkın teessüs etmesidir.

Meslekî ahlâk, başka meslek zümrelerine mübah olduğu halde yalnız bir meslek erbabına - meslek icabı olarak - memnu olan fiilleri gösterir. Meselâ, bir memlekete kolera girdiği zaman, oradan herkes kaçabilir; yalnız tabiblerle papaslar kaçamaz. Bunun gibi herkes ticaretle iştigal edebilir: resmî nüfuza mâlik olan devlet memurları edemez. Asker sınıfından olanların korkak, polislerin sefih, hâkimlerin tarafçı, muallimlerle muharrirlerin câhil ve mefkûresiz olmaları meslekî ahlâka münâfidir. Kâtiplerin ketum, avukatlarla tabiblerin mahremiyete riayetkâr olmaları da meslekî ahlâk icabatındandır.

Mamafih, bu meslekî ahlâkların müeyyideleri de vardır. Meslekî vazifelerin bu müeyyideleri, her meslek teşkilâtına mahsus olarak bulunması lâzım gelen (haysiyet divanları) dır.

Fertlerin meslek mütehassıslarına karşı hayatlarını, haysiyetlerini, hürriyet ve menfaatlerini himaye edecek yegâne müeyyide, işte bu meslekî ahlâka ait teşkilâtlardan ve vazife-nâmelerden ibarettir. Bunlar mevcut olmadıkça muhtelif meslekler arasında hakikî bir tesanüt mevcut olamaz. Şimdi yukarıdaki beyanatı hülâsa edelim:

Millî tesanüdün kuvvetlendirilmesi, içtimaî intizam ve terakkinin, millî hürriyet ve istiklâlin temelidir. Millî tesanüdü kuvvetlendirmek için de, vatanî, medenî, meslekî ahlâkların kuvvetlendirilmesi, yükseltilmesi lâzımdır.

Millî harsımızın şuurlu bir hale gelip yükselmesi ne gibi teşkilâtlara muhtaçtır? Evvelâ millî harsımızı saklanmış olduğu gizli köşelerden münevverlerin nazarlarına arzedecek olan arama teşkilâtlarına ihtiyaç vardır. Bu vazifeyi ifa edecek teşkilâtlar şunlardır: Millî Müze, Etnoğrafi Müzesi, Millî Hazine-i Evrak, Millî Tarih Kütüphanesi, İhsaiyat Müdüriyet-i Umumiyesi.

1) Türk halkının bediî dehâsına canlı şahitler bulunan ve fakra düşen eski Türk evlerinden parça parça çıkarılıp bedestenlerde satılan perdeler, halılar, şallar, ipekli kumaşlar, eski marangoz ve demirci işleri, çiniler, hüsn-i hat levhaları, müzehhep kitaplar, güzel ciltler, güzel yazılı Kur'an-ı Kerimler, millî tarihimizin vesikaları olan meskûkât vesaire

hep ecnebiler tarafından satın alınarak Avrupa'ya ve Amerika'ya taşınmaktadır. Bunların harice çıkarılmasını men edecek bir kanunumuz olmadığı gibi, bunları satın alarak millî bediiyat âşıklarının nazarlarına arzedebilecek millî bir müzemiz de yoktur. Vâkıa, Topkapı sarayında büyük bir müzemiz mevcuttur. Fakat, buna (harsî müze) demekten ziyade, (medenî müze) namını vermek daha münasiptir. Çünkü, bu müze Türk harsına ait millî eserlerde ikinci derece bir ehemmiyet göstermiş, birinci derecedeki ehemmiyeti beynelmilel kıymete mâlik eserlere atfetmiştir. Bu müddeamızın delili şudur ki, şimdiye kadar memleketimizden sandık sandık çıkarılan Türk bedialarının çıkarılmasına mâni olamamış, bedestenlerde satılan bu bediaları satın alıp muhafaza etmeğe çalışmamıştır.

Bu sözlerimden müzemizin dehâlı bir müessisi olan Hamdi Bey merhumun kıymetçe çok büyük olan himmet ve hizmetlerini inkâr ettiğime hükmolunmasın. Abdülhamid devrinin türlü tas'iblerine rağmen, sırf kendi teşebbüs ve azmiyle ilmen gayet kıymetli bir müzeyi yoktan var eden Hamdi Bey'i takdis etmemek büyük bir nankörlüktür. Büyük kardeşinin bu zatî eserini zenginleştirerek muhafaza eden Halil Beyefendi'yi tebcil etmemek de yine aynı harekettir. Bundan başka, bu müzede Türk meskûkâtına ve an'anâtına dair birçok millî yadigârların mevcut olduğunu da kimse inkâr edemez. Şu kadar var ki, millî bir müzenin vazifesi, millî eserlerin milyonda birini toplayıp da bâki kalanlarını yabancılara kaptırmak değildir. Hamdi Bey müzesinin ilmî ve beynelmilel kıymetleri gayet yüksek olabi-

lir; fakat, harsî ve millî kıymeti öteki kıymetlerine nisbetle çok aşağıdır. Hattâ bu itibarla, Evkaf Müzesindeki eşyanın hemen cümlesi Türk harsına mensup eserler olduğu için, bu müze evvelkinden daha kıymetli görülebilir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki bugün, bizde hakiki bir Türk müzesine ihtiyaç vardır. Bu Türk müzesi Türk bedialarını satın alabilmek için kâfi bir tahsisata mâlik olmalı ve her şehirde arayıcıları bulunmalıdır. Aynı zamanda memleketimizden umum atikaların ve bediaların ihracını şiddetle men eden bir kanun yapılmalıdır. Evkaf Müzesi de liva Evkaf memurlarını çalıştıracak olursa, vakıf binaların enkazı ve yıpranmış eşyası arasında daha birçok kıymetli âbideler bulunabilecektir. İhtimal ki ileride bu üç müze birleşerek tek bir müze halini de alacaktır. Her halde şimdilik yalnız Türk harsına dair eserleri toplayacak bir müzeye şiddetle ihtiyaç vardır.

2) Etnoğrafi Müzesinin vazifesi, Millî Müzeninkinden başkadır. Millî Müze, millî tarihimizin müzesidir. Etnoğrafi Müzesi ise, milletimizin hal-i hazırdaki hayatının müzesidir. (Hal) in (mazi) den farkı ne ise, Etnografi Müzesinin de, millî tarih müzesinden farkı odur.

Etnografi Müzesi, evvelâ, milletimizin bugün muhtelif livalarda, kazalarda, şehirlerde, köylerde, obalarda kullanmakta olduğu bütün eşyayı toplayacaktır. Bu toplanan eşyadan her nevi, sırasıyle en iptidaî şeklinden en mütekâmil şekline kadar bir tekâmül silsilesi halinde dizilecektir. Meselâ (ayakkabı) nevini alalım: Bunun en iptidaî şekli

olan (çarık) dan başlayarak en mütekâmil şekli olan zarif fotinlere kadar bütün tekâmül merhaleleri bir tedric silsilesi halinde sıralanacaktır. Serpuşlar, erkek ve kadın elbiseleri, eyer takımları, çadırlar, yataklar ilh... hep böyle tekâmül sıraları suretinde dizilecektir. Evlerin vesair aynen nakli kabil olmayan büyük binaların küçük modelleri yapılacaktır. Köy, şehir, köprü, cami gibi manzaraların fotoğrafileri aldırılacaktır.

Fakat, Etnografi Müzesinin toplayacağı şeyler, yalnız bu gibi maddî eşyaya münhasır değildir. Halk içinde hâlâ yaşamakta bulunan peri masalları, koşma ve destanları, mânî ve tekerlemeleri, darbımesel ve bilmeceleri, fıkra ve menkıbeleri şehir şehir, köy köy araştırmalar yaptırarak toplamak vazifesi de Etnografi Müzesine aittir. Aynı zamanda, her nahiyenin konuştuğu Türk lugaviyesine mensup hususî kelimeleri, hususî savtiyâtı, ve hususî sarf ve nahiv kaidelerini de cem edecektir. Bunlardan başka, halk arasında (Tandırname ahkâmı) veyahut (Keçe Kitap) adları verilen ve hâlâ tahsilsiz kadınlarla bilgisiz halk arasında inanılmakta bulunan âmiyâne itikatları ve bunlara merbut bulunan sihriyyen-dinî âyinleri de cem edecektir. Meselâ, bu itikatlardan birine göre her insanın kendine mahsus bir perisi vardır ki sahibinin (kırklı) olduğu zamanlarda son derece azgınlaşarak tehlikeli bir vaziyet alır. İnsanlar aşağıdaki üç halde kırklı olurlar:

1) Bir çocuk dünyaya geldiği zaman, çocukla beraber annesi ve babası kırklı olurlar. 2) Bir evlenme vukua geldiği zaman hem gelin, hem de güveyi

kırklı olurlar. 3) Bir adam öldüğü zaman onunla aynı evde yaşayan bütün yakın akrabaları kırklı olurlar.

Kırklıların ifâsına itina etmesi lâzım gelen birtakım sihriyyen - dinî âyinler vardır: Meselâ, iki kırklı kadın- bunlar, ister aynı sebepten, ister ayrı sebeplerden kırklı olmuş olsunlar - bir odada rastgele birleşirlerse mutlaka öpüşmeleri lâzımdır. Öpüşmezlerse, perileri birbiriyle kavga ederler, perilerden biri, bu kavgada yaralanır, yahut ölürse, aynı hal, sahibine de intikal edeceğinden, bu âyini icra etmemekte büyük bir tehlike mevcuttur. Yine iki kırklı insan, biri diğerinin fevkinde bulunan iki odada yatamazlar.

Tandırnâme'ye göre, her adamın bir perisi olduğu gibi her evin de bir perisi var. Ev perisi, evin temiz tutulmamasından öfkelenir. Bu öfkelenme, aile hakkında muzır olacağından ev kadını, evin her tarafını temiz tutmağa itina eder. Demek ki bu bâtıl itikatlar içinde faydalı olanlar da vardır. Etnografya Müzesi bunlardan başka her nahiyedeki lisanî savtiyat (fonetik) ile halk melodilerini (nağmelerini) ya fonoğraf âletiyle, yahut nota usulüyle zapteder. Demek ki Etnografi Müzesinin behemehal bir fotoğrafçısı, bir fonoğrafçısı ve bir notacısı bulunmak lâzımdır. Masal toplayanlar herkesten dinledikleri alelumum masalları zaptetmelidirler, Masalcı namı verilen birtakım ihtiyar kadınlar yahut erkekler vardır ki bunlar masalları an'anevî tabirleriyle ve bediî üslûplarıyle naklederler. Böyle hakiki bir masalcı ele geçirilirse onun nakledeceği bütün masallar aynen zaptolunmalıdır. Çünkü millî ma-

sallar ancak böyle her tabiri bir müessese olan masallardır. Koşmalar, türküler ve nağmeler de hakiki saz şâirlerinden alınmalıdır. Nasreddin Hoca'ya, Karagöz'e, İncili Çavuş'a, Bekri Mustafa'ya, Bektaşîlere ait fıkralar da mütehassıslarından öğrenilmelidir. Milletlere ve mesleklere ait taklitler meddahlardan iktibas edilmelidir. Tandırnâme itikatları, onlara henüz inanmakta bulunan tahsilsiz kadınlardan sorulmalıdır. Her yerin hususî lugaviyesine ait tedkikler de mahallerinde yapılmalıdır.

3) Millî Hazine-i Evrak, vekâletlerin gizli ve mahrem mahiyette bulunan hususî hazine-i evraklarından başkadır. Millî Hazine-i Evrak, artık hükûmetle alâkası kalmamış olan eski evrakın hazinesidir ki milletin müverrihleri ve ilim adamları için tasnif ve muntazaman idare altında teşhir olunur. Maatteessüf, gerek Bâb-ı Ali'ye ve Hariciye'ye, gerek Defter-i Hakanî'ye, Evkaf'a ve Fetvahâne'ye ait eski evrak mahzenleri şimdiye kadar ne bir araya toplanmış, ne tasnif edilmiş, ne de muhafazalarına itina olunmuştur. Millî tarihimizin en doğru vesikaları olan bu evraktan en mühimleri aşırılarak Avrupa kütüphanelerine naklolunmaktadır.

Diyarbekir gibi bazı eski vilâyet ve eyâlet merkezlerinde gayet kıymetli olan kadîm evrakın bakkallara satılarak sargı kâğıdı suretinde kullanıldığı da vâkidir. Görülüyor ki millî bir Hazine-i Evrak'ın behemehal sür'atle tesisi lâzımdır.

4) Millî Tarih Kütüphanesi de umumî kütüphaneden başkadır. Umumî kütüphane, ilmin, edebiyatın her şubesine ait kitapları câmi olmak lâzım

gelir. Millî Tarih Kütüphanesi ise yalnız millî harsımızı teşkil eden müesseselere ait tarihleri ve tarihî menbalarla vesikaları muhtevi olmalıdır. Bu kitaplar ve vesikalar dinimizin, ahlâkımızın, hukukumuzun, felsefemizin, edebiyatımızın, musikimizin, mimarîmizin, iktisadımızın, askerliğimizin, siyasetimizin, ilimlerimizin ve fenlerimizin tarihlerini ve vesikalarını tamamiyle ihtiva etmelidir. O halde ki, bu tarih şubelerinden her hangi birinin tarihini yazmak isteyen bir müverrih ihtiyaç gördüğü bütün menbaları ve vesikaları bu kütüphanede hazır bulabilsin.

5) İhsaiyat Müdüriyet-i Umumîsi de, her vekâletin tesis ettiği hususî ihsaiyat teşkilâtlarından başkadır. Çünkü, her vekâletin tesis ettiği ihsaiyat teşkilâtı, yalnız kendi resmî muamelelerinin muhtaç bulunduğu ihsaî rakamlara ehemmiyet verir. İhsaiyat Müdüriyet-i Umumîsi ise, millî harsın tezahürü için muhtaç olduğumuz ve millî hayatın bütün şubelerine şâmil, umumî bir ihsaiyat teşkilâtıdır. Avrupalı bir mütehassısın idaresinde bulunacak olan İhsaiyat Müdüriyet-i Umumîsi teşekkül ettikten sonra, vekâletlere vesair gayr-i resmî müesseselere mensup bütün ihsaî teşkilâtlar onun kumandası altına verilerek hepsi, aynı usul ve sistem dahilinde çalıştırılacaklardır. İşte ancak, böyle merkezî bir ihtisas dairesine mensup ihatavî bir ihsaiyat teşkilâtı vücuda geldikten sonradır ki memleketimizde ihsaî rakamlardan içtimaî noksanlarımızın ve meziyetlerimizin anlaşılması mümkün olur. Tatbik olunan ıslahların ve teceddüdlerin cemiyet için muzır yahut faydalı oldukları da ancak böyle esaslı

ihsaiyat defterlerinin ihzarından sonra keşf ve tedkik olunabilir.

Millî harsın bu saydığımız teşkilâtları sırf millî harsı arayıp bulmağa yarayanlardır. Millî harsın başka birtakım teşkilâtları da vardır. Bunların vazifesi de, millî hars aranıp bulunduktan sonra, Avrupa medeniyetinin onun muhtelif şubelerine aşılanmasından ibarettir. Bu vazifeyi ifa edecek teşkilâtlar da şunlardır: Türk Darülbedaiyi, Türk Darülelhanı, Türk Darülfünunu, Türkiyat Encümenidir. Bunlardan misal olarak Darülelhan'ı alalım: İstanbul'da mevcut bulunan Darülelhan düm-tek usulünün, yani Bizans musikisinin Darülelhanı'dır.

Bu müessese, ibtidaî unsurları halkın samimî melodilerinde tecelli eden ve Avrupa musikisine tevfikan armonize edildikten sonra asrî ve garbî bir mahiyet alacak olan hakiki Türk musikisine hiç ehemmiyet vermemektedir. Mevcut Darülbedayi de aynı haldedir. Çünkü, tiyatronun terakkisi en ziyade güzel Türkçe ile halk vezninin kabulüne bağlı iken, mevcut Darülbedayi bu esaslara kâfi derecede kıymet vermemektedir. Binaenaleyh bu iki müessesenin Türk Darülelhanı ve Türk Darülbedayii haline getirilmeleri de lâzımdır.

Mevcut müesseseler içinde Türk harsına hâdim olan yalnız Darülfünun'dur.

Darülfünun'un edebiyat medresesi, âdeta hars medresesi demek olduğundan millî harsı yükseltmeğe en çok çalışan bu müessesedir.

Türkiyat Encümeni'ne gelince, bugün böyle bir müesseseyi en mükemmel bir halde teşkil etmek imkânı vardır. Çünkü, Avrupa'nın muhtelif millet-

lerinde Türkiyat ilmi için canını vakfetmiş büyük türkologları bu Encümen'e aza sıfatıyle almak kabildir. Avrupalı türkologlarla yerli türkiyatçılarımızdan mürekkep bir encümen teşkil olunursa, bu heyet hem millî harsın hazinelerini arayabilecek, hem de beynelmilel akademiler âleminde ilmî bir velâyet ittihaz edebilecektir.

10

HARS VE MEDENİYET

Fransızca "culture" kelimesinin iki ayrı mânası vardır. Bu mânalardan birini "hars", diğerini "tehzib" tabiriyle tercüme edebiliriz. "Hars" hakkındaki bütün su-i tefehhümler Fransızca "culture" kelimesinin böyle iki mânalı olmasındandır. O halde, biz lisanımızda, bu iki mânayı, "hars" ve "tehzib" kelimeleriyle ayırırsak, kendi memleketimizde bu su-i tefehhümlere nihayet vermiş oluruz. Hars ile tehzib arasındaki farklardan birincisi, harsın "demokratik", tehzibin "aristokratik" olmasıdır. Hars, halkın an'anelerinden, teamüllerinden, örflerinden, şifahî veya yazılmış edebiyatından, lisanından, musikisinden, dininden, ahlâkından, bediî ve iktisadî mahsullerinden ibarettir. Bu bediaların hazinesi ve müzesi halk olduğu için, "hars" demokratiktir. Tehzib ise, yalnız yüksek bir tahsil görmüş, yüksek bir terbiye ile yetişmiş hakiki münevverlere mahsustur. Matthev Arnold'un "tatlılık ve ziya mezhebi" tabiriyle ifade ettiği meâl, "tehzib"in tarifi demektir. Tehzibin esası, iyi bir terbiye görmüş

olmak; makulâtı, güzel sanatları, edebiyatı, felsefeyi, ilmi ve hiç bir taassup karıştırmaksızın dini; gösterişsiz, samimi bir aşk ile sevmektir. Görülüyor ki tehzib, hususî bir terbiye ile husule gelmiş hususî bir duyuş, düşünüş ve yaşayış tarzıdır.

Hars ile tehzibin ikinci farkı birincinin "millî", ikincinin "beynelmilel" olmasıdır. Bir insan, harsın tesiriyle, belki de yalnız kendi milletinin harsına kıymet verir, fakat tehzib görmüşse başka milletlerin harslarını da sever ve onların lezzetlerini de tatmağa çalışır. Binaenaleyh, tehzib, temas ettiği insanları biraz insaniyetçi, biraz müsamahakâr, her ferde, her millete karşı hayırhah ve "iktitafçı - éclectique" yapar.

Harsla tehzibin bu ikinci farkı, bizi "milliyetçilik ve beynelmileliyetçilik" meselesinin ta'mikına sevkediyor:

(Millet) aynı harsta müşterek olan fertlerin heyet-i mecmuasıdır. "Beynelmileliyet, aynı medeniyette müşterek olan milletlerin heyet-i mecmuasıdır. Beynelmileliyete, "medeniyet zümresi" de denilebilir.

Fakat, medeniyet zümresini, hususî bir medeniyete mensup milletlerin heyet-i mecmuası gibi telâkki etmeyen adamlar da vardır. Bunlara göre, ayrı ayrı medeniyetler yoktur, bütün insanların mecmuu, bir tek medeniyet zümresinden ibarettir ve bu bir tek medeniyet zümresi, milletlerden değil, fertlerden mürekkeptir. Bu fikirde bulunan insanlara "kozmopolit" adı verilir. Kozmopolitler, "milletim nev-i beşerdir, vatanım ruy-i zemîn" diyen dünyacılardır. Bunların medeniyet zümresi hak-

kındaki telâkkileri, milliyetperverlikle itilâf edemez. Çünkü milliyetçilere göre, beşeriyet, hayvanat ilminde sâir hayvan nevileriyle beraber tedkik olunan (beşer nevi)nden ibarettir. İçtimaî fertler demek olan (insanlar) ise, milletler halinde yaşarlar. Türkçülük (millet) esasını kabul etmeyen hiç bir sistemle itilâf edemeyeceğinden kozmopolitleri içine alamaz.

Beynelmileliyetçiliğe gelince, bu tamamen kozmopolitliğin zıddıdır. Çünkü beynelmileliyetçilere göre, medeniyet zümresi bütün insanların heyet-i mecmuası demek değildir. Zaten medeniyet bir değil müteaddiddir. Her medeniyetin kendisine mahsus bir câmiası yani bir medeniyet zümresi vardır. Aynı zamanda, bu medeniyet zümreleri fertlerden değil, milletlerden mürekkeptir. Medeniyet zümresi bir cemiyete benzetilirse, onun fertleri de milletler olur. Medeniyet zümresine (milletler cemiyeti) denilmesi bundandır.

[Fakat, bu "milletler cemiyeti" tabiri doğru değildir. Çünkü, cemiyet, müşterek bir vicdana mâlik olan bir zümre demektir. Müşterek vicdan harstan ibaret olduğu için, (cemiyet), kadrosuna girebilecek zümreler, ancak milletlerle onların cersûmeleri olabilirler. Diğer taraftan, birçok cemiyetleri içine alan daha büyük zümrelere "câmia" namı verilir. O halde, "milletler cemiyeti" yerine "milletler câmiası" demek daha münasiptir].

Bu ifadelerden anlaşıldı ki her medeniyet zümresi, bir beynelmileliyet dairesidir. Bir cemiyetin millî bir harsı olması, onun beynelmilel bir medeniyete de mensup olmasına mâni değildir. Medeniyet,

aynı beynelmileliyete mensup milletler arasında müşterek bulunan müesseselerin heyet-i mecmuası demektir.

Demek ki, beynelmileliyet dahilinde, hem onu terkip eden bütün milletlere şâmil müşterek bir medeniyet, hem de her millete has millî harslardan mürekkep bir harslar koleksiyonu vardır. O halde, biz Avrupa medeniyetine girdiğimiz zaman, yalnız beynelmilel bir medeniyete vâris olmakla kalmayacağız; aynı zamanda medeniyetdaşımız olan bütün milletlerin hususî harslarından telezzüz etmek imkânına sahip olabileceğiz. Millî bir cemiyet, nasıl, taksim-i âmâl ve ihtisas tarîkiyle meslekî zümrelere ayrılmışsa, beynelmilel bir câmia da âdeta beynelmilel bir taksim-i âmâlin ve beynelmilel ihtisasın hükmüne tâbi olarak, millî ve hususîü'l-mâhiye harslara ayrılmıştır.

Binaenaleyh, insanlar, sırf millî zevkleriyle tattıkları zaman, yalnız millî harslarına uygun eserlerden hoşlanırlar. Fakat, insan, her gün aynı yemeği yemekten usandığı gibi, daima aynı harsa mensup edebiyattan, aynı musikiden, aynı mimarîden ilh... gıda almaktan bıkar. Bu sebeple, şikemperverler, her gün yemek listelerini değiştirdikleri gibi, tehzibli adamlar da, zaman zaman başka harsların çeşnileriyle ağız değiştirmeğe ihtiyaç duyarlar.

Eski zamanlarda esnaf dernekleri, muayyen zamanlarda "ârifâne"[1] ziyafetleri yaparlardı. Her hır-

---

[1] Bu kelimenin aslı "harîfâne"dir. Harîf hırfetdaş demek olduğundan harîfane tabiri, "hırfetdaşcasına bir ziyafet" mânasını ifade eder.

fetdaş, kendi evinde en iyi yapılan yemeği yaptırır, hırfetdaşlar, kırda yahut bir evde birleşerek bu yemekleri beraberce yerlerdi. Medeniyet zümresinin beynelmilel münasebetleri de bir ârifane ziyafeti gibidir. Her millet, bu ziyafete kendi harsını götürerek bütün milletlerin harslarından tezevvük etmek hakkını iktisap eder. Şu kadar var ki, yalnız millî harstan hoşlanan (millî zevk) ile, yabancı harslardan hoşlanan (haricî zevk) i birbirine karıştırmamalıdır. Avrupa'nın bütün milletlerinde gördüğümüz normal nümuneye göre her milletin aslî ve daimî olan zevki, millî zevkidir; haricî zevk ancak tâli bir derecede kaldığı zaman makbul olabilir. Eski Osmanlı hayatında ise iş böyle değildi. Havas sınıfında haricî zevk, aslî ve daimî zevk halini almıştı. Millî zevke gelince, tâli bir kıymetten bile mahrum bırakılmıştı. Bu sebeple eski edebiyatımız Acem zevkinin, Tanzimat edebiyatı da Fransız zevkinin mahsullerinden ibaret kaldı ve şimdiye kadar bizde millî bir edebiyat husule gelmedi. O halde, tehzib, böyle marazî bir hal aldığı zamanlar muzır olur. Bir tehzib millî harsın hukukuna riayet ettiği müddetçe normaldir, millî harsın haklarını çiğnemeğe başladığı andan itibaren, hasta ve ma'lül bir tehzib mahiyetini alır.

Bu izahlar gösteriyor ki, Türkçülük kozmopolitlikle itilâf edemez. Hiç bir Türkçü kozmopolit olamadığı gibi, hiç bir kozmopolit de Türkçü olamaz. Fakat, Türkçülükle beynelmileliyetçilik arasında, itilâfa mâni hiç bir zıddıyet yoktur. Her Türkçü aynı zamanda beynelmileliyetçidir. Çünkü her ferdimiz millî ve beynelmilel olarak iki içtimaî hayat

yaşamaktayız. Millî hayatımız, yalnız millî harsımızı yaşamaktır. Beynelmilel hayatımız ise bir taraftan beynelmilel olan medeniyetten, diğer taraftan her biri hususî ve orijinal lezzetlerin bir mecmuası olan yüzlerce harslardan hisselerimizi almaktan ibarettir. Tanzimat'tan beri resmen mensup olduğumuz medeniyete gelince, bu da garp medeniyetidir.

İşte asri câmiamız olan bu garp medeniyetiyle, ona mensup bütün harslardan nasibimizi almak içindir ki, (Telif ve Tercüme Encümeni), garp medeniyetinin beynelmilel mahiyetini hâiz bütün ana kitaplarını, (otorite tanılan monografileri) ve millî harsların çiçekleri hükmünde bulunan umum muhalledeleri (chef d'oeuvre'leri) tercüme ettirmeğe karar verdi.

Görülüyor ki Türkçülerin (hars) dedikleri şey ne Fransızların "culture" ü, ne de Almanların "kultur" udur. Fransızlara göre, Fransız kültürü, öteden beri, sırf edebî kuvvetiyle cihan - şümul bir tehzib mahiyetini almıştır. Almanlara göre, güyâ Alman kültürü de, orduları mağlûp olmasaydı askerî ve iktisadî kuvvetleriyle bütün cihana hâkim olacaktı. Türk harsının faaliyeti; bunlar gibi müteaddi değil, lâzımdır. Biz harsımızı; yalnız kendi zevkimiz, kendi telezzüzümüz için yapacağız. Başka milletler de, ondan, Loti'lerin ve Farrère'lerin yaptığı gibi, ara-sıra tadarak telezzüz edebilirler. Nasıl ki, biz de Fransız, İngiliz, Alman, Rus, İtalyan milletlerinin harslarıyle ara-sıra tezevvuk ediyoruz ve edeceğiz. Fakat, bundan sonra, bu tezevvukumuz hiç bir zaman (egzotizm)in hududunu aşmayacak-

tır. Bizde, Fransızlara, İngilizlere, Almanlara, Ruslara, İtalyanlara ait güzellikler, ancak egzotik güzellikler olabilir. Bu güzellikleri sevmekle beraber, hiç bir zaman gönlümüzü onlara vermeyeceğiz. Biz gönlümüzü rûz-ı elestten beri millî harsımıza vermişizdir. Bizim için "dünya güzeli" millî harsımızın güzelliklerinden ibarettir. Biz, medeniyetçe, irfanca, iktisatça ve tehzibce Avrupa milletlerinden çok geri kalmış olduğumuzu inkâr etmeyiz ve medeniyetçe onlara yetişmek için bütün kuvvetimizle çalışacağız. Fakat hars itibariyle hiç bir milleti kendimizden üstün görmeyiz. Bize göre, Türk harsı dünyaya gelmiş ve gelecek olanların en güzelidir. Binaenaleyh, ne Fransız kültürünün, ne de Alman kültürünün mukallidi ve tâbii olmamıza imkân yoktur. Biz, onları da, diğer harslar gibi yalnız milletlerine mahsus hususî harslar addederiz ve onlardan da sâir harslar gibi yalnız egzotik bir zevkle mütelezziz oluruz.

Görülüyor ki, Türkçülük bütün aşkıyle yalnız kendi orijinal harsına meftun olmakla beraber, şoven ve mutaassıp da değildir. Avrupa medeniyetini tam ve sistematik bir surette almağa azmettiği gibi hiç bir milletin harsına karşı istiğna ve istihfafı da yoktur. Bilâkis, bütün harslara kıymet veririz ve hürmet ederiz. Hattâ, birçok itisaflarına hedef olduğumuz milletlerin bile, siyasî teşkilâtlarını sevmemekte devam etmekle beraber, medenî ve harsî eserlerine meftun, mütefekkirleriyle sanatkârlarına hürmetkâr kalacağız.

İKİNCİ KISIM

TÜRKÇÜLÜĞÜN PROGRAMI

BİRİNCİ MEBHAS

LİSANÎ TÜRKÇÜLÜK

1

YAZI DİLİ VE KONUŞMA DİLİ

Türkiye'nin millî lisanı "İstanbul Türkçesi"dir; buna şüphe yok! İstanbul'da iki Türkçe var: Biri konuşulup da yazılmayan "İstanbul lehçesi", diğeri yazılıp da konuşulmayan "Osmanlı lisanı" dır. Acaba, millî lisanımız bunlardan hangisi olacaktır?

Bu suale cevap vermeden, lisanımızı, başka lisanlarla mukayese edelim: Başka lisanlar da milletlerinin pay-ı tahtlarına ait lisanlardır. Fakat, başka pay-ı tahtların hepsinde konuşulan dille yazılan dil aynı şeydir. Demek ki, konuşma diliyle yazı dilinin biri birinden başka olması, sırf İstanbul'a mahsus bir haldir. Umum milletlerde bulunmayıp da yalnız bir millette tesadüf edilen bir hal normal olabilir mi? O halde, İstanbul'da gördüğümüz bu ikilik lisanî bir hastalıktır. Her hastalık tedavi edilir. O halde bu hastalığın da tedavisi lâzımdır. Fakat, bu tedaviyi yapabilmek, yani lisandaki ikiliği ortadan kaldırmak için, şu iki şeyden birini yapmak lâzım: Ya, yazı dilini, aynı zamanda konuşma dili haline getirmek, yahut konuşma dilini aynı zamanda yazı dili haline koymak.

Bu iki şıktan birincisi mümkün değildir; çünkü, İstanbul'da yazılan lisan, tabiî bir dil değil, Esperanto gibi sun'î bir dildir. Arapça, Acemce ve Türkçenin kamuslarını, sarflarını, nahivlerini birleştirmekle husule gelen bu Osmanlı Esperantosu, nasıl konuşma dili olabilsin? Her mâna için lâ-akal üç müteradifi, her terkip için lâ-akal üç şekli, her edat için lâ-akal üç lafzı muhtevi olan bu sun'î zevaid halitası, nasıl canlı bir lisan haline girebilsin?

Demek ki İstanbul'da yazı dilinin konuşma dili haline geçmesi mümkün değil. Bunun mümkün olmadığı, asırlarca uğraşıldığı halde, muvaffakiyet hâsıl olmamasıyle de sâbittir. Farz-ı muhal olarak, birtakım müstebidâne kanunlarla İstanbul ahalisi, bu acaip yazı diliyle konuşmağa başlamış olsaydı bile, yine bu yazı dili, gerçekten millî lisan olamazdı. Çünkü, onu, konuşma dili olarak yalnız İstanbul'un değil, bütün Türkiye'nin kabul etmesi lâzım gelirdi. Bu kadar büyük bir cemiyete ise zorla hiç bir şey kabul ettirilemezdi.

O halde, yalnız bir şey kalıyor: Konuşma dilini yazarak yazı dili haline getirmek! Zaten, halk muharrirleri, bu işi eskiden beri yapıyorlardı. Osmanlı edebiyatının yanında, halk diliyle yazılmış bir Türk edebiyatı, altı-yedi asırdan beri mevcuttu. Demek ki, lisanî ikiliği kaldırmak için yeniden hiç bir şey yapmağa lüzum yoktu. Osmanlı lisanını hiç yokmuş gibi bir tarafa atarak, Halk edebiyatına temel vazifesini gören Türk dilini aynıyle millî lisan addetmek kâfi idi: İşte Türkçüler, lisanımızdaki ikiliği kaldırmak için şu umdeyi kabul etmekle iktifa ettiler: İstanbul halkının ve bilhassa İstanbul ha-

nımlarının konuştukları gibi yazmak! Bu suretle yayılacak olan İstanbul'un konuşma diline (yeni lisan), sonra (güzel Türkçe), daha sonra (yeni Türkçe) adları verildi.

2

HALK LİSANINA GİRMİŞ ARAPÇA VE ACEMCE KELİMELER

Bazı mu'terizler diyorlar ki "Siz Osmanlı lisanındaki Arabî ve Farisî kelimelerden şikâyet ediyorsunuz. Halbuki, halk dilinde de, bu lisanlara mensup birçok kelime vardır".

Filhakika, halkın konuşma dili de Arapçadan alınmış birçok kelimeleri muhtevidir. Fakat halkın konuşma diline almış olduğu bu kelimeler, havas sınıfından olan âlimlerle ediblerin Osmanlı lisanına almış olduğu Arabî ve Farisî kelimelerden iki suretle farklıdır:

Evvelâ, halk lisanında müteradif kelimeler yoktur. Halk, Arapçadan ve Acemceden bir kelime aldığı zaman onun müteradifi olan Türkçe kelimeyi Türkçeden büsbütün atar: Bu suretle lisanda müteradif kelimeler kalmaz. Meselâ, halk (hasta) kelimesini alınca (sayru) lafzını, (ayna) kelimesini alınca (gözgü) lafzını, (merdiven) kelimesini alınca (baskıç) lafzını tamamiyle unutmuştur.

Vâkıa, bazen halkın, Arapçadan ve Acemceden aldığı kelimeler yanında, eski Türkçelerini de muhafaza ettiği görülüyor.

Fakat, böyle bir hal vukuunda da yine müteradif kelimeler vücuda gelemez. Çünkü, ya Arapçadan ve Acemceden alınan kelimenin, yahut eski Türkçe kelimenin mânasında bir tagayyür husule gelerek, ikisi arasındaki müteradiflik zâil olur. Meselâ (siyah) ve (beyaz) kelimeleri alındıktan sonra, (kara) ve (ak) kelimeleri Türkçede bâkî kalmış, fakat, ne (siyah) kelimesini (kara) kelimesinin, ne de (beyaz) kelimesini (ak) kelimesinin müteradifi addedemeyiz. Çünkü, halk siyahla beyazı maddiyatta, kara ile akı maneviyatta kullanıyor. Meselâ siyah yüzlü bir adamın alnı ak olabilir, beyaz çehreli bir adamın da yüzü kara çıkabilir.

Bazen de, halkın Arapçadan ve Acemceden aldığı kelimelerin Türkçesi zaten mevcut olmadığı için müteradifliğe hiç bir sebep bulunmaz: Abdest, namaz, Kur'an, câmi, ezan kelimeleri gibi.

Âlimlere ve ediblere gelince, bunlar hem Türkçe kelimeleri, hem de bunların Arabî ve Farisî mukabillerini tamamiyle aynı mânada kullanırlar. Bu suretle, onların Türkçesinde, her hususî mâna için, biri Türkçe, biri Arapça ve biri Acemce olmak üzere lâ-akal üç tabir mevcuttur. Meselâ (su, âb, mâ), (gece, şeb, leyl), (ekmek, nan, hubz), (et, gûşt, lahm) gibi. Osmanlı lisanında, mutlaka, her mâna için, üçer müteradiften mürekkep olan böyle bir teslis mevcuttur. Bazen mânaların Arapçada müteaddid tabirleri bulunduğu için, bu gibi mânaların müteradifleri bittabi üçten daha fazla bulunur: Arslan, şîr, esed, gazanfer, haydar, zırgam ilh... gibi.

Saniyen, halk Arapçadan, Acemceden vesair yabancı lisanlardan aldığı kelimeleri ya lafzen yahut manen tahrif eder, yani temsil eyler.

Lafzen tahrife misal: (haste: hasta), (hafte: hafta), (nerdüban: merdiven), (çarçûbe: çerçeve), (gavga: kavga), (bekre: makara), (zukak: sokak), (pâre: para).

Mânen tahrife misal: (haste) kelimesi Farisîde "birisi tarafından yaralanmış" mânasına iken, Türkçede "mariz" mukabili olmuştur. (Şafak) kelimesi Arapçada "garp ufkunun akşam kızıllığı" mânasına iken, Türkçede "şark ufkunun sabah kızıllığı" mânasını almıştır: (şafak sökmek) tabirinde olduğu gibi. Farisîde (hace) kelimesi "efendi" mânasınadır. Bu kelime, Türkçede hem lafzını değiştirerek "hoca" şeklini almış, ve hem de mânasını değiştirerek "halk fakîhi" ve "mektep muallimi" mânalarını almıştır. Farisî (bâzâr) kelimesi, bir noktalı (ب) ile telâffuz olunur ve "çarşı" mânasına delâlet eder bir kelime iken, Türkçede üç noktalı (پ) ile telâffuz olunan ve hem cumartesinden sonra gelen günün ismi, hem de muayyen günlerde muayyen mevkilerde kurulan günlük panayır demek olan (pazar) şekline inkılap etmiştir. Pazarlık kelimesi de bu son şekilden doğmuştur.

(Pâre) kelimesi de, Farisî lisanında "kısım, parça" mânasına iken, Türkçede (para) şeklini almakla beraber, "mübadele vasıtası olan sikke yahut kâğıt" mânasını almıştır.

Bazen kelimeler zâhirde eski mânasını muhafaza etmiştir. Fakat bu kelimenin dâhil olduğu terkipler tedkik olunursa, bu gibi kelimelerde de mâ-

naca gayr-ı mahsüs tebeddüller vukua geldiği anlaşılır: Meselâ (abdest) kelimesi lafızca ve mânaca değişmemiş görünür. Halbuki, bu kelimenin başındaki (آ) harfi meddini kaybettiği gibi, nihayetindeki (ت) harfi de telâffuzdan sâkıt olmuştur. Bundan başka, "büyük abdest" ve "küçük abdest" gibi terkipler gösteriyor ki mânaca da bir tagayyüre uğramıştır.

Demek ki halk, aldığı kelimeleri temsil ediyor. Evvelâ, "her mânanın yalnız bir kelimesi olmalıdır" umdesine riayet ederek, müteradifleri kabul etmiyor. Ve (lisan)ı, her (kelime)si, vazifesi muayyen bir (uzuv) mahiyetinde bulunan, (hakiki bir uzviyet) şeklinde muhafaza ediyor. Tabiî, bu işi, halk bilerek ve düşünerek yapmıyor; içtimaî bir selîka ile şuursuz bir surette yapıyor. Halkın lisanında, her kelimenin mutlaka diğer kelimelerden ayrı bir mânası vardır. Ve halkın idrâk sahasına girmiş olan fikrî ve hissî her mânanın da mutlaka bir kelimesi vardır.

Âlimlere ve ediblere gelince, bunlar, halkın temsil mahiyetinde olarak yaptığı bu tagyirleri, tahrif mahiyetinde telâkki etmişler ve halkın Arabî ve Farisî kelimeleri gerek lafzen ve gerek manen tagyir etmekle meydana çıkardığı kelimelere (galatat) namını vermişlerdir. Âlimlerin galatat namıyle yazılmış kitapları tedkik olunursa görülür ki, onlar nazarında fasahat, Arabî ve Farisî kelimeleri, Türkçede aldıkları şekillerde değil, esasen mensup oldukları lisandaki kadîm şekillerinde kullanmaktır. Bu telâkkiye göre, Osmanlıcanın hiç bir istiklâli, hiç bir temsil selâhiyeti yoktur. Daima ke-

limeler, gerek lafzen ve gerek manen kadîm şekillerine irca edilmeli ve hattâ, kelimelerin imlâları da mutlaka bu eski şekillere göre yapılmalıdır. Bu telkinin daha iyi anlaşılması için, bir vak'ayı misal olarak zikredelim:

Bir zaman Darülfünun'da, felsefî ıstılahları tayin ve tesbit etmek üzere ilmî bir encümen teşekkül etmişti. Bu encümende fasahatçilerden biri (dikkat) kelimesinin (attention) mukabili olamayacağını ileri sürdü: Gûyâ, (dikkat) kelimesi, (dakik = ince) sıfatından iştikak ettiği için (incelik) mânasına imiş.

Bu iddiaya karşı, (incelik) kelimesi lisanımızda varken, bu mânaya delâlet eden (dikkat) kelimesine ihtiyacımız yoktur. Fakat, halkın kullandığı mânada olmak üzere, bu kelime lisanımızın atılması mümkün olmayan elzem bir unsuru olmuştur, denildi. Fakat, mu'teriz kabul etmedi: "Dikkat kelimesi daima (incelik) mânasına kalacaktır. Halkın kullandığı tabirleri, ilim kabul edemez. Doğru olan kelimeler, kelimelerin eski şekilleridir. Kelimelerin hakiki mânaları, istimalle değil, iştikakla bilinir. Binaenaleyh attention kelimesine başka bir mukabil aramalıdır" cevabını verdi. Bu esasa istinaden, fasahatçiler attention kelimesine mukabil aramağa başladılar. Birisi (tahdik) kelimesini ileri sürdü, bir diğeri (iltifat) kelimesini teklif etti. Gûyâ (tahdik) kelimesi, (göz bebeği) mânasına olan (hadeka) dan gelirmiş. Dikkatte de bilhassa âmil olan göz bebeği imiş. (İltifat) ın Arapçadaki mânası da (göz ucuyle bakmak) imiş. (İltifat) kelimesi, lisanımızda başka mânayadır denildi. "Öyle şey

olmaz, Arapça, Acemce kelimeler, bizim lisanımızda kadîm asaletlerini ve fasahatlerini muhafaza edeceklerdir. Avamın cehaletle yaptığı tahriflere galatat denilir. Bunların hepsini terkederek, kelimelerin kadîm ve fasîh şekillerine rücu etmek lâzımdır". diye cevap verildi.

Görülüyor ki, halk, aldığı kelimeleri lafzen ve manen temsil ettiği halde, fasahatçi âlimler bu temsilin aleyhindedirler. Halka göre, galat-ı meşhur, lugat-i fasîhadan evlâdır. Âlimlere göre ise, lugat-ı fasîha galat-ı meşhurdan evlâdır. Bundan başka, halka göre, memleketimizde istiklâl ve hükümranlık, ancak Türk lisanındadır. Bu lisana onun (savtiyat-phonétique)ına ve (lugaviyat-lexicologie) ına tâbidir. Siyasî kapitülasyonlar, siyasî istiklâl ve hâkimiyete münâfi olduğu gibi, lisanî kapitülasyonlar da, lisanî istiklâl ve hâkimiyete münafidir. [Lâkin, yine tasrih edelim ki halk bunu şuurlu bir surette düşünmüyor, arının bal yapması gibi, şuursuz ve selîkî bir surette yapıyor].

Âlimlere nazaran, bilâkis, istiklâl ve hâkimiyet ancak Arabî ve Farisî kelimelerinde mevcuttur. Biz, onların istiklâl ve hâkimiyetine asalet ve fasahatine hürmet etmeğe mecburuz. Bizim lisanımıza gelince, o, zaten yüzde doksan dokuz Arabî ve Farisî kelimelerden mürekkep olduğu için, istiklâl davasında bulunamaz.

Görülüyor ki lisanî Türkçülüğün ilk işi, fasahatçi âlimlerin nokta-i nazarlarını red ile, halkın şuursuz nokta-i nazarlarını Türkçenin temeli olarak kabul etmektir. Binaenaleyh Türkçülere göre,

Osmanlıcıların fasihleri galat ve galatları fasîhtir. Hattâ imlâda da, bu galatları, telâffuz olundukları gibi yazmak Türkçülüğün bir umdesidir. Bu esası ecnebi kelimelere de teşmil ederek fasahatçilerin sigara, jaket, Evropa şeklinde yazdıkları bu kelimeleri, halkın telâffuzu vechile (cigara, caket, Avrupa) yazmak lâzımdır.

3

TÜRKÇÜLER VE FASAHATÇİLER

Türkçülerin lisanî umdeleri, fasahatçilere ait nokta-i nazarların zıddı olmakla beraber, (tasfiyeci) namını alan lisan inkılâpçılarının nokta-i nazarlarına da muvafık değildir. Tasfiyecilere göre, bir kelimenin (Türk) olabilmesi için, onun aslen bir (Türk cezri)nden gelmesi lâzımdır. Buna binaen (kitap, kalem, abdest, namaz, mektep, câmi, minare, imam, ders) gibi Arap veya Acem cezirlerinden gelmiş olan kelimeler halkın lisanına girmiş olduklarına bakılmayarak Türkçeden atılmalı ve bunların yerine, ya unutulmuş olan eski Türk kelimeleri ihya, yahut, Çağataycada, Özbekçede, Tatarcada, Kırgızcada ilh... bulabileceğimiz aslen Türk cezrinden kelimeleri tervic, veyahut Türkçedeki edatlar ve terkip asılları icat ederek bunlar vasıtasıyle yeni Türkçe kelimeler ibda edilip ikame kılınmalıdır. Türkçülere göre bu nokta-i nazarlar da yanlıştır. Çünkü, evvelâ, hiç bir Türk cezrinin en eski zamanlara çıkıldıkça, Türk kalacağı iddia olu-

namaz. Bugün Türk cezrinden geldiğine kani bulunduğumuz birçok kelimelerin, vaktiyle Çinceden, Moğolcadan, Tunguzcadan, hattâ Hindçeden ve Farisîden eski Türkçeye girmiş olduğu ilmen sâbit olmuştur.

Saniyen, kelimeler delâlet ettikleri mânaların tarifleri değil, işaretleridir. Binaenaleyh, kelimelerin hangi cezirlerden geldiğini, nasıl iştikak ettiğini bilmeğe de lüzum yoktur. Bu gibi şeyleri bilmek, yalnız lisancılar (filolog) ve lisaniyatçılar (lenguist) için lâzımdır. Lisanın sistemi ve şivesi nokta-i nazarından hattâ muzırdır bile! Çünkü yukarıda Arap ve Acem cezirlerinden gelen kelimelerde gördüğümüz gibi Türk cezrinden kelimelerde de bazen istimalî mâna iştikakî mânadan başkadır. Meselâ (yabancı), yabandan gelmiş adam demek değildir. (Kahve-altı) kahveden sonra yenilen yemek mânasına gelmez. Bu gibi kelimeleri iştikakî mânalarında kullanmak, lisânî bir hastalıktır ki buna (iştikak hastalığı) denilebilir. Meselâ bazı adamlar, (terlik) kelimesi söylenince, bunun istimalî mânasına ehemmiyet vermeyerek, derhal iştikakî mânasını ararlar ve (ter için ayağa giyilen ayakkabı) diye kelimeyi cezrine irca etmeğe çalışırlar. Halbuki, (terlik) kelimesinin mânasını ararken, (ter) kelimesini hatırlamak, şive nokta-i nazarından muzırdır. İştikak hastalığına uğramış bir adamın yanında meselâ (yabancılar geldiler) dediğiniz zaman, o, (yabancılar mı? Yabandan gelmişler, demek ki yabani adamlardır) derse tuhafınıza gitmez mi? Yahut, (şu terliği giyiniz) dediğiniz zaman, (ayağım terli değil; terlik giymeğe ih-

tiyacım yok) cevabını verirse, gayr-i ihtiyarî gülmez misiniz? Mamafih halka mahsus bir iştikakcılık da vardır ki, bu bilâkis, hem normal, hem de faydalıdır. Meselâ, halktan olan kimseler (dilbaz) kelimesini (çok dilli, çok dil döken) mânasına zannederler. Ve hattâ, (dilbaz) suretinde yazarlar[1].

Halkın böyle yanlış iştikaklarla yaptığı tahrifler de, bir nevi şuursuz temsil vetiresidir. Meselâ, halk (alâim-i semâ)yı, (eleğim sağmal) şekline çevirir, (Balimoz) u (Bal yemez) suretine sokar.

Ankara'da bir pınarın adı olan (Zülfazıl) kelimesini (Solfasol) yapar. (Şeref-resan) vapurunu (Şerif Hasan), (Nevid-i Fütuh) ü (Delik Kütük), (Feth-i bülend) i (Yedi bölen) tarzında Türkçe kelimeler haline koyar. (Telgraf çekmekten) (tel çekmek) kelimesini doğurur.

İşte, bu gibi esaslara istinaden, Türkçüler, tasfiyecilerin lisan hakkındaki nokta-i nazarlarını kabul etmediler. Türkçülere göre, Türk halkının bildiği ve tanıdığı her kelime millîdir. Bir kelimenin millî olması için Türk cezrinden gelmiş olması kâfi değildir. Çünkü Türk cezrinden gelmiş olan (gözgü, sayru, baskıç, agu) gibi birçok kelimeler, canlı lisandan çıkarak müstehase olmuşlar, onların yerine canlı olarak (ayna, hasta, merdiven, zehir) kelimeleri girmiştir. Nasıl hayvanat ve nebatat âlemlerinde, müstehaselerin yeniden dirilmesine imkân yoksa, lisanî müstehaselerin de tekrar hayata avdet eylemesine artık imkân yoktur. Hülâsa, Türk-

---

[1] Eski harflerle farsça gönül manasına gelen (dil) şeklinde değil de Türkçe lisan manasına gelen dil şeklinde.

çülere göre, halk için munis olan ve sun'î olmayan bütün kelimeler millîdir. Bir milletin lisanı, kendi cansız cezirlerinden değil, kendi canlı tasarruflarından mürekkep canlı bir uzviyettir.

O halde, Türkçenin sadeleştirilmesi, yalnız bu esaslara istinat etmeli, tasfiyecilerin müfrit iddialarına doğru gitmemelidir.

Tasfiyecilerin sâir Türk lehçelerinden kelime alması da yanlıştır. Çünkü, Türk lehçeleri, (ana dili) mevkiinde bulunan kadîm Türkçeden ayrıldıktan sonra, her biri ayrı bir tekâmül istikameti takip etmiştir; gerek savtiyat, gerek şekliyat, gerek lugaviyat itibariyle birbirinden uzaklaşmışlardır. Binaenaleyh, bu lehçelerin kelimelerini lisanımıza sokarsak, İstanbul Türkçesinin güzelliğini bozmuş oluruz. Zaten, bu lehçelerde mevcut olan kelimeler, lisanımızda da bulunduğu için, onlara hiç bir ihtiyacımız da yoktur. Yalnız, Türk medeniyeti tarihi, eski Türk müesseselerini tarihî bir basübadelmevte mazhar ederken, bunların isimleri de, ilim tabirleri olarak, lisanımıza girecektir. Bu ciheti, (müstehaselerin dirilmesi) mahiyetinde görmemelidir. Çünkü, bu kelimeler, şimdi lûgat olarak değil, yalnız ıstılah olarak lisanımıza gireceklerdir. Bu suretle girmelerinde hiç bir mahzur da yoktur.

Tasfiyecilerin semaî edatları kıyasî edatlar sırasına sokarak ve terkip usulleri icat ederek bunlar vasıtasıyle, yeni kelimeler ibda etmek istemeleri de yanlıştır. Çünkü, nasıl bir hayvanın yahut nebatın uzviyetine, hariçten bir uzuv idhal etmemiz mümkün değilse, lisana yeniden yeniye bir kı-

yasî edat yahut yeni bir terkip tarzı idhal etmemiz de öylece gayr-i mümkündür. Bundan dolayıdır ki (günaydın), (tünaydın) gibi terkipler yeni Türkçede yaşayamadığı gibi, semaî edatlarla yapılmış olan tabirler de yaşayamazlar.

Mamafih, tasfiyecilerin bu ifratlı inkılâpçılığını bir tarafa attıktan sonra da edebiyatta, gerek Osmanlı lisanından atılacak kelimelerin gayet çok olduğunu görürüz. Gerek ilim ıstılahlarında, hiç bir lüzumları olmadığı halde alınmış nice kelimelere rastgeliriz. Meselâ coşkunluğa (cuşiş) demek lâzım mı? Baş ağrısına (sıdâ) demeğe bir ihtiyaç var mı? Tıp kamusunu ele alalım: Kemiğe (azm), başa (re's), dişe (sin), sinire (asab) diyen bu kamusta, lisanımıza girmesine hiç bir ihtiyaç bulunmayan nice Arapça ve Acemce kelimeler vardır. (Adale) gibi, (hüceyre) gibi, (protoplazma) gibi Türkçede mukabili bulunmayan kelimelerin başımızın üstünde yeri vardır. Lisanımıza yeni ıstılahlar getiren bu gibi lafızlara millî kamusumuz açıktır. Fakat Türkçesi bulunan ve hiç bir hususî mâna ile ondan ayrılmayan müteradif kelimeleri artık lisanımızdan atmalıyız.

4

SİGALAR - EDATLAR - TERKİPLER

Türkçülere göre, bir lisan, başka lisanlardan, kendisinde müteradifi bulunmamak şartıyle, kelimeler alabilmiştir ve alabilir. Fakat bir lisan başka lisanlardan (siga) alamaz. Osmanlıcılara göre Osmanlı lisanı Arap ve Acem lisanlarından kelime-

lerle beraber sigalar da alır. Meselâ (mektub) kelimesi Osmanlıcılara göre, Arapçada (ketebe) maddesinden (ism-i mef'ul) dür; mânâsı (yazılmış, yazılan) dır. Buna binaen Osmanlıcılara nazaran (hukuk-ı mektûbe) yahut (mektub-ı hukuk) tabirlerini lisanımızda kullanabiliriz. Türkçüler, (mektub) kelimesinin bu suretle istimalini kabul etmezler. Çünkü (ism-i mef'ul) sigası, Türkçede de mevcuttur: (mektub) kelimesi ism-i mef'ul olduğu zaman Türkçesi (yazılmış) tır. Demek ki Osmanlıcıların (mektub hukuk) dediklere şeye biz (yazılmış hukuk) diyebiliriz. O halde, (mektub) kelimesinin bir ism-i mef'ul sigası olarak lisanımızda istimaline ihtiyaç yoktur.

Fakat, (mektub) lafzı, ism-i mef'ul sigası olduğu gibi câmid bir isim gibi de kullanılmaktadır. Fransızların (lettre) dedikleri şeye Türk halkı (mektup) adını vermektedir. (Bir mektup yazdım. Bu hafta mektup aldım) cümlelerindeki (mektup) lafzı, işte bu ikinci mânayadır. (Mektub)un bu şeklinde siga mahiyeti yoktur. Bu, alelâde bir kelimedir. O halde, Osmanlıcada kullanılan bütün Arapça ve Acemce lafızları (siga) ve (kelime) olarak iki kısma ayırabiliriz. Bunlardan siga mahiyetinde olanları derhal lisanımızdan atmalıyız, kelime kısmına dahil olanları - eğer halk lisanında müteradifleri yoksa - yeni Türkçeye tereddütsüz kabul etmeliyiz.

Bu umdeye göre (kâtib) lafzı ism-i fâil ve binaenaleyh (yazan) mânasına olarak lisanımızda kullanılamaz. Meselâ, bu mektubun kâtibi kimdir? denilemez. Fakat, kâtip (secrétaire) mukabili ola-

rak halk lisanında eskiden beri kullanılmaktadır: Meclis kâtibi, tüccar kâtibi gibi.

Kitabet lafzı da ne yazmak mânasına bir (masdar), ne de (kâtiplik) mânasına bir (ism-i masdar) olarak lisanımızda kullanılamaz. Âdi bir isim olarak, sâbık (inşâ) tabirinin ifade ettiği (composition) mukabili olarak kullanılmaktadır: Kitabet dersi, kitabet imtihanı.

(Mutasarrıf) lafzı da tasarruftan ism-i fâil olduğu zaman bir sigadır. Bu siganın da kullanılmaması iktiza eder. Meselâ (şu tarlanın mutasarrıfı) diyecek yerde (şu tarlada tasarruf sahibi olan adam) demeliyiz. Fakat bu lafız bir sancağın en büyük idare memuruna isim olduğu zaman, artık bir siga mahiyetini hâiz değildir. Alelâde bir isim halini almıştır.

Bu misaller gösteriyor ki, Arapçadan ve Acemceden siga mahiyetini hâiz hiç bir kelime almayacağız. O halde, ıstılah olarak Arapça yahut Acemce bir kelimeyi kabul ettiğimiz zaman, ondan iştikak etmiş olan bütün lafızları da, beraberce almamalıyız. Meselâ şu (iştikak) kelimesini, biz ıstılah olarak kabul etmişiz diye bunun (müştak, müştakk-ı minh, müştakkat) gibi sigalarını da kullanmamız lâzım gelmez. Vâkıa bazen (kitap, kitabet, kâtib, mektub) gibi aynı maddeden iştikak etmiş birçok kelimeleri lisanımızda kullanmaktayız. Fakat yukarıda da kısmen gösterdiğimiz vechile, bunların cümlesi eski siga mânalarını kaybetmiştir. (Kitab) lafzı, masdar sigası olduğu zaman (yazmak) mânasınadır. Kitab kelimesi bu mânada olarak lisanımızda asla kullanılmamıştır. Kitab lafzı bir ke-

lime olduğu zaman Fransızca (livre) kelimesinin mukabilidir. İşte, Türkçede ancak bu mânada kullanılmaktadır. (Muharrir) kelimesini rédacteur mukabili olarak kullanabiliriz. Fakat, ism-i mef'ul bünyesiyle yazılması mânasında bulunan (muharrer) kelimesini kullanamayız: Meselâ (bâlâda muharrer) diyemeyiz, (yukarıda yazılan) demeliyiz. (Tahrir) masdarı da kullanılamaz. Fakat, (tahrirat) kelimesi, resmî mektupların hususî ismi olduğundan, cem sigasında tanılmamak şartıyle, kullanılabilir.

Bir kelimenin cem şekli de, kelime değil, sigadır. Binaenaleyh, Arapça, Acemce cem sigaları da lisanımızda kullanılamaz. Binaenaleyh (zabitan), (zubbât) gibi sigalar yeni Türkçeye giremez. Türkçenin kendisine mahsus cem sigası, (ler-lar) edatıyle yapılır. O halde lisanımızda (zabit)in cem'i, yalnız (zabitler) dir.

Mamafih, bazı Arapça ve Acemce cemler vardır ki, lisanımızda cem mânasını, binaenaleyh siga mahiyetini kaybetmişlerdir. Yukarıdaki (tahrirat) kelimesi bu kabilden olduğu gibi, ahlâk, talebe, amele, edebiyat, yârân, evlâd gibi birçok tabirler bu kadroya dahildir. Bu kelimelerin, lisanımızda, cem sigasında olmadıklarının bir delili de, Türkçenin (ler - lar) edatıyle cem'ilenebilmeleridir: Ahlâklar, talebeler, ameleler, edebiyatlar, yârânlar, evlâtlar, tahriratlar gibi.

2) Bir lisan, başka lisanların yalnız sigalarını değil, edatlarını da alamaz. Çünkü, bir kelimenin gerek başına dahil, gerek sonuna lâhik olan edatlar da onu siga mahiyetine sokarlar.

Lisaniyat ilminde gerek sigalar, gerek hususî bir mânayı hâiz bir edat ilâvesiyle mânası değişmiş olan edatlı lâfızlara (morfem) namı verilir. Demek ki, hiç bir lisan başka lisanlardan (morfemler) alamaz diyecek olursak, bu sözle hem sigaların, hem de edatların bir lisandan başka bir lisana giremeyeceğini anlatmış oluruz.

Zaten, Arapçadan ve Acemceden alacağımız bütün edatların Türkçede mukabilleri vardır: (hemderd-derddaş), (hem-fikir-fikirdaş), (tâcidar-taçlı), (danişmend-dânişli), (sitemkâr-sitemci) gibi. Bunların, mutlaka Türkçelerini kullanmak iktiza eder.

Mamafih (hükümdar, hemşire, pergâr) kelimelerinde, artık (morfem) mahiyeti kalmamıştır. Bunlar da, lisanî vicdan nazarında, sâir isimler gibi câmid kelimeler mahiyetine girmişlerdir.

Acemceden müstesna olarak, yalnız üç edat, halk lisanına girmiştir: bunlardan biri gerçekten edat olan nisbet (î) sidir. Diğerleri esasen isim oldukları halde, halkımızın lisanında edat haline düşen (hane) ve (nâme) lafızlarıdır.

(î) edatı, evvelâ, hususî renkleri ifade eden sıfatların sonlarında görülür: Patlıcanî, demirî, gümüşî, portakalî, samanî ilh.

(î) edatı sâniyen, Türk musikîsinde her kabilenin hususî nağmesine, hususî marşına, verilen isimlerde görülür: Türkmanî, Varsagî, Beyatî, Karcıharî (Karaçar), Türkî gibi. Bu iki misallerde gördüğümüz (î) edatı Türkçe bir edat hükmüne geçmiştir. Bunun bâriz delili, Türkçe kelimelere lâhik ola-

bilmesidir. Fakat, (î) edatı bu iki dairenin haricinde kullanıldığı zaman, Türkçe değildir. O halde, o gibi tabirleri kullanmayarak Türkçe mukabillerini aramalıyız:

Meselâ (edebî hafta) yerine (edebiyat haftası) diyebiliriz. (Hayatî mesele) yerine (hayat meselesi) diyebiliriz. (Serkitabî) ye (baş kitapçı) diyebiliriz. (Cebrî)ye (cebirci), (heyetiyyun)a (heyetçiler) diyebiliriz.

Bu gibi suretlerle (î) edatının istimalini azaltmakla beraber, maatteessüf en esaslı umdemize ve kaidemize muhalif olarak; birçok ıstılahlarda bu edatı kabul etmek ıztırarındayız. Türkçülük yeni Türkçeye güçlük çıkaran bütün mukavemetleri kırdığı halde bu küçük edat karşısında "concession" yapmağa mecbur oldu. Meselâ, tabiî hâdiselere tabiat hâdiseleri diyebiliriz. Fakat şu hâdise tabiîdir, yahut değildir demek icap edince (î) edatının büsbütün atılamayacağını itirafa mecburuz. Marazî, içtimaî, ruhî, hayatî, bünyevî ilh... gibi kelimeler de aynıyle bu (tabiî) kelimesi gibidir. Mamafih, mademki bu edat, iki nevi kelimelerde Türkçe bir edat hükmüne geçmiştir; onu sâir kelimelerde de bilhassa ıstılah oldukları zaman, kullanmak câiz olabilir. (Hane) lafzını: yazıhane, yemekhane, yatakhane gibi tabirlerde ve (nâme) lafzını, yıldızname, oğuzname gibi tabirlerde görüyoruz. Lüzumuna mebni bu lafızlar da Türkçe edatlar arasına idhal edilir ise lisanımız zenginleşir.

Bir lisan başka lisanlardan sigalar ve edatlar alamadığı gibi terkip kaideleri de alamaz. Halbu-

ki, eski Osmanlı lisanında Arapçanın, Acemcenin her türlü terkipleri mevcuttu: İzafî terkip, tavsifî terkip.

Terkipler de, sigalar ve edatlar gibi, (morfem) kadrosuna dahildir. Her lisanda gerek muzafünileyh ve gerek muzaf birer morfemdirler, sıfat da, mevsuf da birer morfemdirler. O halde, başka lisanlardan terkip alınmaması hakkındaki aslî kaidenin bir fer'inden ibarettir.

Türkçede izafî ve tavsifî terkiplerin her nevi bulunduğu için, Arapça ve Acemce terkiplere hiç bir ihtiyaç yoktur. Eski Osmanlı edibleri ve âlimleri bu terkipleri bir ihtiyaç sevkiyle almamışlardır. Onların nazarında Arapça ile Acemce lisan olarak Türkçeden güzel oldukları gibi, Arapça ve Acemcenin kelimeleri, sigaları, edatları ve terkipleri de Türkçeninkilerden daha güzeldir.

Halbuki hiç bir lisana objektif olarak diğer lisanlardan daha güzeldir denilemez: Her lisanın kendisine mahsus güzelliği vardır. Her millet, sübjektif olarak kendi lisanını daha güzel görür. Evet, Arapça güzel bir lisandır, Farisî de güzel bir lisandır. Fakat, bu lisanlar, en ziyade kendi milletlerine güzel görünür. Bizim için de en güzel görünen lisan Türkçedir. Kelimelerin, sigaların, edatların, terkiplerin güzelliği lisanlarına nisbetledir. Bunlar ancak kendi lisanları içinde güzeldirler. Arapça bir kelime, Arabî bir cümle içinde güzel olduğu gibi, Acemce bir terkip de Farisî bir cümle içinde güzel görünür. Bir kadının gayet güzel olan gözlerini yahut burnunu başka bir kadının simasına nakledi-

niz. Bunları orada çirkin görürsünüz. Bunun gibi, her lisanın kelimeleri ve terkipleri de, kendi cümleleri içinde ne kadar güzelse başka lisanların cümleleri içinde de o kadar çirkindir.

İstitrad:

Türkçülüğün Tarihi mebhasında, tasfiyecilerin halk lisanına geçmiş olan Arapça ve Acemce kelimeleri de Türkçeden çıkarmak istediklerini yazmıştım. Dün Fuad Raif Bey'le bu hususa dair tekrar görüştük. Tasfiyecilerin lideri mevkiinde bulunan mumaileyh, halk lisanına geçmiş olan Arapça ve Acemce kelimelerin Türkçe sayılması hususunda bizimle hiç bir ihtilâfı olmadığını ve aramızdaki ihtilâfın edatlara münhasır olduğunu söyledi. Yukarıda izah ettiğim vechle; yeni Türkçülere nazaran, Türkçenin kıyas edatlarıyle istenildiği kadar yeni kelimeler ibda edilebilir. Fakat, semaî edatlarıyle yeni kelimeler yapılamaz. Fuad Raif Bey, kendisinin bu fikre şiddetle muhalif olduğunu, edatlarda (semaî, kıyasî) tasnifini tanımadığını, Türkçenin her türlü edatlarıyle yeni kelimeler yapılabildiği gibi, Kırgızcadan, Özbekçeden, Tatarcadan alınacak yahut büsbütün yeniden yaratılacak edatlarla da yeni kelimeler ibda olunabileceğini söyyedi. Hattâ Farisîdeki nisbet (î) sine mukabil olarak (ki, gı) edatını icada tarafdar olduğunu, meselâ (hayatî) sıfatı yerine (hayatgı), (edebî) sıfatı yerine (edebki) kelimelerini kullanmak mümkün bulunduğunu beyan etti. O halde, yukarılarda (tasfiyecilik) hakkında yazdığım şeyleri bu beyanata nazaran tashih etmek lâzım gelir.

5

YENİ TÜRKÇENİN HARSLAŞTIRILMASI VE TEHZİBİ

Bazıları, yeni Türkçeyi yalnız menfî umdelere mâlik zannederler: Lisanımızda, Osmanlı edebiyatının soktuğu fazla ve muzır birçok lafızlar, sigalar, terkipler, edatlar var. Yeni Türkçe, yalnız bu fazla unsurların lisanımızdan çıkarılmasıyle meydana gelemez. Bu hedef yeni Türkçenin yalnız menfî gayesidir. Yeni Türkçenin müsbet gayeleri de vardır. Çünkü, eski Osmanlıcanın hastalığı yalnız fazla lafızları, sigaları, kelimeleri, edatları hâvi olmasından ibaret değildi. Hastalık bundan ibaret olsaydı, bu fazla unsurları atmakla lisanımızı kolayca tedaviye muvaffak olabilirdik. Halbuki eski Osmanlıcanın ikinci bir hastalığı da birçok kelimelerin eksik bulunmasıydı. Türkçülüğün zuhuruna kadar, lisanımızda mânalı ve vuzuhlu olarak felsefî bir makale yazılamaması, edebiyatta da muhallidelerden hiç birinin vâzıh ve doğru tercümesinin yapılamaması bu eksikliğin canlı delilleridir.

O halde, lisanımızın tam bir tedavisi, bu eksik kelimelerin aranıp bulunmasıyle ve lisanî uzviyetimizde yerli yerine konulmasıyle kaimdir. İşte, yeni Türkçenin müsbet gayesi bundan ibarettir.

Yazı lisanımızda eksik olan kelimeler iki kısımdır: 1) Millî tabirlerdir. İstanbul'da ve Anadolu'da kullanılan birçok tabirler, hususî terkipler, galisisizmler ve cümleler vardır ki yazı lisanımıza henüz girmemiştir. Halbuki lisanımızın millî zenginliğini,

bediî hazinelerini bunlar teşkil eder. Her şehrin muallimleriyle Türk Ocakları ve Etnografi Müzesi hususî tabirleri toplamağa çalışırsa, bunlardan birçoğunu elde etmek mümkün olur. Halk kitaplarında, halk masallarıyle halk şiirlerinde ve darbımesellerde bu gibi tabirlere ve lisanî hususiyetlere çok tesadüf edilir. Bilhassa Dede Korkut Kitabı'ndan bu nokta-i nazardan çok istifade edebiliriz. Çünkü bu kitap Oğuzların (İlyada) sı mahiyetindedir. Ve lisanı da eski Oğuzcadır. Demek ki bize mahsus Türkçenin anasıdır. Bu kitap, hiç tahrife uğratılmaksızın, yeni imlâ ile muntazam ve okunaklı bir şekilde yeniden tab olunsa, yeni Türkçemizin zengin bir hazinesi olacaktır. Başka Türk lehçeleriyle yapılacak mukayeseler de, bize Türk şivesinin birtakım müşterek hususiyetlerini gösterebilir. Meselâ, Orhun Kitabesi'nde (işimi, gücümü kime vereyim?), (ilim törem hani?), (begli budunlu) gibi tabirler görüyoruz.

Bu tabirlerin birincisi lisanımızda (iş güç) suretinde kullanılmaktadır. İkincisinin tarzında birçok tabirlere rastgeliriz: (oymağımız, töremiz), (yurdumuz, ocağımız), (evimiz, barkımız), (soyumuz, sopumuz) gibi. Üçüncüsüne benzeyen tabirlerimiz de şunlardır: (irili ufaklı; büyüklü küçüklü).

Bunlardan başka, Kırgız Kazakların Manas destanı ve sâir Türk şubelerinin masallarıyle şiirleri bize Türk lehçelerinin müşterek ve hususî şivelerini gösterebilir.

2) Yazı lisanımızda eksik olan kelimelerin ikinci kısmı beynelmilel kelimelerdir. Bir millet hangi medeniyet zümresine, hangi beynelmileliyete

mensupsa, onun bütün ilmî mefhumlarını, felsefî görüşlerini, edebî hayallerini ve şiirî duygularını ifade edecek hususî kelimelere mâlik olması da lâzımdır. Türkler, şimdi Avrupa medeniyetine kat'î bir surette girmeğe azmettiklerinden bütün Avrupaî mefhumları ve mânaları ifade edecek yeni kelimelere muhtaçtırlar.

Bu kelimelerin lisanımızda vücuda gelmesi için, ne yapmalı? Bunun için en feyizli çare, Avrupa lisanlarında yazılmış olan bütün edebî muhallidelerle ilmî ve felsefî monografilerin yeni Türkçeye birinci derecedeki üslûpçular vasıtasıyle, büyük bir itina ile tercüme edilmesidir. Bu tercümelerle beraber, yeni Türkçeye birçok kelimeler ve ifade tarzları girdikten maada, birçok lisanî incelikler ve seyyaliyetler, sarfî âletler ve uzuvlar, nahvî mekanizmalar ve teşkilâtlar, hissî ve sırrî mânaları ifade edecek yeni kabiliyetler de girecektir. Bu suretle, yeni Türkçe, hem en yüksek düşünüşleri, hem de en samimî ve orijinal duyuşları anlatmağa muktedir bir tercüman olacaktır.

Tercüme esnasında, memleketimizce büsbütün yeni olan birçok mefhumlara ve mânalara tesadüf edileceğinden, bunlar için mukabiller bulmak lâzım gelecek: Bunun için ne yapmalı?

Evvelâ, bu mânaların kelimeleri yazı lisanımızda yok olsa da, konuşma dilimizde belki vardır. Hayvan, nebat, eşya, âlet isimleri lisanımızda çoktur. Coğrafî vaziyetleri ifade edecek kelimelerse, gayet çoktur. Samimî duyguları sezdirecek hissî kelimelerimiz de epeyce vardır. Demek ki ıstılahlar

ve yeni mânalar için, ibtida halk diline müracaat etmemiz lâzım gelir.

Bu vasıtaya müracaattan sonra da bulamadığımız yeni mânalar kalırsa o zaman, Türk edatları, sigaları ve terkip kaideleriyle yeni kelimeler ibdaına çalışmalıyız. Bu vasıta kifayet etmezse, o zaman bizzarure Arapça ve Acemceye müracaat ederek bunlardan yeni kelimeler alırız. Fakat şu şartla ki, alacağımız kelimeler, terkip halinde bulunmamalı, tek kelime halinde olmalıdır. Meselâ, evvelce (ilm-i menafiü'l-âza) denilen fizyolojiye, şimdi tek kelime ile (gariziyat) deniliyor. Bunun gibi, ilmü'l-arza (arziyat), ilm-i hayata (hayatiyat), ilmü'l-ruha (ruhiyat) deniliyor. Bugün, Arapça (yat) edatıyle, bütün yeni ilimlere kolayca isimler takabiliriz: Asuriyat, Mısriyyat, Cumûdiyat ilh.

Bununla beraber, bazı ecnebi kelimeleri aynen kabul etmemiz de lâzımdır. Bunlar da iki kısımdır: Birinci kısmı, bir millete yahut bir devre veya bir mesleğe mahsus hususî hâletleri ifade eden kelimelerdir ki bunlar hiç bir lisana tercüme edilmemiş, bütün lisanlar tarafından aynen kabul edilmiştir: Feodalizm, şövalyelik, Rönesans, reform, jakobenlik, sosyalizm, bolşeviklik, aristokrat, demokrat, diplomat, tiyatro, roman, klasik, romantik, dekadan ilh.

İkinci kısmı, sınaî tekniklere ait her türlü âlet, makine, eşya isimleridir. Bunlar ekseriyetle doğrudan doğruya halk tarafından alınır ve bunlar da sâir milletler tarafından aynen kabul edilmiş, tercümelerine çalışılmamıştır: Vapur, şimendifer, telgraf, telefon, tramvay, gramafon vesaire gibi.

Yeni Türkçenin asrî bir lisan olması için, yapılması lâzım gelen bir iş daha vardır. (Fransızcadan - Türkçeye) kamus kitaplarını tedkik edince görürüz ki, Fransızca kelimelerin her mânası için Türkçeden birkaç misal gösteriliyor. Halbuki, her mâna için yalnız bir kelimemizin bulunması kâfidir. Mukabillerinin böyle çok olması, ilk nazarda lisanımızın zengin olduğuna delâlet eder. Halbuki iş böyle değildir. Kamusun başka sahifelerindeki başka kelimelere bakacak olursanız yine aynı kelimeleri görürsünüz. Bundan anlaşılıyor ki Fransızca kelimelerin lisanımızda tam, muayyen, vâzıh karşılıkları yoktur.

Aynı zamanda herhangi bir lisanın mükemmeliyeti de her kelimesinin yalnız bir mânaya ve her mânasının da yalnız bir kelimeye mâlik olmasıyle vücuda gelir. O halde, yeni Türkçeyi her kelimesi yalnız bir mânaya delâlet edecek ve her mânası yalnız bir tek kelimeye mâlik olacak hale sokmalıyız. Avrupa lisanları biri birinden kolayca tercüme yapabilirler. Çünkü İngiliz, Alman, Rus, İtalyan ilh. lisanlarının her kelimesi Fransızcanın bir tek kelimesine tekabül edercesine, bu lisanlar arasında bir tenazur husule gelmiştir. İşte, biz de yeni Türkçeye bu şekli vermeğe çalışmalıyız. Bu esas üzerine bir Türk kamusu ve bir de Türkçeden Fransızcaya ve Fransızcadan Türkçeye kamuslar vücuda getirmeliyiz.

Yapılacak Türk kamusunda kelimelerin (Türkçe, Arapça ve Farisî) olduklarını göstermek doğru olamaz. Çünkü bir milletin kamusuna giren kelimeler artık o milletin millî lisanına mal olmuştur.

Bu kelimelerin ne suretle teşekkül ettikleri yalnız, iştikaklarını gösteren ve < > muterize dahiline alınan muhtasar formüllerle anlatılır. Yeni Türkçenin yazılacak yeni sarfından da Arapçanın ve Acemcenin sarf ve nahiv kaideleri çıkarılarak, kitabın sonundaki (iştikak) kısmına konulmalıdır.

Yeni Türkçe, evvelâ lisanımızı lüzumsuz Arapça ve Acemce tabirlerle terkiplerden temizlemekle, saniyen ona henüz vücutlarından haberimiz olmayan millî tabirleri ve ifade tarzlarını ve salisen, henüz mâlik olmadığımız için ibdaına mecbur bulunduğumuz beynelmilel kelimeleri ilâve etmekle husule gelecektir. Bu üç ameliyeden birincisine (temizleme), ikincisine (harslaştırma), üçüncüsüne (tehzib) namlarını verebiliriz.

6

LİSANÎ TÜRKÇÜLÜĞÜN UMDELERİ

Şimdi burada lisanî Türkçülüğün umdelerini sıralayalım:

1) Millî lisanımızı vücuda getirmek için, Osmanlı lisanını hiç yokmuş gibi bir tarafa atarak, Halk edebiyatına temel vazifesini gören Türk dilini aynıyle kabul edip İstanbul halkının ve bilhassa İstanbul hanımlarının konuştukları gibi yazmak.

2) Halk lisanında Türkçe müteradifi bulunan Arabî ve Farisî kelimeleri atmak, tamamiyle müteradif olmayıp küçük bir nüansa mâlik olanları lisanımızda muhafaza etmek.

3) Halk lisanına geçip lafzen yahut manen galatat namını alan Arapça ve Acemce kelimelerin tahrif olunmuş şekillerini Türkçe addetmek ve imlâlarını da yeni telâffuzlarına uydurmak.

4) Yerlerine yeni kelimeler kaim olduğu için, müstehase haline gelen eski Türkçe kelimeleri diriltmeğe çalışmamak.

5) Yeni ıstılahlar aranacağı zaman ibtida halk lisanındaki kelimeler arasında aramak, bulunmadığı takdirde, Türkçenin kıyasî edatlarıyle ve kıyasî terkip ve tasrif usulleriyle yeni kelimeler ibda etmek, buna da imkân bulunmadığı surette Arapça ve Acemce terkipsiz olmak şartıyle yeni kelimeler kabul etmek ve bazı devirlerin ve mesleklerin hususî ahvalini gösteren kelimelerle, tekniklere ait âlet isimlerini ecnebi lisanlarından aynen almak.

6) Türkçede Arap ve Acem lisanlarının kapitülasyonları ilga olunarak, bu iki lisanın ne sigaları, ne edatları, ne de terkipleri lisanımıza idhal olunmamak.

7) Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelime Türkçedir, halk için munis olan ve sun'î olmayan her kelime millîdir. Bir milletin lisanı, kendisinin cansız cezirlerinden değil, canlı tasarruflarından terekküp eden canlı bir uzviyettir.

8) İstanbul Türkçesinin savtiyatı, şekliyatı ve lugaviyatı, yeni Türkçenin temeli olduğundan, başka Türk lehçelerinden ne kelime, ne siga, ne edat, ne de terkip kaideleri alınamaz. Yalnız, mukayese tarîkiyle Türkçenin cümle teşkilâtına ve hususî tabirlerindeki şivesine nüfuz için bu lehçelerin derin bir surette tedkikine ihtiyaç vardır.

9) Türk medeniyetinin tarihine dair eserler yazıldıkça, eski Türk müesseselerinin isimleri olmak hasebiyle, çok eski Türkçe kelimeler, yeni Türkçeye girecektir. Fakat bunlar ıstılah mevkiinde kalacaklarından, bunların hayata avdeti, müstehaselerin dirilmesi mahiyetinde telâkki olunmamalıdır.

10) Kelimeler delâlet ettikleri mânaların tarifleri değil, işaretleridir. Kelimelerin mânaları iştikaklarını bilmekle anlaşılmaz.

11) Yeni Türkçenin bu esaslar dahilinde bir kamusuyle bir de sarfı vücuda getirilmeli ve bu kitaplarla yeni Türkçeye girmiş olan Arapça ve Acemce kelimelerin, tabirlerin bünyelerine ve terkip tarzlarına ait malûmat, lisanın fizyoloji kısmına değil, müstehasât ve intisaliyat bahsi olan (iştikak) kısmına dahil edilmelidir.

İKİNCİ MEBHAS

BEDİÎ TÜRKÇÜLÜK

1

TÜRKLERDE BEDİÎ ZEVK

Eski Türklerde bediî zevk çok yüksekti. Turfan'da keşfedilen mermer heykeller, hiç de Yunan heykellerinden aşağı değildir. Tolunîlerle Ahşidîlerin, Selçuk Türklerinin, Harezm Türklerinin, İlhanlıların, Timurîlerin, Osmanlıların, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türklerinin Mısır'da, Irak'ta, Suriye'de, Anadolu'da, İran'da, Türkistan'da, Hint'te, Afganistan'da yaptırdıkları câmiler, saraylar, türbeler, köprüler, çeşmeler dünyanın en güzel eserlerini teşkil eder.

Gaston Richard, Türkmen kızlarının bir hârika nevinden olarak yaptıkları nefis halılardan bahsederken, Mihailof'un şu sözlerini naklediyor: "Hiç bir âlete, hiç bir modele, teknik mahiyette hiç bir tahsil ve terbiyeye mâlik olmayan Türkmen kızının, na-kabil-i taklit nakışlarla müzeyyen çok nefis halılar vücuda getirebilmesi, ancak bir sanat sevk-i tabiîsine mâlik olmasıyle izah olunabilir.

Türk masallarıyle halk şiirlerinin güzelliği de, Türklerin bediîyat sahasında büyük bir kabiliyete mâlik olduklarını gösterir. Fakat, yazık ki Osmanlı

sanatkârlarının hatası yüzünden şimdiye kadar bu yüksek sanat kabiliyeti, Avrupaî bir tehzibden mahrum kalmıştır. Bu tehzibi de gördükten sonra, hiç şüphe yoktur ki istikbalde de en yüksek sanatlardan biri olacaktır.

2

MİLLÎ VEZİN

Eski Türklerin vezni, hece vezni idi. Mahmud-ı Kâşgârî lugatindeki Türkçe şiirler, hep hece vezhindedir. Sonraları, Çağatay ve Osmanlı şâirleri taklit vasıtasıyle Acemlerden aruz veznini aldılar. Türkistan'da Nevaî, Anadolu'da Ahmed Paşa aruz veznini yükselttiler. Saraylar bu vezne kıymet veriyorlardı. Fakat, halk, aruz veznini bir türlü anlayamadı. Bu sebeple halk şairleri eski hece vezniyle şiirler söylemekte devam ettiler. Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Kaygusuz gibi tekke şairleri ve Âşık Ömer, Derdli, Karacaoğlan gibi saz şairleri hece veznine sadık kaldılar.

Türkçülük zuhur ettiği zaman, aruz vezniyle hece vezni yanyana duruyordu. Gûyâ birincisi havassın, ikincisi avamın terennüm âletleri idi. Türkçülük, lisandaki ikiliğe nihayet verirken, vezindeki bu ikiliğe de lâkayd kalamazdı. Hususiyle, terkipli lisan aruz vezninden, aruz vezni de terkipli lisandan ayrılmadığı için, bu iki Osmanlı müessesesi hakkında aynı hükmü vermek lâzımdı. Binaenaleyh, Türkçüler, terkipli lisanla beraber, aruz veznini de millî edebiyatımızdan kovmağa karar verdiler.

Sade lisan, aruz veznine pek uymuyordu. Halbuki, hece vezniyle sade lisan arasında samimî bir akrabalık vardı. Sarayın ihmaline rağmen halk sade Türkçe ile hece veznini, iki kıymetli tılsım gibi, sinesinde saklamıştı. Bu sebeple, Türkçüler bunları bulmakta güçlük çekmediler.

Bununla beraber hece vezni, bazı şairlerimizi yanlış yollara sevketti. Bunlardan bir kısmı Fransızların hece vezinlerini taklide kalkıştılar; meselâ Fransızların (alexandrine) dedikleri (6+6) vezninde şiirler yazdılar. Bu şiirler, halkın hoşuna gitmedi. Çünkü, halkımız hece vezninin ancak bazı şekillerinden zevk alıyorlardı. Millî vezinlerimiz, halk tarafından kullanılan bu mahdut ve muayyen vezinlere münhasırdır. Halk vezinleri arasında (6+6) şekli yoktur, bunun yerine (6+5) vezni vardır. Tecrübe ile anlaşıldı ki, Türk halkı bu sonki vezinden çok hoşlanıyor. Bu tecrübe aynı zamanda başka milletlerden vezin alınamayacağı kaidesini de meydana attı. Bu suretle, bizdeki hece vezni tarafdarlığı, başka lisanlara ait hece vezinlerini taklit demek olmadığı ve Türk halkına mahsus hece vezinlerini ihyadan ibaret bulunduğu taayyün etti.

Hece veznini yanlış yola götüren şairlerden bir kısmı da yeni vezinler icadına kalkıştılar. Bunların yoktan var ettiği vezinlerden birçoğunu da halk kabul etmedi. Bu suretle, anlaşıldı ki millî vezinler, halkın eskiden beri kullanmakta olduğu vezinlerle sonradan kabul edebildiği vezinlere münhasırdır. Halkın hoşlanmadığı vezinler, hece tarzında olsa bile, millî vezinlerden sayılamaz.

3

EDEBİYATIMIZIN TAHRİS VE TEHZİBİ

Türkçülüğe göre, edebiyatımız yükselebilmek için, iki sanat müzesinde terbiye görmek mecburiyetindedir.

Bu müzelerden birincisi Halk edebiyatı, ikincisi Garp edebiyatıdır. Türkçü şairler ve edibler, bir taraftan halkın bedialarını, diğer cihetten garbın şehkârlarını model ittihaz etmelidirler. Türk edebiyatı bu iki çıraklık devresini geçirmeden, ne millî, ne de mütekâmil bir mahiyet alamaz. Demek ki, edebiyatımız bir taraftan (halka doğru), diğer cihetten (garba doğru) gitmek ıztırarındadır.

Halk edebiyatı ne gibi şeylerdir? Evvelâ, masallar, fıkralar, efsaneler, menkıbeler, üstureler, saniyen darbımeseller, bilmeceler, sâlisen mâniler, koşmalar, destanlar, ilâhiler, rabian Dede Korkut Kitabı, Âşık Kerem, Şah İsmail, Köroğlu gibi hikâyelerle cengnâmeler, hâmisen Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlan, Derdli gibi tekke ve saz şâirleri, sâdisen Karagöz ve Nasreddin Hoca gibi canlı edebiyatlar.

Edebiyatımız bu modellerden ne kadar çok feyz alırsa o kadar çok "tahris" edilmiş olur.

Edebiyatımızın ikinci nevi modelleri de Homère'le Virgile'den başlayan bütün klasiklerdir. Yeni başlayan bir millî edebiyat için en güzel örnekler klasik edebiyatın bedialarıdır. Türk edebiyatı, klasiklerin bütün bediî rahîklerini massedip bitirmeden romantiklere ve daha sonki mekteplere yanaş-

mamalıdır. Çünkü genç milletler, mefkûreleri, kahramanlıkları îlâ eden bir edebiyata muhtaçtırlar. Klasik edebiyatlar, umumiyetle bu maksadı temin edecek mahiyettedir. Son zamanda, Fransa'da, gençliğe mefkûrelere doğru yeni bir hamle vermek için, yeni klasikler mektebinin teessüs etmesi de, klasik edebiyatın bu terbiyevî rolünü isbat eden canlı bir delildir.

Mamafih, biz garbın ibtida yalnız klasiklerine kıymet vermekle, (romatizm) in feyzinden de büsbütün mahrum kalmamalıyız. Çünkü romatizmin esası, halk edebiyatlarıdır. Avrupa'daki bütün romantizm hareketleri, halka doğru gitmek, halk masallarını ve destanlarını model ittihaz etmekle başlamıştır. Demek ki biz, edebiyatımızın tahris, tehzibini yaparken, (klasisizm) ve (romantizm) devirlerini beraber yaşamış olacağız. O halde, Garp edebiyatını ruhumuzla massa çalışırken Garp romantiklerinin halk edebiyatlarından nasıl istifâza ettiklerini da anlamağa çalışmalıyız. Edebiyatımızın garp muhallideleri müzesinde geçirdiği çıraklığa da (millî edebiyatımızın tehzibi) diyebiliriz.

Bu ifadelerden anlaşıldı ki millî edebiyatımız, (tahris), (tehzib) namları verilen iki terbiye devresinden geçtikten sonra, hem millî, hem de Avrupaî bir edebiyat haline girecektir.

Millî edebiyatımızın tesisi hususunda, Türk Ocaklarının da büyük bir rolü vardır. Türk Ocakları, sahnelerinde, Halk tiyatrosu olan (Karagöz) ile (Ortaoyunu)nu arasıra göstererek canlandırmalıdırlar. Masalcılara masal söyleterek, meddahlara taklitler yaptırarak, saz şairlerine destanlar, koş-

malar, mâniler okutarak millî edebiyatı canlı bir surette ammeye gösterebilirler. Dede Korkut, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Derdli, Karacaoğlan, Âşık Ömer, Gevherî gibi halk şairlerine ve Nasreddin Hoca, Karagöz, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi halk tiplerine hususî geceler tahsis ederek bunların hâtıralarını idâmeye çalışmalıdırlar. Halk edebiyatına ait kitaplarla şifahî an'aneleri toplayıp halk kütüphaneleri vücuda getirmek de Türk Ocaklarının vazifelerinden biridir.

4

MİLLÎ MUSİKİ

Avrupa musikisi girmeden evvel, memleketimizde iki musiki vardı: Bunlardan biri Farabî tarafından Bizans'tan alınan şark musikisi, diğeri eski Türk musikisinin devamı olan (halk melodileri) nden ibaretti.

Şark musikisi de, garp musikisi gibi eski Yunan musikisinden doğmuştu. Eski Yunanlılar, halk melodilerinde bulunan tam ve yarım sesleri kâfi görmeyerek, bunlara dörtte bir, sekizde bir, on altıda bir sesleri ilâve etmişler ve bu sonkilere (çeyrek sesler) namını vermişlerdi. Çeyrek sesler tabiî değildi; sun'îydi. Bundan dolayıdır ki hiç bir milletin halk melodilerinde çeyrek seslere tesadüf edilmez. Binaenaleyh, Yunan musikisi gayr-i tabiî seslere istinat eden bir sun'î musiki idi. Bundan başka, hayatta yeknesaklık olmadığı halde, Yunan

musikisinde aynı melodinin tekerrüründen ibaret olan üzücü bir yeknesaklık vardı.

Kurun-ı vusta Avrupa'sında teşekkül eden (opera) müessesesi, Yunan musikisindeki bu iki nakîseyi izale etti. Çeyrek sesler, operaya uymuyordu. Bundan başka, opera bestekârları ve oyuncuları halktan oldukları için çeyrek sesleri bir türlü anlayamıyorlardı. Bu sebeplerin tesiriyle, garbın operası, garp musikisinden çeyrek sesleri tardetti. Aynı zamanda, opera, duyguların, heyecanların, ihtirasların tevâlisinden ibaret bulunduğundan, (armoni) yi ilâve ederek, garp musikisinin doğmasına sebep oldu.

Şark musikisine gelince, bu tamamiyle eski halinde kaldı. Bir taraftan çeyrek sesleri muhafaza ediyordu, diğer cihetten armoniden hâlâ mahrum bulunuyordu. Farabî tarafından Arapçaya naklolunduktan sonra bu hasta musiki sarayların rağbetiyle Acemceye ve Osmanlıcaya da naklolunmuşlardı. Diğer taraftan Ortodoks ve Ermeni, Keldanî, Süryanî kiliseleriyle Yahudi hahamhanesi de bu musikiyi Bizans'tan almışlardı. Osmanlı memleketinde, bütün Osmanlı unsurlarını birleştiren yegâne müessese olduğu için, buna (Osmanlı ittihad-ı anâsır-ı musikisi) namını vermek de gerçekten çok münasipti.

Bugün, işte şu üç musikinin karşısındayız: Şark musikisi, garp musikisi,halk musikisi.

Acaba bunlardan hangisi, bizim için millîdir? Şark musikisinin hem hasta, hem de gayr-ı millî olduğunu gördük. Halk musikisi harsımızın, garp

musikisi de yeni medeniyetimizin musikileri olduğu için, her ikisi de bize yabancı değildir. O halde, millî musikimiz, memleketimizdeki halk musikisiyle garp musikisinin imtizacından doğacaktır. Halk musikimiz, bize birçok melodiler vermiştir. Bunları toplar ve garp musikisi usulünce (armonize) edersek hem millî, hem de Avrupaî bir musikiye mâlik oluruz. Bu vazifeyi ifa edecek olanlar arasında Türk Ocaklarının musiki heyetleri de dahildir. İşte Türkçülüğün musiki sahasındaki proğramı esas itibariyle bundan ibaret olup, bundan ötesi millî musikarlarımıza aittir.

5

SAİR SANATLARIMIZ

Sair sanatlarımız tamamiyle halk tarafından vücuda getirildikleri için, tamamiyle millîdirler. Raks, mimarî, nakkaşlık, ressamlık, hüsn-i hat, marangozluk, demircilik, çiftçilik, boyacılık, çulhalık, halıcılık, kilimcilik vesaire gibi. Osmanlı havassı bedene taalluk eden, yahut el vasıtasıyle yapılan bu işleri âmiyane telâkki ettiği için, avama bırakmıştır. Binaenaleyh Türkçülük bu sanatların hepsini benimsemiştir. Fakat, maatteessüf, bu sanatlar, Tanzimat devrinden itibaren, millî iktisada ehemmiyet verilmeyerek, (Adam Smith) in "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçirsinler" düsturuna ittibâ edilmesi yüzünden hep münderis oldular. Türkçülüğün vazifesi, şimdi bunları yeniden ihyaya çalışmaktır. Bir taraftan Avrupa medeniyetiyle beraber Avru-

pa tekniklerini de almalıyız. Fakat, diğer cihetten millî bediîyatımızın hazineleri olan bu güzel sanatlarımızı da elimizden büsbütün kaçırmamağa çalışmalıyız. Bunu yapabilmek için ibtida, bu sanatların mahsullerini millî müzelerde toplayıp teşhir etmek, sonra da bunlara dair reçeteleri, imal tarzlarını bulup öğrenerek kitaplarla mecmualarla neşretmek lâzımdır. En sonra da, bu sanatları yeniden ihya edecek millî sanatkârları yetiştirmek iktiza eder.

Meselâ, umumiyetle kök boyalarından mürekkep olan millî boyacılığımız büsbütün sönmek üzeredir. Şimdi Anadolu'da yapılmakta bulunan halılarla kilimler ya âdi, gayr-i sâbit Avrupa boyalarıyle yahut Almanların sâbit, fakat madenî olan boyalarıyle boyanmaktadır. Gayr-i sâbit boyalar az zamanda bozuldukları ve Alman boyaları da parlaklığıyle millî zevkimize uygun gelmedikleri için, her ikisi de millî sanatımız için muzırdırlar. Mensucatta gayr-i millî ellerle tersim olunan yeni nakışlar da millî zevkimize uymuyor. O halde, memleketimizdeki sanatkârları bu gibi inhiraflara nihayet vererek, millî sanatımıza rücu etmeğe davet eylemeliyiz. Bu hususta da Türk Ocakları gayet ehemmiyetli bir rol oynayabilirler.

6

MİLLÎ ZEVK VE TEHZİB OLUNMUŞ ZEVK

Her millette güzellik telâkkisi başkadır. Bir milletin güzel gördüğü şeyleri, diğer millet çirkin görür. Bu surette (zevk) in (millî) olması lâzım gelir. Filhakika, her milletin, millî bir zevki var-

dır. Eğer, bir millet, millî zevkinden uzak düşmüşse, sanat sahasında yaptığı şeyler, hep âdi taklitlerden ibaret kalır. Osmanlı şairleriyle münşîleri buna misaldir. Çünkü onlar, millî zevki tamamiyle kaybetmişlerdi. Yazdıkları şeyler ya Acem taklitlerinden veyahut Fransız taklitlerinden ibaretti. O halde bediîyatta yükselmek isteyen bir millet, evvel emirde millî zevkini bulmağa çalışmalıdır.

Millî zevki bulmak için halka doğru gitmek, halk sanatlarından uzun uzadıya bediî bir terbiye almak lâzım olduğunu anladık. Fakat, hakiki sanatkâr olabilmek için bu bediî terbiyeyi almış olmak kâfi değildir. Hakiki sanatkâr olabilmek için, güzel sanatların beynelmilel ustaları olan sanat dâhilerinden zevk dersi, zevk terbiyesi almak da lâzımdır. Beynelmilel dâhilerden alınan bu feyizli terbiyeye de (tehzib) namı verilir.

Görülüyor ki hakiki bir sanata mâlik olabilmemiz için, sanatımızın evvelâ tahrisi, saniyen tehzibi lâzım geliyor. Bu düsturu canlı bir misal ile tavzih edelim: "İtalya'nın Rönesans devrindeki sanatkârları, bilhassa ressamlarla heykeltraşlar, eski Yunan - Latin sanatkârlarının dâhiyane eserlerine hayran olmuşlardı. Zira, bu eserler, Venüs'lerin, Minerva'ların, Apollon'ların bu heykelleri tekniğindeki kemalin son derecesine ulaşmıştı.

Rönesans sanatkârları bu tekniği büyük emeklerle öğrendiler, tehzib usulleriyle kendilerine mal ettiler. Fakat, eski Yunan - Latin eserlerini aynıyle taklide yeltenmediler. Çünkü, halk artık o esatirî şahsiyetlere hiç bir kıymet vermiyordu. Rönesans devrinin halkına göre kadınlar arasında dünya gü-

zeli ancak Hazret-i Meryem olabilirdi. Erkekler arasında da dünya güzeli ancak Hazret-i İsa idi. Hakiki sanatın vazifesi ise, başka milletlerin yahut başka devirlerin bediî mefkûrelerini tersim etmek değildir. Hakiki sanat, arasında bulunduğu milletin ve içinde yaşadığı devrin bediî mefkûrelerini tasvire çalışmaktır. İşte (Michel Ange), (Rafaël) gibi Rönesans sanatkârları bu noktaları düşünerek doğru yolu buldular: Hazret-i Meryem'e Venüs'ün teknik güzelliğini verdiler. Hazret-i İsa'ya da Apollon'un cismanî güzeliğini iâre ettiler. Diğer azizlere de bu esatirî güzelliklerden bahş ettiler. Bu iki unsurun: Beynelmilel tehzible millî harsın birleşmesinden yüksek bir sanat vücuda geldi. İşte güzel sanatlar tarihinde (Rönesans sanatı) namı verilen budur.

Katolik kilisesi bu heykellerle resimleri kabul ederek ibadethanelerine bir müze şekli verdi. Halbuki Bizans'ın ve umum şarkın Ortodoks kiliseleri, mukaddes tasvirlerini, Yunan - Latin modellerine benzetmeğe çalışmadılar; Sâmîlerden aldıkları kaba örneklere müşabih bir surette tersime devam ettiler. Bu sebeple, Ortodoks milletlerin sanatı tehzibden mahrum kaldı.

Rönesans'tan sonra, Avrupa'da her millet, bediî hayatın inkişafı anında hep böyle hareket etti. Shakespeare, Rousseau, Goethe gibi romantik dâhiler, hem halk terbiyesini almışlar, hem de eski Yunan - Latin tekniklerini temsil etmişlerdi. Bu sayede, her biri kendi milleti için, hem millî, hem de mütekâmil bir edebiyat vücuda getirdi. İşte, Türkçülüğün bediî programı da bu usullerin tatbikinden ibarettir.

ÜÇÜNCÜ MEBHAS

AHLÂKÎ TÜRKÇÜLÜK

1

TÜRKLERDE AHLÂK

Büyük milletlerden her biri medeniyetin hususî bir sahasında birinciliği ihraz etmiştir. Eski Yunanlılar bediîyatta, Romalılar hukukta, Beni İsrail ile Araplar dinde, Fransızlar edebiyatta, Anglo - Saksonlar iktisatta, Almanlar musiki ile mâbade't - tabiiyede, Türkler de ahlâkta birinciliği kazanmışlardır.

Türk tarihi baştan başa, ahlâkî faziletlerin meşheridir. Türklerin mağlûp milletlere ve onların millî ve dinî mevcudiyetlerine dinî ve içtimaî muhtariyetler vermesi her türlü takdirin fevkindedir. Fakat bu iyiliğe karşı, mağlûp milletler âlicenap Türklerden mazhar oldukları bu müsaadeleri, Türklerin aleyhine çevirerek, kapitülasyon namı verilen zincirlerle Türkleri bağlamağa ve boğmağa çalıştılar. Bu iki türlü hareket, iki tarafın da ahlâkiyetini göstérdiği için son derece karakteristiktir.

Bu mebhasde, Türklerin muhtelif ahlâk dairelerine taallûk eden ahlâkî mefkûrelerini göstereceğiz. Bu ahlâk daireleri şunlardır:

1) Vatanî ahlâk, 2) Meslekî ahlâk, 3) Aile ahlâkı (cinsî ahlâk). 4) Medenî ahlâk (şahsî ahlâk), 5) Beynelmilel ahlâk.

2

VATANÎ AHLÂK

Eski Türklerde vatanî ahlâk çok kuvvetliydi. Hiç bir Türk kendi (il) i, yani milleti için, hayatını ve en sevgili şeylerini feda etmekten çekinmezdi. Çünkü (il) Gök Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesiydi. Gök Tanrı, Türklerce gayet mübarek olan aşk gecesinde bir (Altın ışık) olarak yeryüzüne inmiş, bir bâkireyi yahut bir ağacı gebe kılarak bu (kutlu il) in üremesine sebep olmuştu. (İl)in oturduğu memlekete (yurt) yahut (ülke) denilirdi. Türk nereye gitse (yurd-ı aslî)yi unutmazdı, çünkü, atalarının mezarı oradaydı. Çocukluk çağı, baba ocağı, ana kucağı hep orada bulunurdu.

Türkün vatanperverliğine misal olarak Hun devletinin müessisi olan Mete'yi zikredebiliriz. Tatarlar hükümdarı harb ilânına bir vesile olmak üzere, ibtida, onun çok sevdiği bir atı istedi. Bu at, saatte bin fersah uzaklığında yol alıyordu.

Mete, vatandaşlarını harbin musibetlerine maruz bırakmamak için, bu atı Tatar hakanına gönderdi. Tatar hakanı harbe bahane arıyordu. Bu sefer de Mete'nin en sevdiği zevcesini istedi. Bütün beyler, Kurultayda harb ilânını istedikleri halde, Mete: "Ben vatanımı kendi aşkım uğruna çiğnetmem" diyerek, sevgilisini düşmana vermek gibi büyük bir fedakârlığı kabul etti. Bunun üzerine, Tatar hakanı, Hun ülkesinden hiç bir mahsulü olmayan, ziraatsiz, ormansız, madensiz, ahalisiz bir arazi parçasını istedi. Kurultay bu faydasız toprağın

verilmesinde hiç bir beis olmadığını söylemişken, Mete "Vatan bizim malımız değildir, mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır. Vatandan - velev ki bir karış kadar olsun - yer vermeğe hiç kimsenin selâhiyeti yoktur. Binaenaleyh, harb edeceğiz. İşte, ben atımı düşmana doğru sürüyorum. Arkamdan gelmeyen idam olunacaktır" diyerek Tatarların üzerine yürüdü. Eski Türklerin nazarında, vatanın ne kadar muazzez olduğunu, bu tarihî vak'adan istidlâl edebiliriz.

Eski Türklere göre vatan, (töre) den, yani (millî hars) tan ibaretti. Mahmud-ı Kaşgârî lugatinde zikrolunan (ülkeden geçilir töreden geçilmez) darbımeseli, millî harsa verilen kıymetin derecesini gösterir.

Eski Türklerde, hükümranlık (il)e aitti. Küçük illerde, bütün (il), bir millet meclisi hükmündeydi. Halkın mukadderatını bu meclis idare ederdi. Büyük illerde, boy beylerinden mürekkep olan (şölen) adlı meclis, ile ait işlere karar verirdi. Hakanlıklarda, ilhanlıklarda ise, millet meclisi mahiyetinde olmak üzere (kurultay) vardı. Bu meclislerin müşaveresine (kinkeş) denilirdi. (İl mi yaman, bey mi yaman?) darbımeseli hükümranlığın hakanda olmadığını gösterir. Çünkü, hakanı intihap eden ve hal edebilen Kurultaydı. Harb ve sulh ilânı gibi ehemmiyetli işler Kurultayın kararıyle olurdu. (Tozda, dumanda ferman okunmaz) darbımeseli buhran anlarında vaziyete halkın hâkim olduğunu gösterir. Eski Türklerde (müsavat) da, çok kuvvetli bir surette teessüs etmişti. Harezm'deki Teke Türkmen-

lerinde ne esir, ne hizmetçi mevcut değildi. Herkes üstüne ait işleri kendisi görür. Her il, biri birine müsavi fertlerden mürekkeptir. Eski Türklerde bir il diğer illeri tâbiyeti altına aldığı zaman, onların siyasî teşkilâtını bozamazdı. (Tâbi il)in eski reisi, (yabgu) yani (melik) namıyle eski mevkiini muhafaza ederdi. Hakan bunun nezdinde (şad) yahut (şâne-şahna) namıyle bir komiser bulundururdu. Bir hakan da sair hakanlıkları fethettiği zaman, eski hakanları yerlerinde ibka ederdi. Yalnız kendisi (ilhan) namıyle bunların reisi mevkiine geçerdi.

Zaten (il) kelimesinin asıl mânası (sulh) demektir. (Elçi), sulhçu mânasınadır.

(İl)in timsali olan (Gök Tanrı) sulh ilâhıdır. İlhan sulh dininin bir nâşiri mevkiindedir. Türk ilhanları bütün Türk illerini sulha davet ediyordu, bütün hakanlara (oğlum) diye hitap ediyordu. Türklerin bütün harbleri, daimî ve geniş bir sulh dairesi tesis maksadıyledir. Bütün ilhanlık devirlerinde, Mançurya'dan Macaristan'a kadar bütün Turan kıt'ası gayet mesut bir sulh ve âsâyiş hayatı yaşamıştır. Türk ilhanları, emperyalist de değildiler. Çünkü yalnız Türk illerini birleştirmekle iktifa ediyorlar, başka milletlerin ülkelerini fethe çalışmıyorlardı.

Hunların ilk ilhanı Mete'nin, iki defa Çin devleti eline geçtiği halde, imparatorluğu kabulden imtina etmesi bu iddiamıza bir delildir. Sulh ahlâkını Atilla'da bile görürüz. Atilla'ya en muzaffer bulunduğu muharebeler esnasında, her ne vakit sulh teklif edilmişse derhal teklifi kabul etmiştir.

Dünyanın en demokrat kavmi eski Türkler olduğu gibi, en feminist nesli de yine eski Türklerdir. Zaten feminizm, demokrasinin yani müsavatın kadınlara ait bir tecellisinden ibarettir. Eski Türklerin bu faziletini Aile Ahlâkı faslında göreceğiz.

Orhon Kitabesi'nde Türk hakanı şöyle diyor: "Türk Tanrısı Türk milleti yok olmasın diye atalarımı gönderdi ve beni gönderdi. Ben hakan olunca, gündüz oturmadım, gece uyumadım. Türk milleti açtı doyurdum, çıplaktı giydirdim, fakirdi zengin ettim".

Türk milleti de hakanını kaybettiği zamanlar "devletli bir millettim. Devletim ve şevketim hani? Hakanlı bir millettim hakanım hani? Hangi hakana işimi, gücümü vereyim?" diye sızlanırdı. Milletle hakan arasındaki münasebetin ne kadar samimi olduğu bu nakillerden anlaşılabilir. İşte eski Türklerde vatanî ahlâk bu derecede yüksekti.

Türklerin bundan sonra da en ziyade kıymet verecekleri ahlâk, vatanî ahlâk olmalıdır. Çünkü, içtimaî zümreler arasında tam ve müstakil bir hayata mâlik olan ve bir içtimaî uzviyet mahiyetini ibraz eden ancak (millet) yahut (vatan) namları verilen zümredir. Aileler bu içtimaî uzviyetin hücreleri, meslekî zümreler ise uzuvlarıdır. Milletten daha geniş olan (ümmet) ve (beynelmileliyet) gibi zümrelere gelince, bunlar cemiyet mahiyetinde değil, cemiyetlerden mürekkep birer câmialar mahiyetindedirler. Bu zümrelerden her biri yalnız bir hususta müşterek iken, bir millet her hususta fertleri arasında iştirak bulunan bir zümre demektir. O

halde, millet mefkûresi, sair zümrelere ait mefkûrelerden, meselâ aile mefkûresinden, meslek mefkûresinden, ümmet mefkûresinden, medeniyet ve beynelmileliyet mefkûrelerinden daha yüksektir. Bu sebeple, vatanî ahlâkın da, sair ahlâklara kaim olması lâzım gelir.

Bilhassa, bizim gibi siyasî düşmanları çok bulunan milletler için, en büyük istinatgâh, vatanî ahlâk olabilir. Vatanî ahlâkımız kuvvetli bulunmazsa ne istiklâlimizi, ne hürriyetimizi, ne de vatanımızın tamamiyetini muhafaza edemeyiz. O halde Türkçülük her şeyden ziyade (millet) ve (vatan) mefkûrelerine kıymet vermelidir.

3

MESLEKÎ AHLÂK

Vatanî ahlâktan sonra, meslekî ahlâk gelir. Eski Türkler mesleğe (yol) derlerdi ve yolda büyüğü, soyda büyükten ileri sayarlardı. Bektaşîlerin (Belden gelen seyyid değil, ilden gelen seyyiddir) demeleri de, (yol)un (soy)dan akdem olduğunu gösterir. Eski bir darbımesel (yoldaşların babanın obasına akın ederlerse sen de beraber akın et) diyor ki bu da yoldaşların soydaşlardan daha ilerde olduğunu gösterir. Eski Türklerde idare eden sınıf (torunlar, kamlar, buyruklar, bitikçiler) namıyle dört yola ayrılmıştı. Sonraları, Osmanlı devrinde bunlardan (mülkiye, ilmiye, seyfiye, kalemiye) namları verilen dört tarîk vücuda geldi. İktisadî meslekler de bunlardan ayrı olarak mevcuttu. Anadolu Selçukîlerinin son zamanlarında (Ahîler) tari-

kati, meslekî teşkilâtları (Fütüvvet) şiarına istinat eden zaviyeler halinde teşkil etti. Fütüvvetin lugavî mânası (babayiğitlik) tir. Istılahî mânası (dünyada ve ahirette halkı nefsine tercih ve takdim eylemek) dir. Osmanlı devrindeki (esnaf loncaları ve kethüdalıkları) bu eski Ahîler teşkilâtının devamından ibarettir.

Eski devirde bu nevi esnaf teşkilâtı nahiyevî bir mahiyeti hâizdi. Yani her şehrin esnaf loncaları kendisine mahsustu. Nahiyevî iktisat devrinde, bu esnaf loncaları faydalı bir role mâliktiler. Fakat nahiye iktisadı yerine, millet iktisadı kaim olunca, bu loncalar muzır bir mahiyet iktisap ettiler. Çünkü, nahiye iktisadı devrinde nahiyevî loncalar normaldi. Millî iktisat devrinde ise ancak millî loncalar faydalı olabilirlerdi. İşte, bu sebepten dolayıdır ki bugün eski esnaf loncalarını idameye çalışmak doğru değildir. Onları yıkarak, yerlerine merkezleri devlet merkezinde olmak üzere millî loncalar yapıp ikame etmelidir.

Meselâ, debbağ esnafını alalım: Her şehirde bir debbağ loncası teşkil etmeli. Fakat, başına bir şeyh yahut kethüda değil, bir kâtib-i umumî geçirmeli. Her şehirde bütün loncaların murahhaslarından mürekkep bir heyet-i merkeziye yaparak buna (İş Borsası) adını vermeli. Bunun vazifesi o şehirdeki bütün loncaların müşterek olan işlerini görmek ve şehrin iktisadî hayatını tanzim etmektir.

Yine debbağ loncasına gelelim. Her şehirde bir debbağ loncası teşekkül ettikten sonra bunlar aralarında federasyon yaparak devlet merkezinde bir (Debbağ Federasyonu Merkez-i Umumîsi) vücuda

getirirler. Aynı zamanda, devlet merkezinde, bunun gibi sair loncaların federasyonlarının merkez-i umumîleri de vücuda gelir. Devlet merkezinde bu merkez-i umumîlerin intihap ettikleri murahhaslar içtima ederek, bir Loncalar Federasyonu vücuda getirirler ve bu federasyonun meclis-i umumî azalarını intihap ederler. Bu zihnî meslekler müntesipleri de, birer meslekî federasyon haline girerek bu konfederasyona iltihak ederler. O zaman bütün meslekî zümreler, muntazam bir ordu halinde birleşmiş olurlar.

Bu teşkilâtın vücuda gelmesi meslekî ahlâka bir müeyyide temin eder. Çünkü bizde henüz meslekî zümrelere mahsus bulunan meslekî ahlâkların hiç bir müeyyidesi yoktur. Her fert hayatını bir tabibe, hukukunu bir avukata, servetini bir kâtib-i adle, çocuğunu bir muallime, diyanetini istifta ettiği bir müftüye tefviz ediyor. Bu tefvize mukabil onları vazifeperverliğe icbar için elinde hiç bir teyid kuvveti yoktur. Mamafih, herhangi bir fert hayatını, hukukunu, servetini, evlâdını, esrarını tevdi ettiği bu adamları hiç bir suretle kontrol edemezse de, meslekî zümreler kendi meslekdaşlarını kontrol edebilirler. İşte böyle bir kontrol içindir ki, her meslek, kendi meslekdaşları için bir (vazife-nâme) tanzim eder ve bir (haysiyet divanı) tesis eder. Vazife-nâme, meslekî ahlâkın kaidelerini gösterir. Haysiyet divanı da meslekî ahlâkın bu kaidelerine riayet etmeyen meslekdaşlar hakkında tenbih, tevbih, muvakkaten veya müebbeden sanatını icradan men cezalarından birini hükmeder. İşte meslekî heyetlerin bu nevi kontrolü, umum vatandaşla-

rın mütehassıslar tarafından uğrayabilecekleri zararlara mâni olur.

Meslekî teşkilâtın bir faydası da aynı hırfete mensup bulunan yoldaşlar arasında teavün sandıkları vücuda getirmek, loncaya mensup ihtiyarları, sakatları, hastaları, yetimleri ve dulları bu sandıktaki paralarla iâşe etmektir. Çocukların terbiyesi ve gençlerin teknikçe yükseltilmesi de bu teavün vazifelerinden maduddur. Bundan başka, meslekî federasyonlar, kendi hırfetlerinin terakkisi için de para sarf ederler ve çalışırlar. Meselâ, sanayi memleketlerinden mütehassıs celbi, sanayi memleketlerine talebe i'zâmı, müşterek makineler vesair levazım getirmek ve istihsal yahut istihlâk kooperatifleri teşkil etmek gibi işler, her hırfetin iktisaden yükselmesini temin edecek teşebbüslerdendir.

(Millî Tesanüdü Kuvvetlendirmek) faslında meslekî ahlâkın husule getireceği tesanüt hakkında tafsilât mevcut olduğundan, burada, bu kadarla iktifa edildi.

4

AİLE AHLÂKI

Eski Türklerde ailenin dört derecesi vardı: Boy, sop, törkün, bark.

1) Boy - Eski Oğuzlarda aile adı (boy) ismiydi. Fakat, Avrupa'daki aile adlarının aksine olarak, küçük addan evvel gelirdi. "Salur Kazan, Bügdüz

Emen, Kayan Selcik" isimlerinde birinci kelimeler boy adı olup ikinci kelimeler küçük addır.

Bu isimleri Korkut Ata kitabında görüyoruz. Mahmud-ı Kaşgârî de Divan-ı Lugat'inde diyor ki bir adamın kim olduğu anlaşılmak istenildiği zaman "hangi boydansın?" diye sorulur. Mamafih, boy adının küçük addan sonra geldiği de vâkidir. Yunus Emre'deki Emre kelimesi, Oğuz ilinin (İmre) boyundan başka bir şey değildir.

Oğuzlarda her boyun kendisine mahsus bir (damga) sı, bir (ongun)u, bir (söyük) ü vardır (Türk Töresi'ne müracaat). Oğuzlarda her boy sürüleriyle hazinelerini kendi damgalarıyle nişanlarlardı. Yakutlarda (boy) a (sip) adı verilir. Bu kelime Anadolu Türkçesinde (sop) şeklini almıştır. Yakutlarda (sip) in fertleri arasında iktisadî bir müşareket mevcuttur. Bir adam, mensup bulunduğu sipin içinde, istediği evde saatlerce oturup uyuyabilir. Demek ki bir ferdin kendi boyu dahilinde her evde tasarruf selâhiyeti vardır. Arazinin mülkiyeti (sip) e aittir. Küçük aileler, bu müşterek araziyi zuğlara taksim ederek, ayrı ayrı ekebilirler. Fakat mülkiyeti daima müşterektir. Ve icabında yeni taksimlere tâbidir. Cengiz yasasına göre kırkar hanelik her zümrede senevî dört izdivaç vuku bulması lâzımdır. Delikanlılar fakir ise, bu zümreler nakden yardım ederek onların evlenmesini kolaylaştırırdı. Her kırk hanede dört izdivaç vukua gelmezse rüesa mesul olurdu. Bu zümreler boylardı. Türklerde iki türlü akrabalık ıstılahları vardı: Biri boya, yani seciyeye mahsustu: Her fert boy dahilinde kendisinden büyük olan bütün erkeklere

(ici), kendisinden büyük olan kadınlara (aba) unvanlarını verirdi. Kendisinden daha küçük olan erkeklere (ini), kendisinden daha küçük olan kızlara (sinkil) adlarını verirdi. Kendisiyle yaşıt olan erkeklere de (atı) ismini verirdi.

Bu kelimeler de sonraları birtakım tahavvüllere uğradı. Oğuzlar (ici) yerine (ağa) kelimesini, (aba) kelimesi yerine de (abla) kelimesini ikame ettiler. (Atı) kelimesi de (ata) şeklini alarak başka mânalara delâlet etti. Boyun hem (ana boyu), hem de (baba boyu) şekilleri vardı.

2) Soy - Soy Latinlerin (cogna), Almanların (zippe), Fransızların (parentèle) adlarını verdikleri zümredir. İleride göreceğimiz (törkün) zümresinin haricinde kalan amcazade, dayızade, teyzezade, halazade gibi cânibî akrabanın mecmuudur. Soyda, hem ana cihetinden, hem de baba cihetinden akraba olanlar dahildir. Birincilere (ana soyu), ikincilere (baba soyu) denilir.

Eski Türklerde ana soyuyle baba soyu kıymetçe birbirine müsaviydi. Ana soyuyla baba soyunun müsavatını bazı müesseselerde bâriz bir surette görüyoruz:

Eski Türklerde asalet yalnız baba cihetinden muteber değildi. Ana cihetinden de asalet aranırdı. Bir adamın tam asil olması için, hem baba cihetinden, hem de ana cihetinden asil olması lâzımdı. Bugün bile, Harezm'deki Türkmenlerde bir kız hem babası, hem de anası Türkmen olmayan bir erkeğe varamaz. Çünkü bir adamın yalnız babasının Türkmen olması, asil olması için kâfi değildir. Tama-

miyle asil olması için, mutlaka anası da Türkmen olmalı.

Sülâlelerin teşekkülünden sonra da, bu iki türlü asalet devam etti. Bu devirde, baba tarafından prens olanlara (tekin), ana tarafından prens olanlara (inal) unvanları verilirdi.

Bir şehzadenin hakan olabilmesi için onun hem tekin, hem de inal olması; yani hem baba, hem de ana cihetinden sülâleye mensup bulunması lâzımdı. İran'ın Kaçar sülâlesinde bu kaide hâlâ câridir.

Eski Türklerde sülâle içinde (soyda büyük) olan şehzade hükümdar olurdu. Osmanlı hanedanında da kaide böyle idi. Halbuki gerek Avrupa'da, gerek Mısır'da, evde büyük olan şehzade hükümdar olur. Boy devri geçtikten sonra soy isimleri aile ismi olmağa başladı: Çapanoğulları, Kozanoğulları gibi.

3) Törkün - Mahmud-ı Kaşgârî'ye göre bir hanede oturan asıl aileye, eski Türkler (törkün) derlermiş. Törküne ait karabet ıstılahları boy ismindeki karabet ıstılahlarının aksine olarak ferdî karabeti gösterirler:

Akan : baba
Öke : ana
Er : zevc
Konçuy : Karı
Uru oğul : erkek evlât
Kız oğul : Kız evlât

Durkheim'ın yaptığı aile tasnifine göre, bu zümreye (pederî aile) diyebiliriz. Pederî aile, pederşahî

aileden çok farklıdır. Pederî ailede, babanın zevcesi ve çocukları üzerinde yalnız demokratik bir velâyeti vardır ki buna (pederâne velâyet) ve (zevcî velâyet) adları verilir. Pederşahî ailede ise aile reisinin gerek evlâdları, gerek zevcesi üzerinde (sulta)sı, yani (sultanlık hakkı) vardır. Evlâdlarıyle beraber zevcesi ve aileye dahil sair fertler aile reisinin âdi malları ve mülkleri mahiyetinde idi. Bunları isterse satar, isterse öldürürdü; isterse hibe ederdi.

(Törkün) Türklerce baba ocağı dediğimiz şeydir. Aile mabudu bu ocakta yattığı için ocağın ateşi hiç sönmemek icap ederdi. Bundan dolayıdır ki, büyük ve ortanca kardeşler, evlenerek törkünü terkettikten sonra, törkünde ocak bekçisi olarak küçük kardeş kalırdı. Muayyen zamanlarda baba ocağında toplanılarak ecdada hürmet âyinleri yapılırdı. Türkler, yurt gibi ocağı da unutmazlardı. Yurttan ve ocaktan uzaklaşılmakla beraber, (yurt ocağı) muhabbeti onlarda kuvvetli bir rabıta hükmünde idi.

4) Bark - Eski Türklerde, bir delikanlı evlenecek yaşa gelince, bir kahramanlık imtihanı geçirerek, il meclisinden yeni bir ad alırdı. Bu suretle (ildaş) mahiyetini, (erkek-ermiş) kıymetini iktisap ederek vatandaş hukukuna mâlik olurdu. Binaenaleyh babasının velâyet-i hassasından çıkarak, hakanın velâyet-i ammesi altına girerdi. Bu delikanlı, ailesinin emvâlinden hissesini almak için, babasının ölmesini beklemezdi. Evleneceği sırada, aile emvâlinden mirasını peşinen alırdı. Alacağı kız da (yu-

muş) namıyle bir cihaz getirirdi. Bu cihaz evinin ve akrabasının verdiği hediyelerden mürekkepti.

Gelinle güvey mallarını birleştirerek, müşterek bir ev sahibi olurlardı. Bunlar ne erkeğin baba ocağında, ne de kızın törkünü nezdinde oturmazlar, yeni bir ev kurarlardı. Bundan dolayıdır ki Türklerde, her izdivaçtan yeni bir ev doğardı. İzdivaca (evlenmek) ve (ev bark sahibi olmak) denilmesi de bundan dolayıdır. Tekelerde, gelinle güveyin çadırı yeni yapıldığı için beyazdır. Bu sebeple ona (ak ev) denilir. Sair çadırlarsa zamanla esmerleşmişlerdir. Eski Türklerde, ev, Araplarda olduğu gibi yalnız zevcin değildi, zevc ile zevcenin müşterek malıydı. Bu sebeple evin erkeğine (ev ağası) denildiği gibi, evin hanımına da (ev kadını) unvanı verilirdi.

Törkünün perisi ocakta barındığı gibi, ak evin perisi de barkta yaşardı. Evin perileri, biri kocaya, diğeri karısına ait olmak üzere iki tane idi. Birinciye (öd ata), ikinciye (öd ana) derlerdi. Gelin her sabah bir parça tereyağını ocağa atar ve (öd ana, öd ata!) diye dua ederdi.

Otağın sağında güvey, solunda gelin otururdu. Sağda kısrak memeli, solda inek memeli olmak üzere iki sanem vardı. Sağdakine (ev sahibinin kardeşi), soldakine (ev sahibesinin kardeşi) denilirdi. Bunlar koca ile karısının totemleri idi.

Eski Türklerde (eşik) de mukaddesti. Yabancı bir adam eşiğe basarsa çarpılırdı. Evlerin taarruzdan masuniyeti kaidesi, eşiklerin bu kudsiyetinde dinî bir müeyyide bulmuştu.

5) Türk feminizmi - Eski Türkler, hem demokrat, hem de feminist idiler. Zaten, demokrat olan cemiyetler, umumiyetle feminist olurlar. Türklerin feminist olmasına başka bir sebep de, eski Türklerce Şamanizmin kadındaki kudsî kuvvete istinat etmesi idi. Türk şamanları, sihir kuvvetiyle hârikalar gösterebilmek için, kendilerini kadınlara benzetmeye mecbur idiler. Kadın elbisesi giyerler, saçlarını uzatırlar, seslerini inceltirler, bıyık ve sakallarını traş ederler, hattâ gebe kalırlar, çocuk doğururlardı. Buna mukabil, (Toyonizm) dini de erkeğin kudsî kuvvetinde, (kutunda) tecelli ederdi. (Toyonizm) ile (Şamanizm)in kıymetçe müsavi olması, hukukça erkek ve kadının müsavi tanılmasına sebep olmuştu. Hattâ, her işin gerek Toyonizme ve gerek Şamanizme istinat etmesi lâzım geldiğinden, her işe ait içtimada kadınla erkeğin beraber bulunması şarttı. Meselâ, velâyet-i amme, hakan ile hatunun her ikisinde müştereken tecelli ettiği için bir emirnâme yazıldığı zaman (hakan emrediyor ki) ibaresiyle başlarsa muta olmazdı. Muta olması için, behemehal (hakan ve hatun emrediyor ki) sözüyle başlaması lâzımdı. Hakan tek başına, bir elçiyi huzuruna kabul edemezdi. Elçiler ancak sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Şölenlerde, kinkeşlerde, kurultaylarda, ibadetlerde ve âyinlerde, harb ve sulh meclislerinde, hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu. Kadınlar, tesettüre ait hiç bir kayıt ile mukayyed değildiler. Hakanın hükûmette şeriki olan hatuna (Türkân) unvanı verilirdi. Hatun, hakan sülâlesine mensup umum prenseslerin

müşterek unvanıydı. Türkânın da, behemehal hatunlardan olması lâzım geldiğinden, ona da sadece (hatun) denilebilirdi.

Eski Türklerde (zevce) yalnız bir tane olabilirdi. Emperyalizm devirlerinde hakanların ve beylerin bu hakiki zevceden maada, (kuma) namıyle başka illere mensup odalıkları da bulunabilirdi. Fakat, bu kumalar, hakiki zevce mahiyetinde değildiler. Türk töresi, bunları resmen zevce tanımazdı. Bunlar âdeta bir nevi hile-i şer'iye ile ailenin içine girmişlerdi. Kumaların çocukları öz annelerine (anne!) diye hitap edemezler, (teyze!) diye çağırırlardı. (Anne!) hitabını münhasıran babalarının hakiki zevcesine tevcih edebilirdi. Aynı zamanda, kumaların çocukları mirasa da nail olamazlardı. Kumaların oğulları - babaları hakan bulunsa bile - asla hakan olamazlardı. Kumaların, hatunlardan farkı şudur ki, kumalar, hakanın kendi ilinden değildiler. Hatun ise hakanın kendi ilinden idi. Kuma, Çin prenseslerinden ise, (Konçuy) namını alırdı. Konçuy, sair kumalara takaddüm ederdi, fakat Konçuyların fevkinde de hatun vardı. Moğol devrinde, hatunlar da teaddüd etmeğe başladı. Fakat, bunlardan yalnız bir tanesi (Türkân) yani (melike) payesinde bulunurdu.

Eski Türklerde, kadınlar umumen (amazon) idiler. Cündîlik, silâhşörlük, kahramanlık Türk erkekleri kadar Türk kadınlarında da vardı. Kadınlar, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilirlerdi.

Alelâde ailelerde de, ev müştereken, karı ile kocanın ikisine aitti. Çocuklar üzerindeki velâyet-i

hassa, baba kadar anaya da aitti. Erkek daima karısına hürmet eder, onu arabaya bindirerek kendisi arabanın arkasında, yaya yürürdü. Şövalyelik, eski Türklerde umumî bir seciye idi. Feminizm de, Türklerin en esaslı şiarı idi. Kadınlar, emvâle tasarruf ettikleri gibi, dirliklere, zeametlere, haslara, mâlikânelere de mâlik olabilirlerdi. Eski kavimler arasında, hiç bir kavim Türkler kadar, kadın rahtına (raht = sexe) hukuk vermemişler ve hürmet göstermemişlerdir. Ana soyuyla baba soyunun müsavatı (soy) faslında zikredildiğinden burada tekrarına lüzum yoktur.

5

RAHTÎ AHLÂK

Eski Türklerde rahtî ahlâk da çok yüksekti. Yakutlarda, Yunanîlerin Venüs'üne mukabil bir Velûdiyet ilâhesi vardır ki (Ayzit) tesmiye olunur.

Bu ilâhe, kadınlar doğuracağı zaman imdatlarına yetişir; onların kolayca doğurmasına yardım eder; üç gün lohusanın baş ucunda bekledikten sonra, maiyetindeki dere, tarla, ağaç, çiçek perileriyle semanın üçüncü katındaki sarayına avdet eder.

Mamafih, Ayzit'in hiç müsamaha kabul etmeyen bir şartı vardır: İsmetini muhafaza etmemiş olan kadınların yardımına, ne kadar tazarrularda bulunurlarsa bulunsunlar ve ne kadar kıymetli kurbanlar ve hediyeler takdim ederlerse etsinler, bir türlü gelmez.

Bundan başka Ayzit'e mahsus bir yaz bayramı vardır. Bu bayramın sabahında evlerin her tarafı son derece temiz ve süslü bir hale konulur. Her fert en güzel elbisesini giyer. En çok sevdiği yemekler hangileri ise, onları yer. Herkesin yüzü mutlaka beşuş, şen ve tebessümlü olur. Bu sırada, Ak Şaman, elinde sazı olduğu halde gelir. [Kış âyinlerini Kara Şaman, yaz âyinlerini Ak Şaman icra eder.] Dokuz genç kızla dokuz delikanlı seçerek bunları ikişer ikişer el ele tutturarak asker gibi dizer. Ve kendisi sazını çalarak onları semaya çıkıyorlarmış gibi ileri doğru yürütür. Sazını çalarken, Ayzit hakkındaki ilâhîleri de terennüm eder. Bu bedii alay, gûyâ üçüncü kat göğe geldikleri zaman, Ayzit'in sarayını muhafaza eden yasakçılar ellerinde gümüş kırbaçlar olduğu halde, meydana çıkarlar. Alay içinde ismetçe kusuru olanlar varsa, onları geri çevirerek diğerlerinin Ayzit'in sarayına girmesine müsaade ederler. İşte, ismetin bu dinî müeyyideleri, eski Türklerde, rahtî ahlâkın yüksek olduğu ve erkekle kadının bu ahlâkla aynı derecede mükellef olduğunu gösteriyor.

Eski Türk kadınları, tamamiyle hür ve serbest oldukları halde, havaî işlerle iştigal etmezlerdi. (Ahlâk-ı Alaî) kitabında yazıldığına göre Selçukî prenseslerinden birisi Kazvin şehrinin sahibesi idi. Her sene ilkbaharda, bu şehrin kenarına gelerek yeşil bir çemenzarda otağını kurardı. Bir sene, Kazvinliler, şehre umumî bir lağım yaptırmak üzere aralarında iane toplamışlardı. Lâzım gelen miktara bâliğ olmak için daha bir miktar altına ihtiyaç vardı. Şehirliler bu parayı da hanım sultandan iste-

meğe karar vererek ileri gelenlerden bir heyeti hanım sultanın huzuruna gönderdiler. Bu heyet, otağa yaklaşınca, otağın önündeki bir sandalye üzerinde oturan hanım sultanın, bir örgü örmekte olduğunu görünce, "bu hasis kadının bize para vermesine imkân yoktur" diye geldiklerine pişman oldular. Fakat, hanım sultan tarafından görüldükleri için geri dönmeleri de kabil değildi. İster istemez, sultanın huzuruna geldiler ve ahalinin teklifini arzettiler. Sultan, bütün masraf kendisi tarafından verileceğinden, toplanan ianelerin sahiplerine iadesini emretti ve hazinedarını çağırtarak lağımlar için lâzım gelen bütün paraları heyete teslim etti. Heyet içindeki bir ihtiyar sultana elindeki örgü işinden dolayı zihinlerine hutur eden haksız şüpheyi arzetti. Hanım sultan şu cevabı verdi: "Evet, benim elişiyle meşgul olduğumu gören bütün İranlılar taaccüp ediyorlar. Halbuki, benim ailem içinde bütün kadınlar, benim gibi, daima elişiyle uğraşırlar. Biz sultanlar, böyle elişiyle uğraşmazsak ne ile meşgul olacağız? Havaiyat ile mi? Böyle bir şey bizim soyumuza yakışmaz. Biz, saltanat işlerinden fârig olduktan sonra, boş kalmamak için, fakir kadınlar gibi, hep elişleriyle ve ev işleriyle uğraşırız. Bu hareket, soyumuz için, bir şeyn değil, belki büyük bir şereftir".

İşte, eski Türk kadını böyle düşünür ve böyle hareket ederdi.

6

İSTİKBALDE AİLE AHLÂKI NASIL OLMALI?

Türklerin, gerek aile ahlâkında ve gerek rahtî ahlâkta ne kadar yüksek olduklarını yukarıki fasıllarda gördük. Hâl-i hazırda, Türkler tamamiyle bu eski ahlâkı kaybetmişlerdir. İran ve Yunan medeniyetlerinin tesiriyle, kadınlar, esarete düşmüşler, hukukça dûn bir derekeye inmişlerdir. Türklerde, millî hars mefkûresi doğunca, eski Türklerin bu güzel kaidelerini hatırlamak ve diriltmek lâzım gelmez miydi? İşte, bu sebepledir ki memleketimizde Türkçülük cereyanı doğar doğmaz, feminizm mefkûresi de beraber doğdu. Türkçülerin hem halkçı, hem de kadıncı olmaları, yalnız, bu asrın bu iki mefkûreye kıymet vermesinden dolayı değildir; eski Türk hayatında demokrasi ile feminizmin iki başlıca esas olması da bu hususlarda büyük bir âmildir.

Başka milletler, asrî medeniyete girmek için, mazilerinden uzaklaşmağa mecburdurlar. Halbuki, Türklerin asrî medeniyete girmeleri için, yalnız eski mazilerine dönüp bakmaları kâfidir. Eski Türklerde, dinin zühdî âyinlerden ve menfî ibadetlerden arî olması, taassuptan ve din inhisarcılığından âzade bulunması, Türkleri gerek kadınlar hakkında, gerek sair kavimler hakkında çok müsaadekâr yapmıştır. Eski Yunanîlerin medeniyette muallimleri İskitler, eski Keldanîlerin Sümerler olduğu gibi, eski Cermenlerin üstatları ve mürebbileri de Hunlardı. İstikbalde bî-taraf bir tarih, demokrasi

ile feminizmin Türklerden doğduğunu itirafa mecbur kalacaktır. O halde, istikbaldeki Türk ahlâkının esasları da millet, vatan, meslek ve aile mefkûreleriyle beraber, demokrasi ve feminizm olmalıdır.

7

MEDENÎ AHLÂK VE ŞAHSÎ AHLÂK

Durkheim'a göre, ahlâkî vazifelerin gayeleri fertler değil, zümrelerdir. Millet, meslek ve aile zümrelerinin ahlâkî vazifelere ve mefkûrelere ne suretle gaye olduklarını gördük. Fakat bunlardan başka, hududu muayyen olmayan bir zümre daha vardır ki buna (medeniyet zümresi) denilir ve fertler işte, bu zümreye mensup oldukları için, zümrenin gaiyetine iştirak ederler. Medeniyet zümresi ibtida, bir simye halinde başlar. İbtidaî cemiyetlerde, her fert için muhterem ve hukuk sahibi olan fertler yalnız kendi simyesine mensup olan insanlardır. Bundan dolayıdır ki bu cemiyetlerde, simyenin dahilinde kan davası takip olunamazdı, çünkü, simye bir sulh dairesiydi. İbtidaî cemiyetler tekâmül ettikçe, bu sulh dairesi simyeden frateriye, frateriden aşirete, aşiretten müttehideye, müttehideden medineye, medineden kavmî devlete, kavmî devletten imparatorluğa intikal ederek gittikçe genişledi. Sulh dairesi genişledikçe, hukuka sahip ve ahlâkî vazifelere gaye olan fertlerin miktarı da bu dairelerle beraber arttı. İşte bu suretle bazılarının

şahsî ahlâk ve bazılarının da medenî ahlâk tesmiye ettikleri, ahlâk şubesi dairesini genişletti.

Medenî ahlâkın menfî ve müsbet olmak üzere iki türlü gayesi vardır. Menfî gayesinde esas (adalet)tir. Adalet, fertlere hiç bir suretle tecavüz edilmemektir. Müsbet gayesinin esası ise şefkattir. Şefkat, fertlere daima iyilik etmektir. Medenî ahlâkın ikinci bir müsbet gayesi daha vardır ki o da, yapılan mukavelelere sadık kalmaktır. Eski Türklerde Gök Tanrı sulh ilâhı olduğu gibi, aynı zamanda adalet ve şefkat ilâhı idi. Bundan başka, Türklerin bu faziletlerde ne derece yüksek olduğunu Türk tarihi göstermektedir.

Medenî ahlâk, bilhassa fertlerde, şahsiyetin yüksek olmasına istinat eder. Eski Türklerin dininde, şahsiyeti gösteren timsaller de vardır. Yakutlara göre, her insanda (Tin) namı verilen maddî ruhtan başka, üç türlü manevî ruh da vardır. Bunlara (Eş), (Sur), (Kut) namları verilir. (Eş), canlı ve cansız bütün mevcutlarda müşterektir. (Sur) nefes alan mevcutlara yani hayvanlara mahsustur. (Kut) ise, yalnız insanla ata mahsustur. İnsanın kutlu olması, keramet ve şahsiyet sahibi olması demektir. Kur'an-ı Kerim'de (Âdem oğullarını tekrim ettik) buyuruluyor ki (insanları kutlu kıldık) demektir. Eski Türklerin esâtirine göre insanların ruhu, üçüncü kat gökte bulunan (Süt gölü)nden alınırdı. Türk Şamanlarına göre insan ruhunun daima mefkûreye ve yükseklere nâzır olması, aslının semavîliğinden dolayı imiş. Bundan başka, her millet, teessüs ederken, Gök Tanrı bir altın ışık sure-

tinde yeryüzüne inerek o milleti kendi ruhunun nefhiyle ve nurunun ilkahıyle kutlu kılardı.

Türk dinini tamik edersek medenî ahlâka esas olacak daha çok timsaller bulabiliriz. Bunların tafsilâtını görmek isterseniz (Türk Töresi) namındaki eserimize müracaat ediniz.

Görülüyor ki Türkçülüğün mühim bir gayesi de medenî ahlâkı yükseltmektir. Vatanî ahlâktan sonra, meslekî ahlâk, meslekî ahlâktan sonra aile ahlâkı geldiği gibi, aile ahlâkından sonra da medenî ahlâk gelir.

8

BEYNELMİLEL AHLÂK

Fertlerin biri birine karşı hayırhah ve hayırkâr olması (medenî ahlâk) namını aldığı gibi milletlerin biri birine hayırhah ve hayırkâr olmasına da, (beynelmilel ahlâk) namı verilir. Eski Türkler, sulh dinine tâbi oldukları için, başka milletlerin dinî, siyasî, harsî mevcudiyetlerine hürmet ederlerdi. Hattâ, kendilerine (iç il) ve başka milletlere (dış il) namlarını vererek, bütün milletleri bir sulh dairesi içinde, bir beynelmilel câmia dahilinde görürlerdi. Orhun Kitabesi'nde de sâir milletlere (çölgi il) namı verilir ki (dış il) kelimesinin müteradifidir. Eski Türkler, bu (dış il) tabiriyle beynelmileliyet mefhumunu anladıklarını gösteriyorlar. Çünkü (il) kelimesi eski Türkçede (sulh dairesi) mânasına idi. Her milletin bir iç il olması, dahilî bir sulh

dairesi teşkil etmesinden ibaretti. Mamafih, bu iç il, diğer milletlere de yabancı nazarıyle bakmaz, onları da birer (il) yani (sulh mabedi) halinde görürdü. Yalnız şu farkla ki kendisine (iç il) ve diğerlerine (dış il) namını verdi.

Eski Türklerin mağlûp milletlere, sonradan kapitülasyon namıyle başına belâ olan fevkalâde müsaadeler ihsan etmeleri, Türk harsındaki beynelmileliyetçiliğin bir neticesidir. İstikbalde, milletler cemiyeti, şimdiki gibi yalandan değil, gerçekten teşekkül ederse, bunun en samimî azası, hiç şüphesiz Türkiye devleti ve Türk milleti olacaktır. Çünkü, istikbale ait bütün tekemmüller, cersume halinde Türkün eski harsında mevcuttur.

Hülâsa, her milletin yeryüzünde icra edeceği tarihî ve medenî bir misyonu vardır. Türk milletinin misyonu ise, ahlâkın en yüksek faziletlerini fiiliyat sahasına çıkarmak, en gayr-ı mümkün zannolunan fedakârlıkların ve kahramanlıkların mümkün olduğunu isbat etmektir.

DÖRDÜNCÜ MEBHAS

HUKUKÎ TÜRKÇÜLÜK

Hukukî Türkçülüğün gayesi, Türkiye'de asrî bir hukuk vücuda getirmektir. Bu asrın milletleri arasına geçebilmek için, en esaslı şart, millî hukukun bütün şubelerini teokrasi ve klerikalizm bakiyelerinden büsbütün kurtarmaktır. Teokrasi, kanunların, Allah'ın yeryüzündeki gölgeleri addolunan halifeler ve sultanlar tarafından yapılması demektir. Klerikalizm ise esasen Allah tarafından vaz edildiği iddia olunan an'anelerin lâyetegayyır kanunlar addolunarak, Allah'ın tercümanları itibar olunan ruhanîler tarafından tefsir edilmesidir.

Kurun-ı vustaî devletlerin bu iki alâmet-i mümeyyizesinden tamamiyle kurtulmuş olan devletlere (asrî devlet) namı verilir. Asrî devletlerde, evvelâ, gerek kanun yapmak ve gerek memleketi idare etmek selâhiyetleri doğrudan doğruya millete aittir. Milletin bu selâhiyetini tahdit ve takyit edecek hiç bir makam, hiç bir an'ane ve hiç bir hak yoktur.

Saniyen, milletin bütün fertleri tamamiyle biri birine müsavîdir. Hususî imtiyazlara mâlik hiç bir fert, hiç bir aile, hiç bir sınıf mevcut olamaz. Bu şartları hâiz olan devletlere (demokrasi) namı da verilir ki (halk hükûmeti) demektir.

Hukukî Türkçülüğün birinci gayesi, asrî bir devlet vücuda getirmek olduğu gibi, ikinci gayesi de,

meslekî velâyetleri, velâyet-i amme müdahalesinden kurtarmak, mütehassısların selâhiyetine müstenit meslek muhtariyetleri tesis etmektir. Bu esasa müstenit bir kanun-ı medenî ile ticaret, sanayi, ziraat kanunları, darülfünun, baro, tabibler cemiyeti, muallimler cemiyeti, mühendisler cemiyeti ilh... gibi meslekî teşkilâtların meslekî muhtariyetlerine dair kanunlar yapmak da bu gayenin icabatındandır.

Hukukî Türkçülüğün üçüncü gayesi de bir (asrî aile) vücuda getirmektir. Asrî devletteki müsavat umdesi, erkekle kadının nikâhta, talâkta, mirasta, meslekî ve siyasî haklarda müsavî olmasını da iltizam eder. O halde, yeni aile kanunu ile intihabat kanunu bu esasa istinaden yapılmalıdır.

Hülâsa, bütün kanunlarımızda, hürriyete, müsavata ve adalete münafi ne kadar kaideler ve teokrasi ile klerikalizme ait ne kadar izler varsa hepsine nihayet vermek lâzımdır.

BEŞİNCİ MEBHAS

DİNÎ TÜRKÇÜLÜK

Dinî Türkçülük, din kitaplarının ve hutbelerle vaazların Türkçe olması demektir. Bir millet, dinî kitaplarını okuyup anlayamazsa, tabiîdir ki dininin hakiki mahiyetini öğrenemez. Hatiplerin, vâizlerin ne söylediklerini anlamadığı surette de ibadetlerden hiç bir zevk alamaz. İmam-ı Âzam hazretleri, hattâ, namazdaki surelerin bile millî lisanda okunmasının câiz olduğunu beyan buyurmuşlardır. Çünkü, ibadetten alınacak vecd, ancak okunan duaların tamamiyle anlaşılmasına bağlıdır. Halkımızın dinî hayatını tedkik edersek görürüz ki, âyinler arasında en ziyade vecd duyulanlar, namazlardan sonra, anadiliyle yapılan derunî ve samimî münacaatlardır. Müslümanların câmiden çıkarken büyük bir vecd ve itminan ile çıkmaları, işte her ferdin kendi vicdanı içinde yaptığı bu mahrem münacaatların neticesidir.

Türklerin namazdan aldıkları ulvî zevkin bir kısmı da yine anadiliyle inşad ve terennüm olunan ilâhîlerdir. Bilhassa, teravih namazlarını canlandıran âmil, şiir ile musikiyi câmi olan Türkçe ilâhîlerdir. Ramazan'da vesair zamanlarda Türkçe irad olunan vaazlar da halkta dinî duygular ve heyecanlar uyandıran bir âmildir.

Türklerin en ziyade vecd aldıkları ve zevk duydukları bir ayin daha vardır ki o da Mevlid-i Şerif kıraatinden ibarettir. Şiir ile musikiyi ve canlı vak'aları cem eden bu ayin, dinî bir bid'at suretin-

de, sonradan hâdis olmakla beraber, en canlı ayinler sırasına geçmiştir.

Tekkelerde, Türkçe yapılan zikirler esnasında okunan Türkçe ilâhîlerle nefesler de, büyük bir vecd menbaıdır.

İşte, bu misallerden anlaşılıyor ki bugün Türklerin arasıra dinî bir hayat yaşamasını temin eden âmiller, dinî ibadetlerin arasından eskiden beri Türk lisanıyle icrasına müsaade olunan ayinlerin mevcudiyetidir. O halde dinî hayatımıza daha büyük bir vecd ve inşirah vermek için, gerek - tilâvetler müstesna olmak üzere - Kur'an-ı Kerim'in ve gerek ibadetlerle ayinlerden sonra okunan bütün dualarla münacaatların ve hutbelerin Türkçe okunması lâzım gelir.

ALTINCI MEBHAS

İKTİSADÎ TÜRKÇÜLÜK

Türkler, en eski zamanlarda göçebe hayatı yaşıyorlardı. Bu zamanlarda, Türk iktisadı çobanlık esasına müstenitti. O zamanlarda, Türklerin bütün servetleri koyun, keçi, at, deve, öküz gibi hayvanlardan ve yedikleri süt, yoğurt, peynir, tereyağı, kımız gibi hayvanî mahsullerden ibaretti. Giydikleri de bu hayvanların pöstekileri, derileri, yünleri ve yapağıları idi. Göçebe Türklerin sanayii de hep hayvanî mahsuller üzerinde işlerdi: Develerin ayağından (ayak) adı verilen kımız kadehleri, öküzlerin oyluk kemiğinden kımız sürahileri yapılırdı. Hayvanın ne kemiği ne boynuzu, ne bağırsağı hülâsa hiç bir şeyi atılmazdı. Her nescinden Türke mahsus bir sınaî mamule vücuda getirilirdi.

Eski Türkler, ticarete de yabancı değildiler. İlhanlık devirlerinde devletin en büyük vâridat menbaı, Çin'den Avrupa'ya ipek götüren ve Avrupa'dan Çin'e kadife getiren Türk ticaret kervanlarıydı. O zaman Çin, Hind, İran, Rusya ve Bizans arasındaki büyük ticaret yolları tamamiyle Türklerin elinde idi. Mokan Han, İran'ın şimalinden, Azerbeycan'dan, İstanbul'a doğru giden bir yeni ticaret yolu açmak istedi. Fakat, İranlılar bu teşebbüse mümanaat ettiler. Bunun üzerine, Mokan Han, ipek yolunu temin için, Türk, Çin ve Bizans devletleri arasında bir ittifak-ı müselles akdine çalıştı ve İran devletini ya ortadan kaldırmağa, yahut bey-

nelmilel ticaretin transit tarîkıyle memleketinden geçmesi için zorla irza etmeğe teşebbüs etti.

Görülüyor ki, eski Türk ilhanlarının gayesi, Mançurya'dan Macaristan'a kadar uzanan büyük Turan kıt'asında yalnız siyasî bir emniyet husule getirmekten ibaret değildi. Asya ve Avrupa milletleri arasında beynelmilel bir ticaret ve mübadele teşkilâtı yapmayı da üzerlerine almışlardı.

Eski Türklerin iktisada verdikleri ehemmiyeti il adlarında bile görürüz: Şarkî Türkistan'da (Tarancılar) namı verilen ve Garbî Türkistan'da (Sartlar) ismini alan iki il vardır. Bu adlardan birincisi (çiftçiler), ikincisi (tüccarlar) mânasınadır. Kankılılar, Ağaçeriler, Tahtacılar, Mandallar, Menteşeler, Sürgücüler ilh... de bir sanat adını taşımaktadırlar. Gök Türklerin dedeleri (demirci) idi. Türk menkıbelerine göre, ilk çadırı yapan (Türk Han) dır. İlk defa yemeklerde tuz kullanan (Tavünk Han) dır. İlk arabayı yapan (Kankılı Bey) dir. Türkler, arabalarla seyahat etmeğe, tâ İskitler devrinde başlamışlardı. Eski Türkler gayet güzel elbiseler giymeyi, leziz yemekler yemeyi, hayatlarını ziyafetler ve düğünler arasında geçirmeyi severlerdi. Bunun için de hiç boş durmazlar, iktisadî faaliyetlerle uğraşırlardı. Çok kazanırlar, çok sarfederlerdi.

Eski Türklerin misafirperverlikleri son dereceyi bulmuştu. Dede Korkut Kitabı'nda (Burla Hatun) yaptığı umumî bir ziyafetten bahsederken şu sözleri söylüyor:

"Tepe gibi et yığdırdım. Göl gibi kımız sağdırdım. Aç olanları doyurdum, çıplak olanları giydirdim. Borçluların borcunu verdim".

Bununla beraber, binlerce liraları yutan bu umumî ziyafetler, Salur Kazan'm senede bir kere yaptığı (yağma ziyafeti) ne nisbetle hiç hükmünde kalırdı. Salur Kazan'ın ziyafetinde bütün beylerle halk tamamiyle yiyip içtikten sonra, Salur Kazan zevcesinin elinden tutarak sarayından çıkardı, varı yoğu her ne varsa yağma edilmesini davetlilerden rica ederdi. Bu suretle yağmaya uğrayan Salur Kazan bir müddet sonra, yine Oğuz ilinin en zengin beyi olurdu.

Türkler, mazide nâil oldukları bu iktisadî refaha istikbalde de mazhar olmalıdırlar. Hem de kazanılacak servetler, Salur Kazan'ın zenginliği gibi umuma ait olmalıdır. Türkler hürriyet ve istiklâli sevdikleri için, iştirakçi olamazlar. Fakat, müsavatperver olduklarından dolayı, fertçi de kalamazlar. Türk harsına en uygun olan sistem (solidarizm) yani tesanütçülüktür. Ferdî mülkiyet, içtimaî tesanütte hâdim bulunmak şartıyla meşrudur. Sosyalistlerin ve komünistlerin ferdî mülkiyeti ilgaya teşebbüs etmeleri doğru değildir. Yalnız, içtimaî tesanütte hâdim olmayan ferdî mülkiyetler varsa, bunlar meşru sayılamaz. Bundan başka, mülkiyet yalnız ferdî olmak lâzım gelmez. Ferdî mülkiyet gibi, içtimaî mülkiyet de olmalıdır. Cemiyetin bir fedakârlığı veya zahmeti neticesinde husule gelen ve fertlerin hiç bir emeğinden hâsıl olmayan fazla temettüler, cemiyete aittir.

Fertlerin bu temettüleri kendilerine hasretmesi meşru değildir. Fazla temettülerin (plus-value) lerin cemiyet namına toplanmasıyle husule gelecek büyük meblağlar, cemiyet hesabına açılacak fabrika-

ların, tesis olunacak büyük çiftliklerin sermayesi olur. Bu umumî teşebbüslerden husule gelecek kazançlarla fakirler, öksüzler, dullar, hastalar, kötürümler, körler ve sağırlar için, hususî melceler ve mektepler açılır; umumî bahçeler, müzeler tiyatrolar, kütüphaneler tesis olunur. Ameleler ve köylüler için sıhhî evler inşa edilir. Memleket umumî bir elektrik şebekesi içine alınır. Hülâsa, her türlü sefalete nihayet vererek umumun refahını temin için her ne lâzımsa yapılır. Hattâ, bu içtimaî servet kâfi miktara bâlig olunca, halktan vergi almağa da ihtiyaç kalmaz. Hiç olmazsa vergilerin nevi ve mikdarı azaltılabilir.

Demek ki Türklerin içtimaî mefkûresi, ferdî mülkiyeti kaldırmaksızın, içtimaî servetleri fertlere gasbettirmemek, umumun menfaatine sarfetmek üzere, muhafaza ve tenmiyesine çalışmaktır.

Türklerin, bundan başka, bir de iktisadî mefkûresi vardır ki, memleketi büyük sanayie mazhar etmektir. Bazıları "memleketimiz bir ziraat yurdudur, biz ziraatçi bir millet kalmalıyız. Büyük sanayi ile uğraşmağa kalkışmamalıyız" diyorlar ki asla doğru değildir. Filhakika, çiftçiliği hiç bir zaman elden bırakacak değiliz, fakat, asrî bir millet olmak istiyorsak, mutlaka büyük sanayie mâlik olmamız lâzımdır. Avrupa inkılâplarının en ehemmiyetlisi iktisadî inkılâptır. İktisadî inkılâp ise nahiye iktisadı yerine millet iktisadının ve küçük hırfetler yerine büyük sanayiin ikame edilmesinden ibarettir. Millet iktisadı ve büyük sanayi ise ancak himaye usulünün tatbikiyle husule gelebilir. Bu hususta, bize rehber olacak (millî iktisat) naza-

riyeleridir. Amerika'da (John Ray) ve Almanya'da (Friedrich List), İngiltere'de Manchesterienlerin tesis ettikleri iktisadiyat ilminin, umumî ve beynelmilel bir ilim olmayıp yalnız İngiltere'ye mahsus bir (millî iktisat) sisteminden ibaret olduğunu meydana koydular. İngiltere büyük sanayi memleketi olduğu için, mamulâtını hârice göndermeğe ve hâriçten ibtidaî maddeler getirmeğe muhtaçtır. Bu sebeple, İngiltere için fayda olan yegâne usul, gümrüklerin serbest olması kaidesi, yani (açık kapı) siyasetidir. Bu kaidenin İngiltere gibi büyük sanayie mâlik olamamış olan milletler tarafından kabul edilmesi, ilelebed İngiltere gibi sınaî memleketlere iktisaden esir kalmasını intaç edecektir. İşte, bu iki müceddid kendi memleketleri için, birer hususî (millî iktisat) sistemi vücuda getirerek, memleketlerinin büyük sanayie mâlik olması için çalıştılar ve muvaffak da oldular. Bugün, Amerika ile Almanya büyük sanayi hususunda İngiltere ile boy ölçüşecek bir mertebeye yükselmişlerdir ve şimdi, onlar da İngiltere'nin açık kapı siyasetini takip ediyorlar. Fakat, bu devre gelebilmeleri, senelerce millî iktisadın himaye usullerini tatbik sayesinde olduğunu da pek alâ biliyorlar.

İşte Türk iktisatçılarının da ilk işi, evvelâ Türkiye'nin iktisadî şe'niyetini tedkik ve saniyen, bu objektif tedkiklerden millî iktisadımız için ilmî ve esaslı bir program vücuda getirmektir. Bu program vücuda geldikten sonra, memleketimizde büyük sanayii vücuda getirmek için her fert bu program dairesinde çalışmalı ve İktisat Vekâleti de bu ferdî faaliyetlerin başında umumî bir nâzım vazifesini ifa etmelidir.

YEDİNCİ MEBHAS

SİYASÎ TÜRKÇÜLÜK

Türkçülük siyasî bir fırka değildir; ilmî, felsefî, bediî bir mekteptir; başka bir tabirle, harsî bir mücahede ve teceddüt yoludur. Bu sebepledir ki, Türkçülük şimdiye kadar bir fırka şeklinde siyasî mücadele meydanına atılmadı; bundan sonra da, şüphesiz atılmayacaktır.

Mamafih, Türkçülük büsbütün siyasî mefkûrelere bigâne de kalamaz. Çünkü, Türk harsı, sair mefkûrelerle beraber, siyasî mefkûrelere de mâliktir. Meselâ, Türkçülük hiç bir zaman klerikalizmle, teokrasi ile, istibdatla itilâf edemez. Türkçülük asrî bir cereyandır ve ancak asrî mahiyette bulunan cereyanlarla ve mefkûrelerle itilâf edebilir.

İşte, bu sebepledir ki bugün Türkçülük Halk Fırkasına müzahirdir. Halk Fırkası, hükümranlığı millete, yani Türk halkına verdi. Devletimize (Türkiye) ve halkımıza (Türk milleti) adlarını bahşetti. Halbuki, Anadolu inkılâbına kadar, devletimizin, milletimizin, hattâ lisanımızın adları (Osmanlı) kelimesi idi; (Türk) kelimesi ağza alınamazdı. Hiç kimse (ben Türküm) demeğe cesaret edemezdi. Son zamanda, Türkçüler böyle bir iddiaya cür'et ettikleri için, sarayın ve eski kafalıların menfûru oldular. İşte, Halk Fırkasının annesi olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, büyük müncimiz olan Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin irşad ve rehberli-

ğiyle bir taraftan Türkiye'yi düşman istilâlarından kurtarırken, diğer taraftan da devletimize, milletimize, lisanımıza hakiki adlarını verdi ve siyasetimizi mutlâkiyetin ve unsurlar siyasetinin son izlerinden bile kurtardı. Hattâ, diyebiliriz ki, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, hiç haberi olmadan Türkçülüğün siyasî programını tatbik etti. Çünkü, hakikat birdir, iki olamaz. Hakikati arayanlar, başka başka yollardan hareket etseler bile, neticede aynı hedefe vâsıl olurlar. Türkçülükle Halkçılığın nihayet aynı programda birleşmeleri, ikisinin de nefsü'l-emre ve şe'niyete mutabık olmasının bir neticesidir. İkisi de tam hakikati buldukları içindir ki, tamamiyle biri birine mutabık kaldılar. Bu aynıyetin bir tecellisi de şudur ki, bütün Türkçülerin - hiç bir müstesnaları olmamak üzere - Anadolu mücahedesine iştirak etmeleri ve onun en ateşli müdafileri olmalarıdır. Türkiye'de Allah'ın kılıcı halkçıların pençesinde ve Allah'ın kalemi Türkçülerin elinde idi. Türk vatanı tehlikeye düşünce, bu kılıçla bu kalem izdivaç ettiler. Bu izdivaçtan bir cemiyet doğdu ki adı Türk milletidir.

İstikbalde de daima Halkçılıkla Türkçülük el ele vererek mefkûreler âlemine doğru beraber yürüyeceklerdir. Her Türkçü siyaset sahasında halkçı kalacaktır, her halkçı da hars sahasında Türkçü olacaktır. Dinî ilm-i halimiz, bize "akaidde mezhebimiz mâturîdilik ve fıkıhta mezhebimiz hanefîlik" olduğunu öğretiyor. Biz de buna teşbihle, şu düsturu ortaya atabiliriz: "Siyasette mesleğimiz Halkçılık ve harsta mesleğimiz Türkçülüktür".

SEKİZİNCİ MEBHAS

FELSEFÎ TÜRKÇÜLÜK

İlim, objektif ve müsbet olduğu için beynelmileldir, binaenaleyh, ilimde Türkçülük olamaz. Fakat, felsefe, ilme müstenit olmakla beraber, ilmî düşünceden başka türlü bir düşünüş tarzıdır. Felsefenin objektif ve müsbet unvanlarını alabilmesi, ancak, bu sıfatları hâiz olan ilimlere uygun olması sayesindedir. İlmin nefy ettiği hükümleri felsefe isbat edemez, ilmin isbat ettiği hakikatleri felsefe nefy edemez. Felsefe, ilme karşı bu iki kayıt ile mukayyet olmakla beraber bunların hâricinde tamamiyle hürdür. Felsefe, ilimle tenakuza düşmemek şartıyle, ruhumuz için daha ümitli, daha vecitli, daha teselli verici, daha çok saadet bahş edici, büsbütün yeni ve orijinal faraziyeleri meydana atabilir. Zaten, felsefenin vazifesi bu gibi faraziyeleri ve görüşleri arayıp bulmaktır. Bir felsefenin kıymeti, bir taraftan müsbet ilimlerle hem - ahenk olmasının derecesiyle diğer cihetten ruhlara büyük ümitler, vecitler, teselliler ve saadetler vermesiyle ölçülür. Demek ki felsefenin bir safhası objektif, diğer safhası sübjektiftir. Binaenaleyh felsefe, ilim gibi beynelmilel olmağa mecbur değildir. Millî de olabilir. Bundan dolayıdır ki, her milletin, kendisine göre bir felsefesi vardır. Yine bundan dolayıdır ki, ahlâkta, bediîyatta, iktisatta olduğu gibi, felsefede de Türkçülük olabilir.

Felsefe, maddî ihtiyaçların iktiza ve icbar etmediği, menfaatsiz, garazsız, hasbî bir düşünüştür. Bu nevi düşünüşe (spekülasyon) namı verilir. Biz buna, Türkçede (muakale) ismini veriyoruz. Bir

millet muharebelerden kurtulmadıkça ve iktisadî bir refaha nâil olmadıkça, içinde muakale yapacak fertler yetişemez. Çünkü, muakale yalnız düşünmek için düşünmektir. Halbuki bin türlü derdi olan bir millet, yaşamak için, kendini müdafaa etmek için, hattâ yemek ve içmek için düşünmeğe mecburdur. (Düşünmek için düşünmek) ancak bu hayatî düşünüş ihtiyaçlarından kurtulmuş olan ve çalışmadan yaşayabilen insanlara nasip olabilir. Türkler, şimdiye kadar böyle bir huzur ve istirahate nâil olamadıkları için, içlerinde hayatını muakaleye vakfedebilecek az adam yetişebildi. Bunlar da, düşünüş yollarını bilmediklerinden, mefkûrelerini iyi idare edemediler, ekseriyetle dervişlik ve kalenderlik çıkmazlarına saptılar.

Türkler arasında şimdiye kadar az feylesof yetişmesini, Türklerin muakeleye istidatsız olduklarına hamletmemelidir. Bu azlık, Türklerin henüz müsbet ilimlerce, huzur ve istirahatçe muakeleyi mümkün kılacak bir seviyeye yükselmemeleriyle izah olunursa, daha doğru olur.

Mamafih, Türklerin felsefece geri kalmaları yalnız yüksek felsefe nokta-i nazarından doğru olabilir. Halk felsefesi nokta-i nazarından Türkler, bütün milletlerden daha yüksektirler.

Rostand adlı bir Fransız feylesofu diyor ki: "bir kumandan için, karşısındaki düşman ordusunun ne kadar askeri, ne kadar silâh ve mühimmatı olduğunu bilmek çok faydalıdır, fakat onun için bunlardan daha çok faydalı bir şey daha vardır ki o da karşısındaki düşman ordusunun felsefesini bilmektir".

Filhakika, iki ordu ve iki millet birbiriyle savaşırken, birisinin galip diğerinin mağlûp olmasını intaç eden başlıca âmiller, iki tarafın felsefeleridir. Ferdî hayatı vatanın istiklâlinden, şahsî menfaati namus ve vazifeden daha kıymetli gören bir ordu mutlaka mağlûp olur. Bunun aksi bir felsefeye mâlik olan ordu ise, mutlaka galebe çalar. O halde, halk felsefesi itibariyle, Yunanlılarla İngilizler mi daha yüksektir; yoksa Türkler mi daha yücedir? Bu sualin cevabını verecek Çanakkale muharebeleriyle Anadolu muharebeleridir. Türkleri bu iki muharebede de galip kılan maddî kuvvetleri değildi, ruhlarında hükümran bulunan millî felsefeleriydi.

Türkler, maddî silâhların, manevî kuvvetleri hükümsüz bıraktığı son asra gelinceye kadar, Asya'da, Avrupa'da, Afrika'da bütün milletleri yenmişler, tâbiyetleri altına almışlardı. Demek ki Türk felsefesi, bu milletlere ait felsefelerin hepsinden daha yüksekti. Bugün de öyledir. Yalnız şu var ki, bugün maddî medeniyet nokta-i nazarından ve maddî silâhlar dolayısıyle Avrupalı milletlerden gerideyiz. Medeniyetçe onlara müsavî olduğumuz gün hiç şüphesiz cihan hegemonyası yine bize geçecektir. Mondros'ta esir bulunduğumuz zaman, orada kamp kumandanı olan bir İngiliz, şu sözleri söylemişti: "Türkler, istikbalde yine cihangir olacaklardır".

Görülüyor ki Türklerde, yüksek felsefe terakki etmemiş olmakla beraber, halk felsefesi gayet yüksektir. İşte Felsefî Türkçülük, Türk halkındaki bu millî felsefeyi arayıp meydana çıkarmaktır.

Ey bugünün Türk genci! Bütün bu işlerin yapılması asırlardan beri seni bekliyor.

SÖZLÜK

Ahlâkıyat	:	Ahlâk sistemi.
Akdem	:	önce gelme.
Akîm kalmak	:	Verimsiz kalmak.
Aksâ-yı şark	:	Uzak - Doğu.
Alâim-i semâ	:	Gökkuşağı.
Alâmet-i mümeyyize	:	Belirtici alâmet.
Alelumum	:	Genel olarak.
Amelî	:	Pratik.
Anilmerkez	:	Merkez - kaç.
Âri	:	çıplak, hür, uzak, - sız.
Ârifâne	:	Parası ortaklaşa ödenen ziyafetler.
Arziyat	:	Jeoloji.
Ashab	:	1. Sahibler, mâlik olanlar. 2. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış olanlar.
Atikıyatî	:	Eski eserlere, arkeolojiye ait, arkeolojik.
Atik kavmiyat	:	Arkeoloji.
Ayan-ı sâbite	:	Sabit örnekler, mutasavvıflara göre eşyanın vücuda gelmeden önce Tanrı katında belli olan şekilleri.
Bakıye	:	Kalıntı.
Balig olmak	:	Ulaşmak.
Basübadelmevt	:	Öldükten sonra dirilme.
Bedavet	:	Bedevîlik, göçebelik.
Bedia	:	Beğenilen ve takdir edilen pek yeni şey.
Bediî	:	Estetik.
Bediî Sanatlar	:	Güzel sanatlar.

Bedîî Türkçülük	:	Sanatta Türkçülük.
Bende	:	Kul.
Beşeriyat ilmi	:	Antropoloji.
Beşeriyatçı	:	Antropolog.
Beşuş	:	Neşeli.
Beynelmilel	:	Milletlerarası.
Beynelmileliyet	:	Beynelmilelcilik, milletlerarasıcılık.
Bid'at	:	Sonradan meydana çıkan şey; Peygamber zamanından sonra dinde meydana gelen şey.
Bî-menfaat	:	Menfaatsiz.
Binaen	:	-den dolayı, -den ötürü, dayanarak, yapılarak.
Binaenaleyh	:	Buna göre.
Bizae	:	Sermaye.
Câmi olmak	:	İçine almak, toplamak.
Câmia	:	Topluluk.
Camiavî	:	Camiaya, belli bir topluluğa ait veya mensup.
Câmid	:	Donmuş.
Cânibî	:	Yana ait.
Cem etmek	:	Toplamak.
Cem sigası	:	Çoğul hali.
Cemal	:	Güzellik.
Cengnâme	:	Savaşları anlatan eser.
Cezir	:	Kök.
Cihanî	:	Üniversel.
Concession	:	Müsamaha, müsaade.
Cündîlik	:	Binicilik.
Cürsume	:	Çekirdek.
Cüz	:	Parça.
Cüz'î	:	Az.
Cüz-i lâyetecezza	:	Bölünemeyen parça, atom.
Çemenzar	:	Çimenlik.
Çulha	:	El tezgâhlarında bez dokuyan kimse.

Darb-ı mesel	:	Atasözü.
Darülbedayi	:	İstanbul Şehir Tiyatrosunun eski adı.
Darülelhan	:	Konservatuvar.
Darülfünun	:	Üniversite.
Darü't-tedris	:	Öğretim yeri.
Daüssıla	:	Sıla özlemi.
Debbağ	:	Deri terbiye eden.
Dûn	:	Aşağı.
Edib	:	Edebiyatçı, yazar.
Ehl-i beyt	:	Peygamber'in yakın akrabası.
Ehl-i salîb	:	Haçlılar.
Elifba	:	Alfabe.
Emval	:	Mallar.
Enbube	:	Boru.
Encümen-i Daniş	:	Akademi.
Enmuzeç	:	Tip, örnek, nümune.
Esâtir	:	Efsane.
Evvel emirde	:	Her şeyden önce.
Fahriye	:	(Ed.) Divan şairlerinin kendilerini övmek için yazdıkları şiirlere denilir.
Fâik	:	Üstün.
Fakr	:	Fakirlik.
Farig olmak	:	Vaz geçmek.
Fasahat	:	Güzel ve açık konuşma.
Fasîh	:	Güzel, düzgün ve açık konuşan.
Fer'	:	Asla ait olmayan, ikinci derecede.
Fevk	:	Üst.
Fevkalhad	:	İleri derecede.
Fevkinde	:	Üstünde.
Fırka	:	Parti.
Frateri	:	Kardeşler arasında kurulan cemiyet.

Gaiyet	:	Finalisme, güdülen bir gayenin mevcudiyetine inanma.
Galatat	:	Halkın aslından farklı, yanlış olarak telaffuz ettikleri yabancı kelimeler.
Galat-ı meşhur	:	Yaygın hale gelmiş yanlış söylenen kelimeler.
Galisisizm	:	Bir dile mahsus, başka dillere tercümesi güç ifade ve deyimler.
Garketmek	:	Boğmak.
Garp	:	Batı.
Gayr-ı mahsûs	:	Farkına varılması güç.
Güzide	:	Seçkin.
Hâdim	:	Hizmet eden.
Hâdis olmak	:	Çıkmak, meydana gelmek, yeni çıkmak.
Hâil olmak	:	Engel olmak.
Hakkâklık	:	Mühür vesair şeylere yazı ve şekil kazıma sanatı.
Hâlik	:	Yaratıcı, yaratan.
Halkıyat	:	Halk bilgisi, folklor.
Hâmisen	:	Beşinci olarak.
Hars	:	Millî kültür.
Haslet	:	Huy, mizaç, yaratılış.
Havas	:	Yüksek tabaka.
Hayatiyat	:	Biyoloji.
Hayırhah	:	iyilik sever.
Hayırkâr	:	İyilik yapar.
Hem - ahenk	:	Aynı ahenkte.
Herc ü merc	:	alt - üst, karmakarışık .
Hey'et ilmi	:	Astronomi.
Heyet-i mecmua	:	Bütün, tüm.
Hikmet	:	Felsefe.
Hile-i şer'iye	:	Şer'î hile, şeriata uygun bir hile.

Hususiü'l-mahiye	:	Ayrı özellikte.
Hutur etmek	:	Akla gelmek, zihne gelmek.
Hüceyre	:	Hücre.
Hükema	:	Hakîmler.
Hünerverlik	:	Hüner gösterme.
Hüsn-i hat	:	Güzel yazı, yazı sanatı.
Istılah	:	Terim.
Iztırar	:	Mecburiyet.
İâre etmek	:	Ödünç vermek, bahşetmek.
İbda etmek	:	Yaratmak, icat etmek, yeni bir şey ortaya koymak.
İbdâkâr	:	Yaratıcı.
İbka etmek	:	Yerinde alakoymak.
İcraî	:	Yürütme ile ilgili.
İçtimaî	:	Sosyal.
İçtimaiyat	:	Sosyoloji.
İçtinab	:	Kaçınma, çekinme.
İhatavî	:	Kuşatıcı.
İhsaiyat Müdiriyet-i Umumîsi	:	İstatistik Umum Müdürlüğü.
İhtilât	:	Karışma, kaynaşma.
İhzar	:	Hazırlama, hazır edilme.
İkame etmek	:	Yerine koymak.
İkdam	:	Gayret, çaba.
İktifa etmek	:	Yetinmek.
İktitaf	:	Devşirme, toplama.
İktitafçı	:	Devşiren, toplayan.
İktiza etmek	:	Lâzım gelmek, gerekmek.
İlelmerkez	:	Merkeze çeken güç.
İlm-i hal	:	Din kaidelerini öğreten kitap.
İltihak etmek	:	Katılmak, birleşmek.
İltizam etmek	:	Birinin tarafını tutmak.
İmtina etmek	:	Çekinmek.
İnbisat	:	Yayılma, açılma, genişleme.
İnhilâl	:	Dağılma, çözülme.

İnhiraf : Sapma.
İnhitat : Düşme, aşağı inme.
İnkıraz : Çökme.
İnkısam : Kısımlara bölünme.
İnşirah : Ferahlık duyma.
İntihap etmek : Seçmek.
İntihabat : Seçimler.
İntisaliyat : Jeneoloji.
İntişar etmek : Yayılmak.
İrabda yeri olmamak : Hiç bir değeri, önemi bulunmamak.
İrticaî : Gerici.
İrtifa : Yükseklik.
İrza etmek : Razı etmek.
İsm-i fâil : Hal fiil, partisip.
İsm-i mef'ul : Sıfat - fiil, partisip.
İstifaza : Feyiz alma, feyizlenme.
İstifta etmek : Bir şeyin din kurallarına uygunluğunu yazılı olarak sormak, fetva almak, müftüye müracaat etmek.
İstiğna : Tok gözlü olma, çekinme, istekli olmamama.
İstihale : Bir halden başka bir hale girme, değişme.
İstihfaf : Hafife alma, küçümseme.
İstihlâk : Tüketim.
İstihsal : Üretim.
İstikbal : Gelecek.
İstikraî : Endüktif.
İstimal : Kullanış, kullanma.
İstinaden : Dayanarak.
İstitrad : Asıl konudan uzak, yeri gelmişken söylenen söz.
İştikak : Türeme, kökünden gelme.
İttibâ etmek : Uymak.
İtisaf : Doğru yoldan sapma, yolsuzluk etme.

İtminan : İç huzuru.
İttifak-ı müselles : Üçlü antlaşma.
İttihad : Birlik.
İttisa : Genişleme, yayılma.
İzam : Yollama, gönderme.

Kablelislâm : İslâm'dan önce.
Kablettarih : Tarihten önce, tarih öncesi.
Kadîm : Eski devirlere ait.
Kamus : Lugat
Karabet : Akrabalık.
Kâtib-i adl : Noter.

Kazaî : Yargılama ile ilgili.
Kerime : Kız evlât.
Kıraat : Okuma.
Kıyasî edat : İşlek ek.
Klerikalizm : Din adamlarının dinî sahanın dışında kalan işlere de karışmaları, bu sahalara tesir etmek istemeleri.
Kurun-ı âhire : Son çağ.
Kurun-ı ulâ : İlk çağ.
Kurun-ı vusta : Ortaçağ.

Lafız : Söz.
Lâhik : Sona eklenen.
Lâ - içtimaî : Sosyal olmayan.
Lâ - mukaddes : Kutsal olmayan.
Lâyetegayyır : Değişmeyen.
Légende : efsane.

Mâ'ba'd-et-tabiiyye : Metafizik.
Madud : Sayılı, sayılmış.
Mahafetullah : Allah korkusu.
Mahviyet : Alçak gönüllülük.
Makulât : Aklın uygun bulduğu, akıl ile bilinen şeyler.
Makûs : Zıt.

Ma'lûl	:	İlletli, hastalıklı.
Mamure	:	Medeniyet dairesi.
Manzume	:	Sıra, dizi, takım, sistem, aynı düzene bağlı.
Masdar	:	Doğuş yeri.
Masuniyet	:	Korunma.
Ma'şerî	:	Topluluğa ait, ortak.
Maşerî ter'î	:	Kollektif tasavvur.
Meâl	:	Mâna.
Medhal	:	Giriş kısmı.
Medine	:	Şehir.
Mefhum	:	Kavram.
Mefkûre	:	Ülkü, ideal.
Mehaz	:	Kaynak, bir şeyin alındığı yer.
Mekâtib-i askeriye	:	Askerî mektepler.
Menba	:	Kaynak.
Mensucat	:	Dokumacılık.
Merbut	:	Bağlı.
Mesâbe	:	Derece, rütbe, kadar.
Meskûkât	:	Eski paralar.
Meşbu	:	Dolu.
Meşher	:	Sergi.
Meş'ur	:	Şuurlanmış, şuur haline gelmiş.
Mevâşi	:	Davar (koyun, keçi) ve mal (öküz, inek) gibi hayvanlar.
Mevâşi ilmi	:	Zooloji.
Mevsuf	:	Tavsif edilen.
Mevsuk vak'a	:	Olmuş hadise.
Mezc	:	Katma, karıştırma.
Mihanikî	:	Mekanik.
Millet-i hâkime	:	Hâkim millet.
Millet-i mahkûme	:	Mahkûm millet.
Millî Hazine-i Evrak	:	Millî Arşiv.
Muadil	:	Denk, eşit.
Muallim-i evvel	:	Birinci öğretmen.
Muakale	:	Akıl ve mantığa dayanarak düşünme.

Muakalevî : Rasyonel, aklî.
Muaraza : Çatışma, karşı gelme, çekişme.
Muarız : Zıt, karşıt.
Mudhike : Komedi.
Mufahhame : Anlaşma.
Mugayir : Aykırı.
Muhabbetullah : Allah sevgisi.
Muhaceret : Göç.
Muhallide : Şaheser.
Muhtasaran : Kısaca, kısaltarak.
Muhtevî : İhtiva eden, içine alan.
Mukaddem : Önce gelen.
Mukallit : Taklitçi, taklit eden.
Mumaileyh : Adı geçen.
Murahhas : Delege.
Musikar : Müzisiyen.
Muta olmak : İtaat edilmek, boyun eğilmek.
Mu'teriz : İtiraz eden, karşı gelen, karşı düşünen.
Muttasıl kaplar (Fizikte) : Birleşik kaplar.
Muvakkat : Geçici.
Muzaf : Tamlanan.
Muzafünileyh : Tamlayan.
Muzır : Zararlı.
Mücahede : Ceht etme, emek.
Mücahit : Ceht eden, savaşan.
Mücazat : Bir suça karşı ceza çektirme.
Müceddit : Yenilik taraftarı.
Mücellit : Cilt yapan, ciltçi.
Mücrim : Suçlu.
Müddea : İddia olunan şey.
Müderris : Ders okutan, profesör.
Müellif : Yazar.
Müessir olmak : Tesir etmek.
Müessis : Kurucu.
Mülzem : Lüzumlu olma, muhtaç olma.

Mümanaat etmek	: Engel olmak.
Münâfi	: Zıt, uymaz, aykırı.
Müncî	: Kurtarıcı, kurtaran.
Münderis	: Eseri, izi kalmamış, yok olmuş.
Münhasıran	: Yalnız ona mahsus.
Münkarız olmak	: Çökmek.
Münkir	: İnkâr eden, dinsiz.
Münşî	: Yazısı, üslûbu iyi olan, nesir ustası.
Müsâlemet	: Barışıklık.
Müstamere	: Koloni.
Müstehasât	: Fosiller, paleantoloji.
Müstemleke	: Sömürge.
Müşabehet	: Benzerlik.
Müşabih	: Benzer, eş.
Müşareket	: Birlik, ortaklık.
Müteaddi	: Zulmeden, saldıran.
Mütebahhir	: Bilgin.
Mütefekkir	: Fikir adamı.
Mütehassis olmak	: Hislenmek, duygulanmak.
Mütenazır	: Simetrik.
Müteradif	: Eş anlamlı.
Mütesanit	: Birbirine dayanan, birbirini destekleyen, birleşik.
Müverrih	: Tarihçi.
Müzahir	: Yardım eden.
Müzeyyen	: Süslü.
Nahiv	: Sentaks.
Nâ - kabil-i taklit	: Taklidi kabil olmayan.
Nakîse	: Kusur.
Nâ - mütenahî	: Sonsuz.
Nâsir	: Düz yazı yazan.
Nâşir	: Yayan, yayıcı.
Nazarî	: Teorik.
Nâzır olmak	: Bakmak.
Nebat	: Bitki.

Nebatat	:	Botanik.
Nefais - perest	:	Güzel eser meraklısı.
Nefh	:	Üfürme.
Nefsü'l-emr	:	İşin hakikati, aslı.
Nefy etmek	:	Sürmek.
Nekrecilik	:	Nüktecilik.
Nekregûluk	:	Nüktecilik.
Nekregûyâne	:	Güldürücü.
Nikbin	:	İyimser.
Osmanlı ittihad-ı anâsır-ı musikisi	:	Osmanlı milletler topluluğu musikisi.
Pişva	:	Öncü.
Rahîk	:	Duru ve temiz şarap.
Raht	:	Cinsiyet, seks.
Rahtî	:	Cinsî.
Râiyyelik	:	Sürü oluş.
Revakîyûn	:	Felsefe terimi. Zenon felsefesine bağlı olanlar, Stoacılar.
Reybî	:	Şüpheci.
Riyaziyat	:	Matematik.
Ruhiyat	:	Psikoloji.
Ruhiyatçı	:	Psikolog.
Rûz-ı elest	:	Yaradılışın başlangıcı, Tanrı'nın ruhları yarattıktan sonra: "Elestü birabbiküm - ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği gün.
Rücu etmek	:	Geri dönmek.
Rüesa	:	Reisler.
Rüşdiye	:	Ortaokul.
Sâbık	:	Şimdikinden bir evvel, eski.
Sâdisen	:	Altıncı olarak.
Sâik olmak	:	Sebep olmak.
Sâir-fi'l-menam	:	Uyur - gezer.
Sâkıt olmak	:	Düşmek.

Salâbet : Sağlamlık, manevı kuvvet.
Sâlis : Üçüncü.
Sâmi : İşiten, dinleyen, dinleyici.
Sancak : Eskiden birkaç kazadan teşekkül eden ve bir vilâyete bağlı bulunan idarî bir teşkilât. Buna mutasarrıflık da denilirdi.
Sanem : Put.
Sâniyen : İkinci olarak.
Sarf : Gramer, dilbilgisi.
Sarfî : Gramatikal.
Savtiyat : Fonetik ilmi.
Seciye : Karakter.
Selef : Bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş kimse.
Selîka : Güzel söyleme ve yazma istidadı.
Semaî edat : İşlek olmayan ek.
Ser - muharrir : Başyazar.
Sevk-i tabiî : İçgüdü.
Seyyaliyet : Akıcılık.
Sırrî : Gizli.
Sîga : Kip.
Sihrî : Büyü ile ilgili.
Simye : Klan.
Somnanbul : Uyur - gezer.
Su-i tefehhüm : Yanlış anlama.
Sulhperest : Barışsever.
Suver-i zihniye : Zihnî tasavvurlar, düşüncede tasarlanan şeyler.

Şark : Doğu.
Şehkâr : Üstün eser, şaheser.
Şe'niyet : Gerçek, realite.
Şerait : Şartlar.
Şeyn : Ayıp, leke, kusur.
Şiar : İz, ayırıcı âdet.

Şifahî	:	Sözlü olarak.
Şikemperver	:	Midesine düşkün, obur.
Şimal	:	Kuzey.
Taaccüb etmek	:	Şaşırmak.
Taazzî	:	Şekillenme, organize olma.
Tab olunmak	:	Basılmak.
Tabiiyat	:	Tabiat ilimleri.
Tagaddi	:	Beslenme.
Tagayyür	:	Değişme, başkalaşma, bozulma.
Tagyir	:	Değiştirme, bozma.
Taharri	:	Araştırma, arama.
Tahavvül	:	Halden hale girme, değişme.
Tahdit olunmak	:	Sınırlandırılmak .
Tahkir etmek	:	Hakaret etmek.
Tahrif	:	Bozma.
Tahris	:	İşlenme, kültür haline getirme.
Tahtelbahir	:	Denizaltı.
Taksim-i âmâl	:	İşbölümü.
Takyit	:	Kayıt ve şartla bağlama, kısıtlama.
Talâk	:	Boşanma.
Talik etmek	:	Asmak.
Ta'mik edilmek	:	Derinleştirilmek.
Tard etmek	:	Çıkarmak.
Tarîk	:	Yol.
Tasallüf	:	Övünme.
Tas'îb	:	Güçlük, zorluk çıkarma.
Tavzih etmek	:	Açıklamak.
Tazarru	:	Yalvarma.
Teâli	:	Yükselme.
Teamül	:	Öteden beri olagelen, alışkanlık.
Teavün	:	Yardım, yardımlaşma.
Tebcil etmek	:	Yüceltmek.
Tebeddül	:	Başka bir şekle girme.
Tebenni	:	Evlât edinme.
Tecelligâh	:	Bir şeyin tecelli ettiği, göründüğü yer.

Techiz edilmek	:	Donanmak.
Teclit	:	Ciltleme.
Tedavi - bi'l-ruh	:	Psikolojik yolla tedavi.
Tedbir-i menzil	:	Ev idaresi.
Tefahür	:	Övünme.
Tefavvuk	:	Üstünlük.
Tefviz	:	Havale etme, üstüne bırakma.
Tehzib	:	İşleme, geliştirme.
Tekâsüf	:	Yoğunlaşma.
Tekemmül	:	Kemale erme, olgunlaşma, gelişme.
Tekevvün	:	Oluşma.
Tekvin etmek	:	Meydana getirmek.
Telebbüs	:	Giyim - kuşam.
Telezzüz etmek	:	Zevk almak.
Telif	:	Yazma, yazılma.
Telif	:	Uzlaştırma.
Telkıb	:	Lakap takma, lakaplandırma.
Temerküz	:	Toplanma, birikme.
Temessük	:	Tutulma, sarılma.
Temettü	:	Kâr
Temsil etmek	:	Kendisine mal etmek.
Temsil ve temessül	:	Benzetme ve erime.
Tenazur	:	Paralellik.
Tenmiye	:	Arttırma, arttırılma.
Tenvir etmek	:	Aydınlatmak.
Tervic	:	Kıymet ve itibarını arttırma. tutma, destekleme.
Tesanüt	:	Dayanışma, bağlılık.
Tesettür	:	Örtünme.
Teslis	:	Üçleme, Hıristiyanlıkta Allah'ın üç olduğuna inanma.
Teşrihat	:	Açıklamalar.
Teşrihî	:	Anatomik.
Teşriî	:	Yasama.
Tevafuk	:	Uygunluk.

Tevâli	:	Birbiri arkasından gelme, arası kesilmeksizin devam etme, arka arkaya gelme.
Tevbih	:	Tekdir.
Tevcih etmek	:	Yöneltmek.
Tevfikan	:	Uyarak, uygun olarak.
Tevsim	:	Adlandırma.
Tezhibci	:	Kitapları altın yaldızla süsleyen kimse.
Tezyif olunmak	:	Küçümsenmek.
Tilmiz	:	Öğrenci.
Tufeylî	:	Parazit, asalak.
Turquerie	:	Türklere, Türk sanat ve kültürüne karşı duyulan hayranlık.
Türk - perestlik	:	Türklere, Türk sanat ve kültürüne karşı duyulan hayranlık, Turquerie.
Ufule	:	İşlem.
Ulemâ	:	Din bilginleri.
Ulemâ-yı rüsum	:	Resmî bilginleri.
Umde	:	Prensip.
Uruk	:	Aile, aynı soydan gelenler.
Ümmî	:	Okuması - yazması olmayan.
Üsture	:	Mit.
Üsturevî	:	Efsanevî.
Vahdet	:	Birlik.
Vazife-nâme	:	Yönetmelik.
Velûdiyet	:	Doğurganlık.
Zâhidâne	:	Zâhidlere, aşırı sofulara yakışacak surette.
Zevahir	:	Dış görünüş.
Zevaid	:	Fazlalıklar, lüzumsuzluklar.
Zevat	:	Zatlar, kişiler.
Zuhur	:	Ortaya çıkma.
Zulmet	:	Karanlık.

Zühd : Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.
Zühdî : Zühde mensup, zühdle ilgili.
Zürriyet : Nesil, kuşak, soy döl.

№ 5606

F. 10 Lira

SATIŞ VE DAĞITIM YERİ : İstanbul'da Devlet Kitapları Müdürlüğü ve İllerde Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevleri

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ — İSTANBUL